

ДРАГАНОВА НАГРАДА ЗА НАЈБОЉЕ
ПУТОПИСЕ СТАРИЈИХ 2025. године

ПУТОВАЊЕ

ПОТРАГА, ОБНАВЉАЊЕ, ОТКРИВАЊЕ

ПУТОВАЊЕ

– ПОТРАГА, ОБНАВЉАЊЕ,
ОТКРИВАЊЕ

„Драганова награда 2025”
за најбоље путописе
старијих особа

„ПУТОВАЊЕ – потрага, обнављање, откривање“

“Драганова награда 2025“ за најбоље путописе старијих особа
Група аутора

Издавач:

Удружење грађана „Снага пријатељства“ – Amity
Улица Алексиначких рудара 51
11070 Нови Београд
тел 063/8-108-600
имејл: nada@amity-yu.org
www.amity-yu.org

Уредник:

мр Надежда Сатарић

Дизајн и припрема за штампу:
Иван Халупка

Лектура:

Александра Јовановић

Штампа:

BiroGraf, Zemun

Тираж: 300

ISBN: 978-86-89147-21-6

Београд

јун 2025. године

САДРЖАЈ

Уводна реч

Предговор

- „НИСУ СВИ КОЈИ ЛУТАЈУ ИЗГУБЉЕНИ“
Мира Сатарић

Најбоља женска путописна прича 15

1. „СКРОМНА РАСКОШ“, Биљана Кордић.....16
2. „ПУТОПИС ДУШЕ“, Гордана Стојановић.....21
3. „ДВЕ РАЗГЛЕДНИЦЕ ИЗ ПАРИЗА“, Бранка Рибар Брајић.....27

Најбоља мушка путописна прича 33

1. „ПУТОВАЊЕ ТРАГОМ ПОРОДИЧНЕ НИТИ“, Витомир Ћурчин....34
2. „ПУТОВАЊЕ ОД МОСКВЕ ДО ВЛАДИВОСТОКА ВОЗОМ“,
Вукић Брацовић.....41
3. „ЗНЕПОЉЕ, РАЈСКИ ПРИЗВУК ТИШИНЕ И БЛАГОСТИ“,
Милко Стојковић.....50

Најбоља прича о путовању по Србији 55

1. „ВЛАШКА МАГИЈА“, Живорад Окановић.....56
2. „АМАРКОРД“, Мирослава Мира Цветковић.....63
3. „ШЕТЊА СА УНУЦИМА“, Јованка Димитријевић.....68

Најбоља прича о путовању у иностранство 75

1. „MEMENTO MORI – CARPE DIEM“, Славица Перишкић.....76
2. „СКОЧИВИР - БИТОЉ“, Љиљана Фијат.....87
3. „ГНИЈЕЗДО“, Ђурђа Штефанец.....96

Најбоља путописна песма 105

1. „УВЕК НОВИ ПУТЕВИ И ПУТОВАЊА“, Балша Рајчевић.....106
2. „МАЈН БРУДЕР ПУТУЈЕ У НЕМАЧКУ“, Власта Н. Ценић.....108
3. „ПЕТНАЕСТИ САРАЈЕВСКИ МОСТ“, Лазар Вучићевић.....111

Посебно похваљени радови 113

- „ЗЛАТНИ БОР“, Алиса Јованић Жаки.....114
- „БАЈКАЛСКА ПРИЧА“, Гордана Влаховић.....119
- „ЕВО МЕ ОПЕТ У АВИОНУ“, Јасминка Јанеш.....124
- „ПОПОДНЕ СА ПИСЦЕМ“, Јелена Кујунџић.....131
- „ПУТОПИСНА НОСТАЛГИЈА“, Јован Н. Бундало.....133
- „ГЛОБТРОТЕРСКА САГА“, Љиљана Пантелић Новаковић.....135
- „СЕТИ МЕ СЕ, БАРСЕЛОНО“, Љиљана Тамбурић.....137
- „КАРТАГИНА – МЕСТО КОЈЕ МЕ ЈЕ ДОЗИВАЛО“, Љубица Жикић....145
- „БРАЗИЛ - АРГЕНТИНА - ЧИЛЕ - ЈЕДАН ПОГЛЕД“, Никола Пушић...151
- „ПУТОВАЊА ЗА НЕЗАБОРАВ“, Радоје Миленковић.....162
- „РЕСАВОМ ОД УШЋА ДО ИЗВОРА“, Средоје Топаловић.....170
- „НЕКА БУДЕ БАЛ“, Зоран Петронијевић.....178
- „МОЈ ПУТ СУЗА“, Живорад Бранковић.....187

Драги читаоци,

Наше путовање са учесницима **Драганове награде** је почело пре 11 година. Те 2014. године смо имали жељу да створимо простор у коме ће особе старије од 60 година моћи да поделе своја сећања, научене животне лекције, емоције, мисли и жеље. Надали смо се да ћемо кроз награду бити у прилици да промовишемо активно старење, да мотивишемо неке од потенцијалних учесника да кроз писање активирају како своје менталне, тако и своје друштвене и физичке активности. Желели смо да покажемо старијима да хоћемо да их чујемо, да од њих учимо, да се са њима смејемо, да кроз њихове приче и друге охрабriamo да са нама поделе део својих сећања или маштања. У предходних 11. година примили смо радове од 1.375, што потврђује да су се наше жеље оствариле, зашто дугујемо велику захвалност ауторима.

За жанр наше награде одабрали смо путопис јер је још мудри Сенека рекао да путовања дају уму нову снагу. Снагу да наставимо да стварамо, да упијамо и да делимо јер путовања не само да испуњавају већ и стварају жеље, мотивишу, и инспиришу. Било да одпутујемо на други крај света, пропутујемо нашом улицом или пустимо путничкој машти на вољу, путовања стварају могућност да почнемо да ствари посматрамо на неки нови, другачији начин. Пауло Коелмо је давно рекао: „Путовање никад није ствар новца, већ храбрости.“ Чини нам се да исто тако и активно старење захтева храброст да се суочимо са стварношћу и што боље и квалитетније наставимо наше ментално, емотивно и физичко путовање кроз живот.

Предвама је публикација **„Путовање – потрага, обнављање, откривање“** у којој је представљено **28 најбољих путописних записа старијих особа** који су пристигли на **XI Конкурс за „Драганову награду 2025“**.

На Конкурс су пристигли радови са 59 различитих локација из Србије, Северне Македоније, Хрватске, Босне и Херцеговине, Словеније, Бугарске, Канаде и Аустралије. Ове године најмлађи аутор, учесник конкурса, има 61. а најстарији 89 година.

Комисија у саставу: Јелена Оцић, новинарка; Видак Масловарић, књижевник; Мира Сатарић, дипл. филолог, представник Амителија и Беба Кука, ћерка Драгана у чију част и сећање је награда и основана, имали су прелеп али и прилично изазован задатак да међу великим бројем дивних путописних прича и песама изаберу 15 награђених и 13 похваљених радова, који су нашли своје место у овој публикацији.

Захваљујемо свим ауторима који су ове године учествовали на Конкурсу. Надамо се да ће наша публикација инспирисати још већи број старијих особа из Србије и региона, да нам се прикључе и да у наредним годинама са нама поделе део свог животног искуства, својих осећања, мисли и путописних догодовштина. На тај начин ће дати свој лични допринос промоцији активног старења и развоју инклузивног друштва.

Велику захвалност дугујемо Исидори Ињац из Библиотеке града Београда и Бранкици Јанковић, Повереници за заштиту равноправности на подршци нашем конкурс од његовог првог расписивања.

До следеће године и нашег дванаестог Конкурса, желимо да вас подсетимо да:

„Нису битне године вашег живота.

Битно је какав живот живите у годинама које имате.“

С поштовањем,
Надежда Сатарић
Беба Кука

„НИСУ СВИ КОЈИ ЛУТАЈУ ИЗГУБЉЕНИ“

Читајући путописе пристигле на конкурс за „Драганову награду“, не могу да се отмам утиску колико се познати цитат професора Толкина да 'нису сви који лутају изгубљени' из његове магичне приче о путовању, искушењима и вечној борби добра и зла, уклапа и у ову нашу сагу о путовањима, која траје, ето, већ једанаест година.

Посебно ми је занимљиво, што овај широко познати цитат има и свој други, мање познати наставак: „...нити су јаки ради своје старости – ослабили“.¹ Симболика се некако наставља и у наслову нашег овогодишњег зборника, па се путовања гранају из физичког у духовни аспект и са сваком кораком постају симбол неке нове потраге, откривања и обнављања, неког новог, неочекиваног раста и личних увида.

Тако нам и Гордана Кордић нуди свој лични увид и доживљај Женеуе у причи „Скромна раскош“ подсећајући нас да никада није касно да се схвати „да сви имамо специјално брушена сочива у нашем оку и да чујемо само оно што желимо и, ето, да је уопште све на овом „земаљском шару“ ствар личне перспективе.“ Помало врцаво, сасвим допадљиво и, надасве, објективно у забелешкама овога пута остаје једна мало другачија, суморнија и не тако раскошна слика овог познатог града.

Гордана Стојановић нас је у „Путопису душе“ повела на једно несвакидашње путовање возом, чији „купе је мирисао на љубав, на топло мајчино млеко, на нежност“. Ово алегоријско путовање возом „није путопис кроз градове и пејзаже“, већ путовање кроз живот у коме свака станица, сваки путник носи симболику нове прекретнице, рађања и умирања.

¹ У оригиналном преводу Зорана Станојевића, овај цитат гласи: „...Ни све луталице нису изгубљене; / Нема сушења снажном а старом...“ и део је Песме о Страјдеру из прве књиге серијала „Господар прстенова“, али је познатији у горенаведеној варијанти.

Времена и градови се мењају, мења се начин живота и све тече као река, али то није разлог да изостане нека нова авантура. Отвореног ума и спремна да не одустане, Бранка Рибар Брајић нам кроз „Две разгледнице из Париза“ симболично представља два лица овог Града Светлости, једно за Парижане, а једно намењено туристима.

Витомир Ђурчин нас у „Путовању трагом породичне нити“ води улицама Беча некад и сад, увлачећи нас у магични ток упоредних, 'туђих' сећања, чинећи нам велики, сјајни Беч, присним и блиским.

Вукић Брацковић нас води на још једно, овога пута седам дана и преко осам хиљада километара дуго путовање возом, испуњено шареноликим доживљајима и земље и људи и необичним, другачијим увидима. Прича „Путовање од Москве до Владивостока возом“ позива да се и лично доживи путовање Транссибирском железницом. Јединствено, попут некадашњег путовања Оријент експресом, само на руски начин.

Милко Стојковић нас подсећа на нешто што би већ требало да знамо – да лепота не мора да буде далека и туђа. У краткој, питкој причи „Знепоље, рајски призвук тишине и благости“ открива нам сву лепоту једног таквог скривеног бисера, подсећајући нас да ако су нам очи упрте у даљину, можда нећемо видети нешто што је одмах ту, уз нас. Не могу да се отмам утиску, иако то можда аутору није била намера, да се порука овог кратког путописа може пренети и применити и на наша очекивања, тежње и снове, генерално.

У причи „Влашка магија“, Живорад Окановић оживљава успомене кроз поновно путовање борским крајем. Истовремено, аутор са тугом говори о променама које затиче, истичући како је „ово запис о сликама и приликама каквих је, мање или више, могуће препознати у већини крајева Србије“.

Као и у истоименом филму, Мирослава Мира Цветковић у својој причи „Амаркорд²“ нуди низ слатко-горких, фрагментисаних сећања која прате једно давно путовање возом. Овде је дат

² За објашњење израза «амаркорд» видети како је настао назив истоименог филма Федерика Фелинија из 1973. године

можда најсвеобухватнији опис наше историје и културе, сажет у једној реченици: „Ту, уз Мораву, шумама заштићено, све битно се у Србији одигравало: буне и устанци, сетве и жетве, поплаве и весеља, тужбалице и здравице.”

Места која буде сећања јак су духовни покретач. И док путовања у прошлост које више нема некада доносе специфичну тугу и носталгију, жал што се времена незаустављиво мењају, безгранично су нам важна. Она су својеврсни мост међу генерацијама, и то потврђује и прича Јованке Димитријевић „Шетња са унуцима“. У овој путописној причи, лаганој и одмереној као и војвођанска равница, приповест о једном лепом, равничарском селу ће остати упамћена и наставити да живи даље.

Да човек никада није сувише стар за нове почетке, да крај једног циклуса је само почетак другог, да старост не значи слабост и да сећајући се смрти не смемо да заборавимо да живимо учи нас Славица Перишкић у својој причи „Memento mori – Capre diem“. Јер циљ у сваком животу важан је онолико, колико је путовање до њега било испуњено.

Несвакидашњи цитат о лепоти дана који почне посетом гробљу на почетку приче „Скочивир – Битољ“, Љиљане Фијат, наговештава да ће путовање бити једнако несвакидашње. Племенито, поучно и истовремено катарзично, ово путовање има и један виши циљ: очување запуштених гробаља палих солунских ратника.

Потрага те може одвести и на други крај света, али отворено срце и тамо може наћи дом, па макар и привремени. Да је дом тамо где си на своме, „где гнијездо савијеш“, без обзира колико си далеко од куће, говори нам Ђурђа Штефанец у причи „Гнијездо“.

Балша Рајчевић у песми „Увек нови путеви и путовања“ позива да се усудимо, да закорачимо и одлучимо се на то ново путовање и да испишемо својим доживљајима беле странице пред нама. Исто тако, подсећа да није само важна та главна стаза, већ и оне споредне, да можемо да се вратимо али да опет кренемо. Да се одважимо.

Власта Н. Ценић унео је веселу ноту у овај наш зборник шаљивом песмом „Мој брудер путује у Немачку“ писаном на дијалекту. Ипак, упркос шаљивом тону, песма осликава бол и тугу свих оних чије су породице раздвојене, јер је неко био принуђен да крене у даљину ‘трбухом за крухом’.

„Петнаести Сарајевски мост“ у песми Лазара Вучићевића, још једној горко-слаткој шетњи кроз место драгих сећања, подижу управо некадашњи другови који храбро закључују: „Неко је наш труд рушио и сада је доста. / Ми ове вечери исправљамо нагнуто и криво. / Неуморни су неимари у градњи нашег моста...”

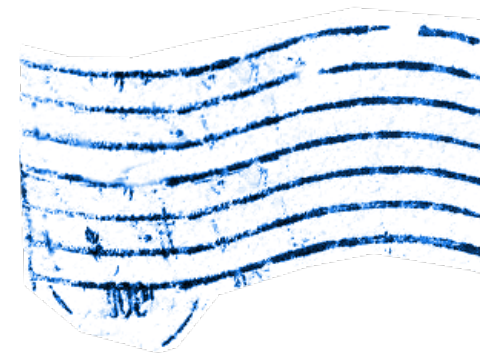
Заједничка нит, жила која пулсира кроз сваку реч забележену у овој збирци јесте управо чињеница да сваки аутор доживљава своје путовање – кроз сећања, живот или природне лепоте – као битније од самога циља. Без свести о томе, потрага остаје јалова и без увида, исцељење и обнављање није потпуно, а откровење остаје замагљено.

А када се једном стигне на циљ, остаје порука да путовање мора да се настави, да морају да се истраже мале, споредне и наизглед небитне стазе. И оне нове, тек изникле, тек откривене. Да морамо себи да дозволимо да лутамо и сазнајемо, јер ‘нису сви који лутају изгубљени’. И управо ту, на том циљу схватамо, попут Хесеовог принца Сидарте, да ‘достигнути оно тражено’ некада значи провести живот у путовању и искушавању себе али и кушању света, и да, као код Коељовог Алхемичара, некада управо треба проћи читав свет да би схватио да ти је благо за којим трагаш ту, надокнад руке, док је право благо оно стечено трагањем.

Мира Сатарић,
дипл. филолог

Категорија:

**НАЈБОЉА ЖЕНСКА
ПУТОПИСНА ПРИЧА**

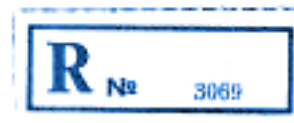
СКРОМНА РАСКОШ

Готово сам сигурна да се читалац овог путописа неће сагласити са мојим виђењем Женева, било да ју је посетио или само о њој читао, гуглао или слушао нечије туђе утиске. Вероватно не бих ни ја сама до пре само месец дана. Али, ево потврде од многих у низу, нарочито у овим мојим годинама, да сви имамо специјално брушена сочива у нашем оку и да чујемо само оно што желимо и ето, да је уопште све на овом “земаљском шару” ствар личне перспективе.

Морам да признам да је моја слика Женева направљена непосредно после новогодишњих празника, те стога можда суморнија и самотнија. Главни утисак је недостатак људи. Али, како рече наш пријатељ који нас је дочекао и сместио, Женева је празна јер су сви богати становници отишли на још богатија и луксузнија места по свету. А највише је таквих у овом граду.

Били смо само два дана у том, како су га често називали “протестантском Риму”. Када смо трећег дана рано ујутру по мраку одлазили, помислила сам да су та два дана сасвим довољна да се види све. Или скоро све важно. Чудно је то јер је град по површини велики, распоређен са обе стране Леманског или, како га најчешће зову - Женевског језера. Центром доминирају лепе фасаде, швајцарски пристојне и “скоцкане” баш како треба.

Што због хладноће која се захваљујући леденом ветру увлачила у кости, што због једноличности пријатне архитектуре, нисмо много шетали центром. Језеро са својим водоскоком који избацује воду до висине од 140 метара је послужило као позадина за добру фотографију. Морам рећи: неизоставну фотографију за друштвене мреже. Јер, да се не појавим са таквом на Фејзбуку

било би исто као да нисам ни била у тој банкарској метрополи. Кажу да је првобитна намена вештачког гејзира била да избације ваздух и воду из некакве мале хидроцентрале (за коју мислим да није ни изграђена), а онда је то постало туристичка атракција. Која се лепо и финансијски исплати. Па сви ми дођемо да оствимо који франак ту у локалном ресторану или сувенирници само да би се церили у објектив камере или *селфирали*.

Као прави туристички штребери нисмо пропустили да посетимо катедралу Светог Петра, калвинистичку слику и прилику са тако мало украса и црквене хвалисавости, велелепну, а скромну да се човек забрине за сопствени укус. Катедрала је на брду, у оквиру чувеног Бастиона или градске тврђаве. Свртели смо и до руске цркве која одише каћиперством, али је дечији неодољива у том строгом и уређеном простору. Не знам да ли због сасвим мало шетача или опште атмосфере, нисам се могла отети утиску да овде некако време стоји и да само ми Балканци лудујемо по Ајншајновим просторно-временским мрежама иако је он све то смислио у овој земљи радећи у обичном патентном уреду. Ми смо ти који не дајемо вредност прошлости. Ми мењамо, рушимо, зидамо изнова, као да никад ништа нисмо имали вредно. А при томе смо нескромни! Из женевске перспективе. Ма, знам да ћете рећи да је ово скроз смушено виђење.

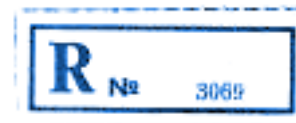
Имам потребу да се још мало бавим нашом нескромношћу. Неки то зову бахатост јер је из хира. Како год, отишли смо на ручак у италијански ресторан близу језера, али не са погледом на њега, значи “средњи”. Наравно да нисам знала да је у Женеви ручак до 14 часова и да после тога можете само да “пољубите врата” ресторана или једете из ранца или код куће под условом да сте се за набавку побринули на време, мислим, нормално време. Тамо нема Милке од преко пута да јој у неко доба ноћи залупате на излог продавнице и добијете гајбу пива јер се, ето, друштво

баш развеселило и задржало вечерас код вас. Нема ни маркета који раде нон-стоп. Овде све има своје време, своју цену и свој ред. Ако то не прихватите као своје гесло, онда лепо “пут под ноге”, па се вратите тамо где ствари, како ми волимо да кажемо - “опуштеније” функционишу. И кукајте како вам је лоше.

Дакле, ресторан је имао и кариране столњаке и морске слике по зидовима, али је мени смрдуцако на неку загорелу храну и још нешто што нисам идентификовала. И мала чаша киселог вина ми није била лепа. А и пива служе мала. Нисам се могла отети утиску да сам у неком синдикалном ресторану у ИМТ-у или Минелу негде седамдесетих година прошлог века. Али, рачун није био синдикални, богато се платило неких 150 франака за нас четворо. Ми волимо раскошне ресторане, са конобарима који имају оригиналну униформу, са порцијама које нико нормалног желуца не може да поједе, вином које мирише по тамјаници, ми ручамо у пет после подне, а вечерамо у поноћ ако нам се тако хоће, ми смо бахати и према себи и према другима. Али, мени је то лепо, тако волим, такав је наш културни образац.

У повратку смо се зауставили испред палате Уједињених нација. Она је само једна од бројних велелепних зградурина светских и европских институција. Киша је већ ромињала и тај туристички догађај се свео на истрчавање из аута, дотрчавање до огромне скулптуре столице са поломљеном ногом (што симболизује супротстављање коришћењу мина), позирање, проверу да ли се на фотографији виде заставе и објект зграде Уједињених нација и бежи назад на суво и топло. То је испало баш глупо и на извештај начин тужно. Та зграда, направљена пре нешто мање од сто година, симболизује Лигу народа, велику организацију намерену да се Велики рат никад више не понови, истовремено је и синоним да је још већи рат избио само годину дана пошто је она усељена и не само то, већ да се ратује од тада много и широм планете. Много! И како да се човек не растужи на толико лицемерје моћника и на гомилу добро плаћених чиновника

који овде припремају неке политике а да их баш много ни не брине да ли то “ради” међу неким закрвљеним племенима или избомбардованим сиротанима.

Неумољива киша је падала цео други дан нашег боравка у Женеви. Прошетала сам до језера од виле у богатунском насељу Белвил где смо били смештени. Нико није желео да ми прави друштво. Била сам упорна да осетим мало како то изгледа кад излазиш са посебно означеног приватног пута намењеног само свету који је способан да плати вилу од пар милиона евра. Да појасним: наши пријатељи нису власници куће у којој смо боравили, они раде неке, како би код нас рекли “леве послове” службеника у дипломатској служби наше земље. Кућа припада њиховим рођацима који су тренутно на Блиском истоку, па су ови привремено ту док се не снађу. А и нама је баш добро ово испало. То мало парче јавне обале на коју сам доспела дивно је уређено, поглед на језеро је спектакуларан, али нигде није било ни живе душе да примети како се дружим са галебовима.

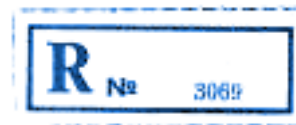
Касније смо се мало возикали по Женеви, онако, како кажу у туристичким агенцијама “панорамски разгледајући град”. Било је занимљиво покушавати да видимо како изгледају те раскошне куће иза високе живице или оgrade. Понеки кров, можда парче фасаде, то је све што се може видети око нас обичних који само можемо да се провеземо тим насељем. Такође, питали смо се да ли је ово Женева, сва бесна од новца, а сакривена од остатка света или она скромна, калвинистичка. Није баш контраст као у Тирани између облакодера и уџерица, али јесте разлика. И све је то Женева, богата и скромна. Разматрали смо како је то успело Швајцарцима, да ли је посвећеност важна или су све ово одрадили белосветски банкар и дипломате, можда скривачи својих и туђих греха, злата ратних злочинаца или надалеко позната неутралност у свему? Зашто наш Балкан никада није спознао да је могуће стиснути се и чекати да олуја прође? Него смо Френклиновски увек пуштали змајеве да нас ударају сви громови. Доказали смо толико пута кроз историју да смо “наелектрисани” и ето нас збуњених, малих,

распарчаних и без самопоуздања како лутамо кроз туђе земље задивљени или само запослени да бисмо преживели.

И за крај, морам да нагласим да не бих писала о Женеви да није тако моћна и какав је стварно моћан утисак оставила на мене. Није то обична туристичка дестинација као Милано, Комо или Брисел, које сам између осталог посетила на том путу. Мене је некако натерала да промислим и о много важнијим питањима од лепе архитектуре или фотографије за Фејзбук.

Биљана Кордић, 64 године
наставница у средњој школи
- дипл. саобр. инжењер, Земун

Најбоља женска путописна прича: 2. место

ПУТОПИС ДУШЕ

Хладан зимски дан. Шести децембар 1947. године. Земља под снежним покривачем, ветар завија кроз голе гране, а ноћ се полако предаје зори. Тог јутра, један мали пламен запламсао је усред мраза - мој први плач, први знак да је започето моје путовање. Воз живота кренуо је са станице, а ја, тек пристигли путник, нашла сам се у топлој загрљају своје мајке. Њене старе сукње од којих су начињене пелене, постале су мој први одевни предмет. Купе је мирисао на љубав, на топло мајчино млеко, на нежност. Уз мене, су путовали и моји родитељи, стражари моје сигурности, чувари мога детињства.

Воз је клизио кроз белину живота, станице су промицале нечујно, не приметно. Свет сам осећала кроз загрљаје, не гледајући кроз прозор. А онда, после две године, на једној станици, врата су се отворила, а у наш купе је ушла нова путница. Девојчица умотана у беле пелене, румених образа и са очима као две дубоке барице након пролећне кише. Моја сестра. Путници јој се нису обрадовали, жудели су за дечаком, али за мене, она је била најлепши дар. Била је мој сапутник у игри, у тихом разумевању, у осмесима без речи и велики ослонац у каснијем животу.

Воз је наставио путовање, котрљајући се кроз време. Две године касније, једног врелог августовског дана, уз писак парне локомотиве, у купе је ушао нови путник. Буцмасти дечак чији је плач пробијао зидове вагона, светле пути и без иједне длаке на глави. Он је био тај кога су сви чекали, онај који је донео славље, онај због кога су сузе радоснице засјале у очима старијих путника. Нас две, моја сестра и ја, нисмо разумеле тај уздах олакшања, али нисмо ни марили. За нас, он је био чаролија коју смо желеле да чувамо,

да мазимо, да га учимо љубави. Биле смо поносне на његову лепоту, његов умиљат поглед и ведар осмех, а касније, и на његову доброту и племенитост.

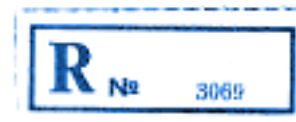

Вагон се пунио љубављу, али се није заустављао. Јурио је напред, све док једног дана није пристао на станицу обасјану дечјим жамором. Ушла сам у нови вагон, у хаљиници на туфне, са црвеном машном у коси, која је дрхтала као моје срце. Ту ме је дочекала жена са очима топлим попут пролећног сунца, увојцима као гавраново крило, са гласом као песма ветра међу крошњама. Моја учитељица.

Повела ме је на ново путовање. У свет слова и бројки, у земље које никада нисам видела, међу биљке које миришу другачије, животиње које причају приче. Са сваким даном, са сваким новим словом, њена светлост је сијала све јаче. И тада сам знала - када мој воз одмакне далеко, постаћу и ја једног дана учитељица. Више нисам само путник, постала сам сапутник сопственог живота, почела да гледам кроз прозор воза и разумем куда идем.

После осам година заједничког путовања, воз је стао. Перон је био испуњен жамором, а путници су се раздвајали, свако према свом новом правцу. Испред нас су се простирале бројне пруге, свака водећи у непознато. Било је возова који су мирисали на књиге, на лекове, на брашно и тесто, на рад и занат. А ја сам, без оклевања, ушла у онај који је одувек чекао на мене – у воз знања, у воз који ће ме одвести тамо где сам одувек желела, о чему сам годинама сањала.

Путовање је било тешко. Шине су биле стрме, ветрови су нас често љуљали, а неки вагони су се празнили. Многи су одустајали, силазили на успутним станицама, тражили лакше путеве. Али ја сам наставила, јер је срце знало да је ово прави пут. Са сваким километром, осећала сам како ми се сан обликује у стварност. На крају пута, стигла сам до циља. Стајала сам на прагу учионице, спремна да поделим све што сам сакупила у овом дугом путовању.

Али врата су била затворена. Воз у који сам уложила своје наде није ме одвезао тамо где сам желела.

Уместо тога, нашла сам се у другом вагону, у другом правцу. Мој купе није испуњен звуцима дечијих гласова, већ хладним папирима и административним задацима. Било је туге, било је срушених снова, али путовање није стало. Нисам дозволила да мој воз изгуби ритам. Наставила сам даље са срцем које је знало да воли и оно што није било у плану. Јер живот је баш то - неизвесно путовање.

А онда, једног дана, точкови су почели да шкрипе другачије. Воз је успорио, а на једној станици, без најаве, један драги путник, најстарији путник је заувек изашао. Оставио је за собом тишину, тежак одјек корака који се више неће чути. Био је то човек седих власи и строгог погледа, онај чија је реч у кући имала тежину као да је уклесана у камен. Волео је звук хармонике, и сваки пут кад бих свирала његово омиљено коло, осмех му је омекшао оштре црте лица.

Испратили смо га ћутке, са сузама које су капале на шине. Туга је постала део нашег пртљага, нешто што смо сви понели са собом. Перон се испразнио, али живот није стао. Са црним марамама и болом који се није могао изговорити, свако је наставио свој пут. Воз је кренуо даље. Са мање путника, са више сећања. Моја прва велика туга, први велики губитак.

Пруга је неочекивано променила смер. Путовање је постало светлије, ведрије, обојено топлијим нијансама. На једној од раскрсница, у мој вагон је ушао нови путник – онај без кога више нисам могла да замислим своје даље путовање. Његово присуство учинило је све лепшим, а воз је наставио даље, сада са новим купеом, нашим купеом. Свет се ширио пред нама, а ми смо градили свој пут, испуњен сновима и жељама.

Године су пролазиле. Котрљали смо се кроз дане пуном снагом, препуни енергије, док се наш вагон љуљао у ритму љубави. А онда, једног августовског дана, кад је ваздух мирисао на љубав, на једној чаробној станици, у наш купе ушло је биће

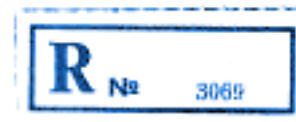
које је учинило да Сунце сија јаче, звезде трепере мирније, а време добије нови смисао. Њене малене руке и топао осмех постали су центар нашег света. Од тог дана, живот је био испуњен малим радостима – првим корацима, првим речима, првим осмесима. Свака станица, свака препрека, све је добило лакоћу јер је она била ту.

Од тог дана, свака станица имала је ново значење, сваки мост преко којег смо прелазили био је чвршћи, свака олуја лакше савладана. Њен смех је постао најлепша песма што је икада одзвањала у нашем купеу, а њени кораци – ритам којим је воз клизио напред. Са сваким њеним успехом, наш воз је добијао нову брзину, нови ветар у леђа.

Било је раскрсница, било је изазова, али пруге нашег живота увек су се проналазиле и настављале заједно. Љубав је била машиновођа, а ми – срећни путници, пловећи кроз време у возу који није знао за крај, јер је сваки нови дан био нова станица испуњена љубављу, поносом и срећом.

Воз је настављао своје путовање. Неке станице су биле веселе, доносиле су нове сапутнике, неке су биле болне, одузимале су нам оне које смо волели. Како је време пролазило, један нови купе је постао пун љубави – онај у који је ушла моја ћерка са својим сапутником. Сањајући своје снове, наставили су својим путем, а убрзо је њихов купе испунио најнежнији осмех, најмекши додир – моја унука.

Тада су точкови воза почели да шкрипе на једној станици. Један путник је тихо устао, погледао нас последњи пут и, с осмехом на лицу, искорачио на перон. Његов поглед говорио је све – време је, све што је желео, дочекао је, дочекао је своју праунуку. Отишао је мој отац а оставио нам љубав, племенитост, топлину. Отишао је достојанствено, као што је и живео. Отишао је, како рече срећан, и то баш на мој рођендан.

Воз је наставио даље, али празнина је остала. Недуго затим, стигли смо до још једне станице бола, до станице непролазног бола. Још један купе се испразнио, још једно срце престало је да куца. Две најважније фигуре мог живота напустиле су путовање, оставивши ми у наслеђе све што су били – љубав, доброту, исправност, племенитост. И она је отишла у месецу када сам се родила, када је и отац отишао.

Од тада, тај месец постао је још хладнији. Он носи и просипа само бол. У очима су само сузе а у срцу огромна празнина. Дан који је некада био слављен, сада је само сенка, јер како славити кад бол стоји у углу и ћути?

Воз је наставио даље. Пропутовала сам много километара. Многи купеи сада су празни и никад више неће бити у њима путника.

Животна пруга се пружала даље, а мој воз је наставио пут, кроз сунце и кишу, кроз ветрове и тишину. После свих невремена, ново светло обасјало је мој купе. Мали дланови су се сплели око мог врата, малени осмеси осветлили су ми дане. Имам сада унука и унуку – два најлепша бисера мога живота. Нису ми потребни украси од злата, јер сјај који носим долази из њихових загрљаја, из њихових радости. Са њима, све је имало смисао, свака станица била је пуна љубави, сваки километар лепши и лакши.

Годинама смо путовали заједно, у нашем топлом купеу, верујући да ће воз бесконачно јурити ка светлим хоризонтима. Али онда, једног дана, нешто се променило. На вратима купеа закуцала је сенка. Болест је пришла тихо, а ми смо, без речи, почели да бројимо дане. Воз је и даље ишао напред, али сваким заустављањем, сваким успоравањем, страх је растао. Плашили смо се станице на којој ће он морати да изађе.

А онда, догодило се. Воз се зауставио, и он је морао да искорачи. Онај са којим сам делила купе, радост, срећу, тугу. Моја подршка, мој ослонац напустио је воз. Отишао је са сетом у очима, са жељом да настави путовање које му је било ускраћено.

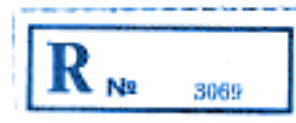
Волео је безгранично живот. Имао је пуно планова, жеља и недовршених послова. Његов купе остао је празан, а ја – ја сам остала сама.

Воз је наставио, али спорије. Сви које волим имају своје купее, своје правце. Свраћају, доносе ми топлину, покушавају да пут учине лакшим. Али знам, осећам – све сам ближе станици на којој ћу и ја изаћи. Не знам на ком се километру налази, али знам да ћу, када дође време, отићи са осмехом. Иза мене остаће моји најдражи – моја ћерка, моји унуци, моја љубав, моја радост. Остаће део мене у њима, као што је део мојих родитеља остао у мени.

А док воз и даље клизи својим током, не бројим километре. Не питам се колико још. Само настављам – са осмехом, са љубављу, са вером да сваки нови дан носи још један тренутак среће. Јер ово није путопис кроз градове и пејзаже. Ово је путопис душе – прича о животу, о љубави, о времену које никад не стаје.

Гордана Стојановић, 77 година
кадровски референт у пензији, Београд

Најбоља женска путописна прича: 3. место

ДВЕ РАЗГЛЕДНИЦЕ ИЗ ПАРИЗА

Уочи поласка у Париз, једна познаница која се управо вратила из града на Сени, обазриво ми је скренула пажњу да “Париз више није онај Париз који смо ми упознале давних седамдесетих година прошлог века”. Наравно, нисам дозволила да ми ова добронамерна опаска поквари скорашњи пут коме сам се веома радовала, поготово што сам коначно могла да испуним давно дато обећање једној, мени драгој особи о заједничком путовању. Показаће се да овај двојац различитих генерација може лепо да функционише. Млађи део двојца желеће да упозна Париз као туристичку дестинацију из снова, а старији да у жижу пажње стави Париз као град Парижана. У наредним редовима, управо ће бити представљена та два Париза.

ПАРИЗ, ГРАД ТУРИСТА и ПАРИЗ, ГРАД ПАРИЖАНА

Наравно, оба Париза живе и дишу под једним јединственим небом, баш као што нам Ив Монтан пева у сјајној шансони: Под небом Париза.

ПАРИЗ, ГРАД ТУРИСТА

Као и сви туристи који први пут дођу у Париз, моја млада сапутница имала је велики списак места и споменика које је желела да обиђе. Нисам хтела да јој својим мудровањем кварим ентузијазам и препустила сам се улози пратиоца, а по потреби и преводиоца. Почетни ентузијазам и жеља младе сапутнице да треба видети СВЕ, убрзо су спласнули, па смо, уз призивање здравог разума, свеле огроман списак на изводљиву меру. По избору текстописца, овде ће рефлектори бити усмерени на три париске атракције, од којих би, свака за себе, могла да испуни све наредне странице.

Дакле, кренимо онда за почетак популарним *bateau mouche*, како се од миља називају бродићи који плове Сеном. Париз посматран са реке заиста је нешто што треба доживети ако сте већ у Паризу. Том приликом пролазите поред блиставих здања са раскошним фасадама, а зграде не прелазе висину од четири-пет спратова и лепо се уклапају у поглед на град са реке.

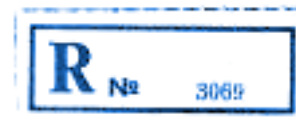

Овде се мора поменути чувени француски политичар, књижевник и публициста Андре Малро, коме су Французи вечно захвални јер је управо он покренуо и спровео темељиту рестаурацију зграда. Подухват се односио на многобројна здања које су по стилу и значају била заштитни знак Париза, а која су из разних разлога дошла у веома лоше стање.

Но, да возња Сеном не би била окићена само лепим атрибутима, треба, истини за вољу, приметити да је у време нашег боравка Сена била врло прљавица и загађена. "Случај Сена" пунио је странице штампе током априла прошле године у врло критичком тону и са зебњом да Сена неће моћи да се очисти до почетка Олимпијских игара. Надајмо се да је оптимистичко обећање градских оца Париза бар делимично испуњено.

Следећи бисер Париза који не би требало никако пропустити, свакако је Монмартр, северни, највиши део Париза (127 м надморске висине) који је за многе "најпарискији" део Париза, где се стекло још много других "нај", пре свега, најлепши поглед на Париз, највиша сакрална грађевина - базилика Sacré-Cœur која доминира Монмартром. Наравно, обилазак оближњег Трга Тертр нико ко се попне на Монмартр, не пропушта. Ту се на веома малој површини сместило безброј кафића, галерија и много уметника са штафелајима. Они вам нуде, поред већ готових радова, и израду портрета на лицу места. Цена варира од 50 па до 200 евра, већ према примењеној техници. Маштовитом туристи није тешко да замисли како су својевремено за штафелајем седели Тулуз-Лотрек, Дега и сви други великани импресионизма који су за своја дела добијали бедне хонораре. Иронија судбине јесте у томе да су касније, иста та дела продавана по астрономским ценама, али за ауторе, нажалост, прекасно.

Овај мали преглед париских бисера не би био потпун без Богородичине цркве, познате катедрале Нотре Даме која је остала овековечена у књижевности, сликарству, музици. Утолико је теже примљена вест о катастрофалном пожару који је претио да уништи овај симбол Париза, у чему, на срећу, није у потпуности успео. Након гашења пожара, пришло се врло захтевној и дуготрајној реконструкцији, па су у време нашег боравка у Паризу радови били у пуном јеку. За некога ко је посетио ову катедралу пре инцидента, било је занимљиво и дирљиво да посети "рањену лепотицу" и да

ода признање грађевинским експертима који су успели да се прилагоде реалности и да привуку огроман број посетилаца без обзира на опсежне радове. У ту сврху, направљен је посебан мали стадион који је туристима пружао могућност да се одморе, предахну и посматрају контуре цркве са разних висинских нивоа. Све у свему, "стара дама" није изневерила своје посетиоце.

ПАРИЗ, ГРАД ПАРИЖАНА

Наш боравак у Паризу имао је свакодневно два "издања". Једно је било типично туристичко, а то значи ужурбано и са жељом да се види што више значајних места. Друго, пак, наоко мирније, али веома занимљиво, било је окренуто Парижанима, и сусретима са њима, било као случајним пролазницима, или чешће као особама на које смо по природи њиховог посла биле упућене. Можда је за дочаравање тог и таквог Париза који је пре свега град Парижана најбоље поћи од самог хотела у ком смо биле смештене, а који се налази у XX арондисману. Већ при самом уласку у хотел, било је очигледно да је у њему све скромно и скучено, што нам је уосталом мали број звездица и наговештавао. Но, мањак броја звездица надомештало је веома љубазно особље, почев од рецепционара (симпатични Алжирац одмах је нагласио да се зове Зак, а не Жак), па редом до свих других. Након обављених формалности, Зак је узео наш пртљаг и кренуо стрмим и завојитим степеницама. Ту се некако створио још један момак, који ми је понудио помоћ при пењању, што сам радо прихватила. Љубазност особља није била само куртоазни гест при доласку у хотел. Сваког дана при доласку у хотел, неко би се створио крај мене, узео би ми торбу и испратио до собе.

Ништа мање није био пријатан амбијент у суседној пекари-кафићу, где сам свако јутро испијала прву кафу. Једно такво јутро, већ пред крај париског боравка, села сам за уобичајени "свој сто" и осмехнула се једном од запослених момака, очекујући да ће ми неко прићи. Ништа, нема одзива. Ја појачам дозу осмеха, али поново, без успеха. После пар минута, стиже један од момака и доноси на послужавнику моју кафу и уз њу свеже печен кроасан. Морам признати да ме гануо овај гест пажње, а у исто време сам помислила: "Ето, тако се у париском XX арондисману уважава стална муштерија, па макар попила само једну кафу дневно!"

Понекад Французе, а Парижане поготово, бије глас да су надмени, уображени. Низ епизода из мог најновијег париског

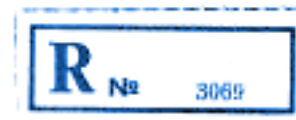
искуства демантују овакве тврдње, а као илустрација веома доброг личног искуства можда ће добро послужити две епизоде.

Једна се одиграла непосредно по доласку, кад сам кренула у соло шетњу да извидим важне пунктове у околини. Наравно, метро станица је увек добра адреса кад су у питању велики градови, а добијање повластице за метро предуслов да стигнете било где у Паризу. Након пажљивог читања упутства о томе шта све треба припремити за добијање повластице, било ми је јасно да ће ми требати прилично времена да удовољим захтевима упутства и да ћу морати да долазим бар два пута, сем ако...

Е, ово “сем, ако” (које је у целовитом облику гласило, “сем ако ми нервозни службеник у стакленој кабини не помогне у савладавању бирократских препрека”) показало се као добитна комбинација. За непуну два-три минута, била су скенирана моја документа, попуњени формулари и на корак до успеха, очекивала сам да чиновник изусти “Дођите с фотографијом”. Срећом, није то изустио. Не знам, можда сам га асоцирала на његову времешну тетку која се не сналази брзо у ИТ новотаријама. Било како било, приказ који је уследио представља доказ да испод површне слике о надменим, уображеним Парижанима стоје најчешће добронамерни обични људи. Дакле, наш grand chef устао је са своје обртне столице, закључао кабину, кренуо са мношћом метара даље до аутомата за сликање, направио моју фотографију, ставио је у фолију за повластице и ја сам напустила метро-станицу са одличном повлашћом у џепу. Париз је био мој!

Следећа епизода вратила ми је наду да важе и даље неписана правила разумевања и жеље да се помогне некоме ко има некакав проблем. Све је почело врло безазлено и требало је да се сведе на куповину поштанских маркица у оближњој пошти и спуштање разгледница у поштанско сандуче. Но, чим сам крочила у зграду поште, доживела сам изненадни насртај и покушај АИ помагача да ми се неочекивано и непотребно приближи. Тај први шок некако сам преживела и почела да тражим особу с којом бих могла да успоставим цивилизован контакт. Међутим, осим пар грађана који су притискали различите дугмиће, нигде никога нисам уочила. Ипак, на једном прилично скрајнутом шалтеру појавио се времешни службеник, коме сам озарено пришла и објаснила му шта ми треба.

Одговорио је да не може да ми помогне око марки, јер ради на испоруци пакета. Захвалила сам му и пошла ка излазу, разочарана због необављеног посла. У тренутку изласка, чух иза себе једно продорно “Madame!” Испред мене је стајао други део укупног персонала у виду симпатичног млађег човека. Након дугог излагања о степену аутоматизације француских пошта и о писању као архаичној категорији, имала сам у рукама чаробне марке које сам налепила на разгледнице. Моји топли поздрави из Париза били су коначно спремни да буду убачени у сандуче на згради поште и да једног дана (ваљда!) крену за Београд.

Слање двеју разгледница одузело ми је доста енергије и времена, па је планирана шетња до гробља Пер Лашез одложена за неки други долазак у Париз. Тада ћу понети један цвет и ставити га на гроб Едит Пјаф.

Након више од месец дана од повратка из Париза, јавила ми се најпре пријатељица, а затим и рођак. Обоје су примили разгледнице и њиховом одушевљењу није било краја. Истини за вољу, данас у ери онлајн комуникације, разгледнице са налепљеним маркама и руком написаним текстом прилично су ретка појава. Морам признати да сам и ја била задовољна оваквим расплетом моје поштанске париске авантуре. Додуше, акција допреме разгледница од Париза до Београда прилично је потрајала, али не мари!

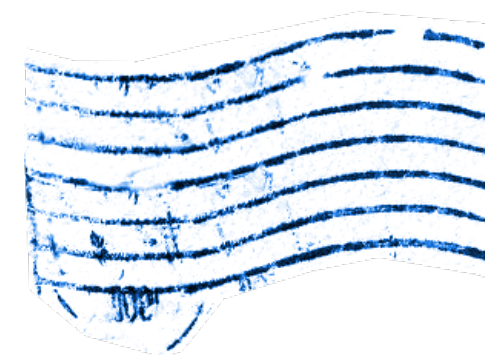
Важно је да су разгледнице стигле тамо где треба, а за добре вести никад није касно.

Бранка Рибар Брајић, 77 година
магистар електотехнике у пензији, Београд

Категорија:

НАЈБОЉА МУШКА ПУТОПИСНА ПРИЧА

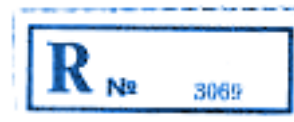
ПУТОВАЊЕ ТРАГОМ ПОРОДИЧНЕ НИТИ

Тог прохладног, децембарског јутра 2020. године, велики туристички аутобус се полако зауставио у близини *Hundertwasser* куће у Бечу. Путници су полако излазили из аутобуса, прилично заморени возњом током целе ноћи и задржавањем аутобуса на мађарској граници. Успут су навлачили топлу гардеробу јер их је, после удобног и топлог аутобуса, дочекао хладан ветар који је дувао са оближњег Дунава.

Иако поодмаклих година, журно сам се упутио ка излазу из аутобуса како бих што пре дотакао тло града на које је мој деда ступио пре 113 година. То је било нешто даље, на месту јужне железничке станице, после путовања из тадашњег Великог Бечкерека у Банату, на којем није било ни граничних прелаза, па ни задржавања на њима. Беч, седиште Аустроугарске царевине је тада имао више становника него данас. По причању, осећао се страшно усамљено и чак много тужније него када се, при поласку у “фронт”, опраштао од родитеља и сестре. Само је ознојаном руком из унутрашњег џепа извадио парче смотаног папира са адресом мајстора којем се упутио на усавршавање берберског заната, спреман да га потури првом пролазнику тог великог града...

Наша туристичка група на челу са водичем упутила се у разгледање атрактивне куће контроверзног, откаченог аустријског сликара и архитекте Фриденсрајха Хундертвасера која негира постојеће стандарде у архитектури. После обиласка Уметничке куће, група се журно вратила у топли аутобус и препустила панорамском разгледању бечких знаменитости: Трга Марије Терезије, раскошног дворца династије Хабсбург, Парламента, Опере, Универзитета, палате Белведере, катедрале Св. Стефана, зграде Уједињених нација, Мексичког трга...

Водич је износио велики број информација које су радознали туристи са тешком муком покушавали да упамте. Цитирао је на

немачком три ствари које се обавезно везују за Беч: бечка мода, бечка шницла и бечки валцери (*Wiener Mode, Wiener Schnitzel und Wiener Walzer*). Говорио је о царском граду као месту укрштања разних култура и утицаја, музичкој престоници света, граду лепих уметности, моде, вина и доброг залогаја, граду у којем је вековима стварана политичка слика Европе и света. Нагласио је, између осталог, да је Беч последњих неколико година више пута проглашаван најбољим градом за живот на свету, а на основу резултата кредибилних фирми за истраживање квалитета живота у светским метрополама. Похвалио нас је да смо изабрали право време за посету, јер зими Беч поприма атмосферу бајке, са богатом декорацијом, божићним штимунгом, концертима и разним дешавањима.

Понукан питањем неких путница где може да се проба права *Sacher* торта, развио је причу о овој легендарној послastici која почиње још 1832. године, наглашавајући на крају да се оригинални колач може јести у хотелу “*Sacher*” и у посластичарници “Демел”. Из аутобуса смо поново изашли испред Хофбурга како бисмо боље разгледали знамените бечке грађевине и прошетали се атрактивним и ексклузивним улицама Кертнер и Грабен. Прилично уморни, нахлађени и гладни, некако смо се докопали Трга Марије Терезије и веселог, мирисног божићног вашара. Ту смо, уз традиционалне бечке кобасице са сиром (*Käsekrainer*) и кувано вино са циметом, сачекали време до повратка у аутобус. У аутобусу смо чули и искуства неких који су успели да пробају чувену захер-торту. Чекали су у реду добрих 20 минута да уђу у ресторан хотела “Захер”, сама торта није била ништа нарочито, а платили су парче пет евра!

Комплетна туристичка група смештена је у прилично леп хотел “*Pyramide*”, надомак Беча. Док се један део групе одлучио за шопинг у оближњем највећем средњоевропском тржном центру, а други део за опуштајући одмор у прекрасном хотелском базену, журно сам се упутио трамвајем натраг у град. Због прилично згуснутог тродневног програма било је мало слободног времена, па сам решио да на миру разгледам место где ми је деда боравио пре више од 100 година и где је упознао Марију, моју баку.

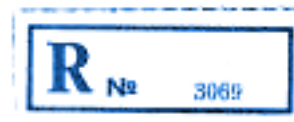
Нажалост, на том месту није било ни фризерског салона, ни Маријине зграде... Грчевито сам покушавао да пронађем делић нечега што је ту постојало почетком прошлога века. Очекивао сам да видим бар подрумски собичак зграде где ми је деда почетком

прошлог века боравио две и по године и где је сањарио о девојци са црвеном траком на шеширу. Где је једне децембарске ноћи, по повратку са божићног вашара испред Градске куће, у вртлогу страсти двоје младих љубавника зачет и мој отац... Није било ничега! Само су се, са неком хладном мирноћом, неосетљиве на све што је постојало пре њих, уздизале модерне зграде Агенције за некретнине и Инжењеринског бироа. Већина старих зграда срушена је приликом бомбардовања током II светског рата. Покушао сам, ипак, да замислим како се на том простору одвијао живот на почетку 20. века...

Прилично разочаран, вратио сам се у хотел и остатак вечери провео у топлом хотелском базену са ђакузијем. Базен је у дискретном полумраку кривудао између огромног тропског растиња, док су разнобојни рефлектори у самом базену и између раскошних биљака употпуњавали изванредан визуелни доживљај. Изнад самог базена, доминирала је огромна сферична купола са које су на тамном своду светлוצале малене светиљке, попут удаљених звезда неког планетаријума. Лежећи у води и загладан у њих, покушавао сам да, негде у тамним свемирским дубинама, дохватим светлост која је са овог дела простора планете кренула још почетком прошлог века, носећи слике једног света којег више нема и чије сам трагове тог поподнева узалуд тражио. Изненада, као да се на тамном своду изнад мене отворио један мали, искрзани временски прозор. У њему сам видео слику неке бечке улице једног сунчаног поподнева и чуо уобичајени улични жамор. Две девојке у хаљинама по моди са почетка прошлога века, весело су ишле улицом и чаврљале. Једна од њих је била у дугој, белој хаљини припијеној у струку, са белим шеширом на којем се вијорила црвена трака и са китњастим сунцобраном.

Док су пролазиле поред излога берберског салона, имао сам утисак да се девојка са црвеном траком на шеширу благо окренула ка њему. Некако сам успео да, испод обода њеног шешира са црвеном траком, приметим осмех. Улична дневна светлост се одбијала од излога салона не дозвољавајући ми да боље сагледам лице младића који је баш у то време бријао неку муштерију поред самог излога. Запазио сам само да му је рука застала у ваздуху и да се окренуо пратећи бели шешир са црвеном траком, све док се није изгубио у улазу зграде преко пута. Покушавајући да

боље уочим лице младог бербера поред излога, приметио сам да је његов поглед уперен ка згради прекопута, где је замакао онај шешир са црвеном траком. Пратећи тај поглед, приметио сам да неке нежне ручице отварају један прозор на спрату. Ускоро се чула и музика са клавира. Најпре тихо, а потом све јаче, са уличним жамором почели су да се мешају предивни звуци. Заробљени преко 100 година на путу за вечност, из свемирских дубина кроз отворен прозор покуљали су узвишени тонови познате Шубертове серенаде. Затворио сам очи и препустио се уживању лежећи у топлој води базена.

Када сам отворио очи, чудо је ођедном престало да се дешава. Утихнули су звуци разливени по улици тог сунчаног, бечког поподнева, слика је изненада нестала, а изнад мене је поново био само свод посут звездама. Остао сам у води потпуно затечен и нисам могао да одгонетнем, да ли је све то само производ моје жарке жеље још од доласка у Беч, да отргнем бар делић прошлости која ме је окупирала? Као одговор на ово моје питање, за тренутак се изнад мене временски прозор поново на кратко отворио. Видела се она иста бечка улица, али сунца више није било, само сам у полумраку уличне лампе једва разазнао силуете загрљеног пара испред подрумског улаза неког фризерског салона како весело цвркућу. У рукама су држали шоље са рељефним мотивима Градске куће. До мене нису допирале речи шапутања које су међусобно нежно размењивали. Никако се нису одвајали једно од другог. У једном тренутку сам приметио како је девојка бацила дуг, замишљен поглед ка прозорима на спрату куће преко пута. Затим се одлучно окренула и журно се са младићем упутила ка подрумском улазу... Одједном, слика је изненада нестала, а изнад мене је поново био само свод посут звездама. Сетио сам се породичне приче да је веза Марије и Стевана приметно клизила од безазленог упознавања Беча и обуке из немачког језика неког сиромашног, усамљеног берберског калфе из далеких балканских недођија, у нешто много озбиљније и опасније. То је изазвало жестоко противљење Маријиних родитеља, а посебно оца, високог државног службеника. После Маријине трудноће, млади љубавници су једини излаз видели да у марту 1909. године кришом напусте трајно Беч и отпутују у Стеванов Велики Бечкерек.

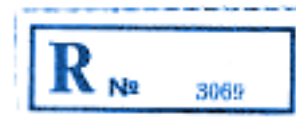
Сутрадан, размишљање о чудима које прижељкујем на овом путовању трагом породичне нити, опседало ме је за време

читаваог пута до Пратера. Хладан децембарски ваздух као да је заледио сва та чудеса огромног забавног парка. Само се велики точак окретао, а хладан ветар разносио преостало лишће огољене Бечке шуме. Ретки посетиоци су уживали у шетњи дивећи се разноврсним забавним скаламеријама. Могли су само да замишљају узбудљиву атмосферу која настане са лепшим данима, када нагрну млађани посетиоци и све се у неком лудом ритму покрене и заврти. Много већу живост и гужву наша група је затекла испред Шенбруна, најпосећеније знаменитости Беча. Предивни империјални дворач, уређен у стилу декоративног барока, у време кад су га Марија и Стеван обилазили још је био царска резиденција. Сада је већи део, од преко 1.400 просторија, музејски простор који нас враћа у времена царева и царица, племства, пажева и дворских дама. Били смо опчињени царским одајама у барокном и рококо стилу, као и познатим фрескама на плафону Велике галерије и у Холу огледала, где је Моцарт некада свирао. Највише ме је импресионирала Велика галерија у средишту дворца, опремљена кристалним огледалима, позлатама и плафонским фрескама, дужине 40 метара и широка преко 10 метара, место одржавања балова, пријема и гала вечера.

По изласку из палате, упутио сам се прекрасним парком према Глоријети. Док сам са ове грађевине уживао у дивном погледу на парк са језерима, палату и сам Беч, учинило ми се да крај Нептунове фонтане видим Марију и Стевана. Она му је пружала свој шешир и сунцобран, а затим потрчала уз брдашце подигавши сукњу са обе руке. Када је, попут веверице, прва стигла на врх, њен весели кикот разлегао се просторствима Шенбруна, одбијао се од дворца натраг до Глоријете и опет враћао. Имао сам утисак да је остао ту заробљен више од 100 година и још увек одјекује, док му монументални видиковац што господари просторствима Шенбруна, даје неки узвишени, ванвременски тон... Док јој је враћао шешир на главу, приметила је да му се поглед дуго задржао на црвеној траци. Једноставно је скинула траку и пружила му је са речима: "Сачувај је за успомену!" Прихватио је траку, истовремено не испуштајућу њену танану ручицу. Најпре је тргла руку, а потом преплела своје прсте са његовим, гледајући га нетремице у очи.

Те вечери, на највећем вашару испред Градске куће, загледао сам се у сенке дрвећа у парку тражећи да видим Марију и Стевана. За тренутак сам их видео испод једног дрвета како се нетремице

заљубљено гледају, грејући руке шољама топлот пунча. Обухвативши га око струка, Марија је под Стевановим капутот загнурила главу у његове груди. Приметио сам само како Стеван благо подиже Маријину браду, а усне им саме крећу једне према другој и стапају се у страстан пољубац. Чврсто загрљени, чували су свој пламен љубави од спољног света и хладноће те децембарске вечери, док је време протицало покрај њих. Били су изоловани у том свом делићу света, ван времена и простора... Пратио сам их погледом како загрљени замичу у једну споредну улицу покрај Дворског позоришта. У рукама су понели шоље са собом као сувенир да им греју душе ма где далеко буду били, подсећајући их на то вече. Нестали су у децембарској ноћи пут његовог топлот собичка и њиховог првог љубавног искуства...

Сутрадан ујутро, комплетна туристичка група је умала раније, како би по програму већ у осам сати са стварима напустила предивни хотел. Дестинација тог преподнева је био Дунавски торањ. Бечлије га још зову "Бетонска игла". Са ресторана на врху који се окреће око своје осе, уживали смо у прелепој панорами Беча. До напуштања Беча у поподневним часовима имали смо слободно време које је већина користила обилазећи многобројне продавнице.

Чекајући на шкртом децембарском сунцу недалеко од Хофбурга аутобус за повратак кући, угледао сам преко пута, на самом углу, прилично импресиван кафе-ресторан "Cafe Bellaria". Унутрашњост је одисала традицијом, елеганцијом и пријатном топлином: зидови обложени тамним дрветом, огроман кристални лустер, тешке црвене завесе, тиха музика са пијанина у углу... Док сам уживао у бечкој кафи са шлагом и захер-торти, привукла ме је означена година отварања – 1870. Помислио сам да су некад ту можда уживали Марија и Стеван после обиласка дворских палата. Загледан кроз прозор кафеа у грађевине из прохујалих времена, размишљао сам о пролазности живота, о неком свету који је ту живео с почетка прошлога века и заувек нестало са ове наше планете, те плаве тачке у бескрају свемира! О два милиона исписаних животних прича престонице велике царевине, између којих се налазе и животне приче Марије и Стевана. О светским великанима науке и културе који су ту стварали неки лепши и бољи свет... Обриси дворске палате Хофбург у близини подсетили су ме и на ону тамну, деструктивну страну људске природе која немилосрдно разара све пред собом. Већ тада су у одајама палате политички и војни стратеги Монархије разрађивали ратне планове. Из размишљања ме је прекинуо поглед на часовник. Било је време за повратак, рани

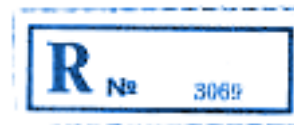
децембарски сумрак већ је заклањао поглед на околне грађевине. Аутобус преко пута кафеа већ је био спреман да кроз хладну децембарску ноћ поведе кући путнике, натоварене стварима и испуњене утисцима.

Одмах по повратку са путовања трагом породичне нити, на истом месту где је Стеван 1909. године у тадашњи Велики Бечкерек довео своју бечку љубав Марију, узео сам породични албум и поново прелазио руком преко мало избледелих слика са почетка прошлога века, са карактеристичним нијансама браон боје. Имао сам неодољиву потребу да неком пренесем своје утиске из Беча. Покушавао сам да проникнем у тајну Маријиног погледа са слике и пренесем јој да се Беч променио, али да је њен кикот остао замрзнут изнад шенбрунског дворца, а заљубљени парови и даље пијуцкају пунч на божићном вашару испред Градске куће. Из једне фиоке старинског огледала извадио сам огрлицу коју је те 1911. године имала на себи кад се сликала са својим двогодишњим сином. На дну неког старог ормана пронашао сам црну, омању кутију, са већ прилично изгребаним натписом на готици, коју је деда љубоморно чувао. Из ње сам полако вадио стари берберски алат - бријач, маказе, четке, чешљеве и неку кожу за оштрење бријача. При дну сам угледао већ прилично избледелу црвену траку са Маријиног шешира!

Са краљевским љиљаном у руци упутио сам се ка парцели 217 Граднуличког гробља. Прешао сам руком преко Маријиног имена на споменику и положио краљевски љиљан, њено омиљено цвеће. Покушао сам да замислим на каквим је искушењима била те 1909. године када је, отргнута од Беча, дошла у кућу која је још увек у средини имала огњиште и где није била прихваћена од Стеванове мајке. Језик тад није знала, али је ипак мог оца, који је као дете љубави рођен у августу исте године, учила касније да чита и пише. Пет година касније, у данима када се већ под теретом рата распадала моћна царевина, родила је и ћерку, прилично налик њој, будућу краљицу бечкеречких балова. Умрла је 1934. са свега 47 година, не дочекавши да поново види свој родни Беч и место рађања своје велике и безграничне љубави. Љубави која је пркосила и времену и простору...

Витомир Ђурчин, 1948. годиште
дипл. инжењер телекомуникација
и електронике, Зрењанин

Најбоља мушка путописна прича: 2. место

ПУТОВАЊЕ ОД МОСКВЕ ДО ВЛАДИВОСТОКА ВОЗОМ

Први дан - 14. јул 2017.

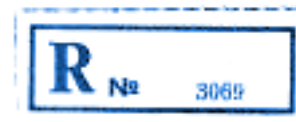
Пробудио сам се око девет сати, дан поласка. Промена је била огромна – није било ничега што личи на домаћу околину. Замишљао сам да ћемо бити у кинеској колонији, али то је оно што смо желели. Погледао сам Жарка, који је, сигуран сам, имао сличне мисли. Требало је да почнемо дан – распремити кревет. Иако нисам знао како, помогао ми је пример мојих кинеских комшија. Почели су савијањем постељине у ваљак, који им је служио као јастук, или наслон. Била је то једноставна, али практична метода коју сам усвојио. Кренуо сам да истражим вагон. Желео сам да сазнам где су заједничке просторије, тоалет, руски самовар и да ли има струје. Тоалети су били једноставни, функционални, али ништа посебно. Постојала је само једна чесма са хладном водом, а систем за отварање воде био је специфичан – притиснеш цев и вода почне да тече. Самовар, за прављење чаја и кафе, био је на сваком кораку, иако није био баш естетски урађен. Био је користан, и врућа вода била је увек доступна. У вагону је била и утичница за струју 220 V, савршена за пуњење телефона, или апарат за бријање. За доручак смо узели нес кафу, мало шећера, чајне колутиће и то је било довољно за почетак. Стигли смо у Галич, а вани је било облачно. Испод прозора су се протирала зелена поља, борови и брезе. Неки путници су носили са собом корпе пуне ђаконија – сендвича, колача, пирошки и сокова. Пирошке су биле још топле и врло популарне међу путницима. Кинеска група која је путовала с нама била је мирна, али њихова храна им није пријала. Иако су носили огромне торбе, све што су јели остављали су на столу, што је било поприлично неуредно. У 14 часова Жарко и ја смо отишли у вагон-ресторан. Пут до њега није био лак – морао си проћи кроз неколико вагона у којима су путници спавали, играли игре, или се одмарали. Ресторан је био пун, али смо се брзо сместили. Наручили смо боршч и шашлики са кромпиром и салатом, уз пиво.

Када је требало платити, наишао сам на проблем с картицом. Службеница није могла да наплати са картице због проблема са интернетом, па сам јој дао ПИН да покуша касније. Храњење у возу није било проблем. Путници су носили храну, или су користили услуге вагон-ресторана. На станицама смо могли купити све што нам треба – сендвиче, колаче, па чак и печену пилетину. Мој савет је био јасан: једите мање, али храну која неће изазвати проблем у возу. Вече смо провели путујући према Балазину, удаљеном од Москве 1195 км. По московском времену било је 22 сата и 35 минута. Спремио сам се за спавање, јер је дан био пун нових утисака. Желим вам лаку ноћ и пријатне снове, где год се налазили.

Други дан - 15. јул 2017.

Јутрос смо ушли у Јекатеринбург, град удаљен 1819 км од Москве, након путовања од једног дана, осам сати и 43 минута. Јекатеринбург је познат из два разлога: први је што се налази на граници између Европе и Азије, а други, мрачнији, јесте чињеница да је ту, по наређењу Лењина, стрељана царска породица између 16. и 17. јула 1918. године чиме је окончана 300-годишња владавина Романова Русијом. Да би сакрили трагове ове трагедије, тела су бачена у рударску јаму и прекривена живим кречом и сумпорном киселином. Касније су остаци пронађени и пренети у Петропавловску цркву у Санкт Петербургу, где су и данас гробови свих Романових. На том месту Руси су подигли цркву у част цара, што је постало важно историјско и верско место. Гледајући пејзаж кроз прозор, постало је јасно да Сибир није онај страшни, злокобни простор какав је често приказиван у медијима. Уместо тога, види се прелепа, мирна равница прекривена боровима, јелама и брезама. Док су многи Сибир гледали као место патњи и заточења, он је заправо један од најлепших делова Русије. Да, постојали су гулази, али и други делови света имали су своје страшне затворе и прогонства. На пример, Голи оток у Југославији, француски депортациони логори у Гвајани, Енглеска Аустралију, а многе земље су имале своје ужасе. Но, све то лакше заборављамо, док Сибир носи стигму коју тешко можемо да опростимо. Ипак, многи би га желели, јер Сибир је сада део Русије, у добрим рукама. Доле, у возу путујемо кроз тај Сибир. Воз није луксузан, али је функционалан. Транссибирска железница је обичан, свакодневни воз за Русе, али као путнику у трећој класи, за мене је то посебан

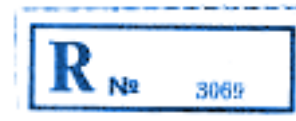
доживљај. Вагони су опремљени лежајевима распоређеним у одвојеним купеима. Свака кабина има две тапациране клупе које се налазе једна према другој, изнад њих су лежајеви, а ту су и полице за пртљаг. Укупно нас је шест путника по купеу. Вагони су добро опремљени, чисти, и током путовања одржава се хигијена два пута дневно. У поређењу са туристичким возовима, наш воз је основни, али је и то довољно за ове дугачке релације. За нас, путнике који не траже превише луксуза, ово је јединствено искуство. И док су путници у туристичким возовима удобно смештени у кабинама са тушем и бољим условима, ми ћемо путовати седам дана и ноћи у нашем возу, са основним условима и много путника. Ипак, без обзира на скромне услове, сви смо имали свој простор, што је за мене био кључни елемент. Само путовање било је чудесно. Пролазили смо кроз огромне равнице, зеленило које се протезало до хоризонта. То је било као да се налазим на броду на пучини, где се небо спаја са земљом, па је постојала вероватноћа да је Земља заиста округла. Иако је време пролазило, ноћ је убрзо дошла и то је био знак да је време за спавање. Размишљао сам о Сибиру, о његовој тајанствености, лепоти и његовој улози у историји. За крај, желим свима који нису ту, да, док путујете кроз своје свакодневне животе, не заборавите Сибир. Он је ту, стрпљиво чекајући да га откријете. Сибир има много тога да понуди, и сигуран сам да ћемо сви, пре или касније, поново имати прилику да се вратимо у овај невероватни крај света. Лаку ноћ, где год да се налазите.

Трећи дан - 16. јул 2017.

Сунце ме пробудило у три сата ујутро по московском времену, а воз је стигао у Новосибирск, град удаљен 3344 км од Москве. У возу смо провели два дана, шест сати и 57 минута путовања. Новосибирск је град са значајном историјом и развојем. Некада познат као Академик-град, град је постао центар научне и индустријске производње. Стаљин је довео академике да развијају нови град, а данас је то један од кључних индустријских центара Русије. Док возимо према истоку, примећујем да сунце у три сата ујутро изгледа сасвим природно. Земља се окреће, а временске зоне и разлике у времену још додатно усложњавају ову природну игру. Можда звучи збуњујуће, али то је Русија, земља која нас стално изненађује својим природним и културним посебностима. Како су моји новци били на издисају, морао сам да нађем банкомат.

Срећом, наишао сам на младу Рускињу која ми је објаснила да у станици сигурно постоји банкомат. Иако сам био помало збуњен, одлучио сам да је замолим да ме води, јер нисам био сигуран како да се снађем у подземним ходницима, а све у станицама било је искључиво на руском језику. Пролази кроз подземне ходнике били су прави луксуз – украшени мермером, чисти и уређени, без графита и несанитарних услова на какве бисмо можда помислили. Био је то пријатан и поучан тренутак. Коначно смо нашли банкомат, и након неколико покушаја, успео сам да подигнем новац. Иако сам добио новчанице од по 5000 рубаља, покушао сам да их разменим за ситниш, али трговине су биле празне. У једном тренутку сам угледао луксузну продавницу бомбона и одлучио да купим неки поклон. Продавачици сам дао новчаницу од 5000 рубаља, а она није могла да ми врати ситно, јер је каса била празна. На крају, уз помоћ младе Рускиње, договорили смо се и све је решено. На крају сам поклатио бомбоне тој истој Рускињи као знак захвалности, а она ми је, на моје изненађење, узвратила пољупцем. То је било прво коришћење моје VISA картице, што је значило да сам сада био део међународног банкарског система. Током дана, разговарао сам са Жарком о историји транссибирске железнице. Овај део железнице је био награђен златном медаљом на изложби ЕКСПО 1900. у Паризу, где је мост преко Јенисеја пројектовао инжењер Лавр Проскурјакев, а комисија, коју је предводио Густав Ајфел наградила га је за изузетан инжењерски подухват. Ајфелов торањ, који је касније постао симбол Париза, такође је добио велико признање на овој изложби, а догађаји су га учинили још познатијим, иако је у почетку било предвиђено да се демонтира. Поподне смо са Жарком отишли у вагон-ресторан, где смо срели групу Руса који су нас љубазно позвали да пијемо с њима. Међутим, због њихове већ озбиљне предности, одлучили смо да се захвалимо и наручимо наш ручак. Након што смо платили, напустили смо ресторан. Била је то наша последња посета ресторан-возу. Овај део железнице је заиста био импресиван – сваког дана прође 150 путничких и теретних возова, а тежина композиције је огромна. Локомотиве које вуку ове возове морају бити веома снажне и тешке да би поднеле тежину возова. Док смо наставили путовање након Новосибирска, видео сам неколико крава, коза и групу коња. Ове животиње су вероватно биле намењене за личне потребе, а крајолик се мењао из равнице у нешто динамичније облике. Дан је пролазио, а ноћ је полако преузимала сцену. Осетио сам да је време за спавање, па сам ушао у свој вагон, а вама који читате желим laku ноћ.

Четврти дан- 15. јул 2017.

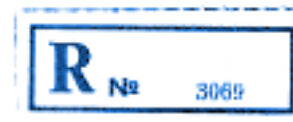
Данас се налазимо у станици Кутин, која је удаљена 4883 км од Москве, а путовање до ње трајало је три дана, осам сати и 59 минута. Природа се током овог дела путовања готово није променила: равница за равницом, без брда или камена, а кретање се скоро није осећало. Све око нас деловало је исто, што ме подсетило на мемоаре немачког генерала Гудеријана, који је описивао кретање кроз Русију, где су му дани деловали као да није напустио исти простор. Осећај монотоне равнице био је неизбежан. Дуго време смо се возили поред бескрајних поља, а након што сам питао Жарка шта би то могло бити, сазнајем да је реч о пшеници. Били смо већ два сата поред ових поља, која су се простирала на више од 150 километара. Ово је била права илустрација зашто су Руси велики извозници житарица. Пролазили смо поред малих насеља која су изгледала као да потичу из истог времена, са сличним кућама које су деловале веома сиромашно и напуштено. Овај приказ био је истовремено и тужан и очигледан показатељ тежине живота у овим крајевима. У почетку сам мислио да су такви прикази одабрани из политичких разлога, како би се приказала лоша страна Русије. Међутим, сада, гледајући те мале пластенике и баште, могу да кажем да сам схватио да напредак, ипак, долази и до Сибира. Мале баште су углавном служиле за личну употребу, са кромпиром и купусом који су били најзаступљенији. Иако нисам могао да видим друго поврће, ове баште су биле уређене са великим пажњом, а високе ограде су биле постављене у близини кућа. Покушао сам да замислим какви би били ови огромни пашњаци да су били богатији стоком. Можда су ти простори превише сурови за велики број животиња, али у мом уму су се често појављивали каубојски филмови са Дивљег запада и помислио сам: “Зашто овде не би могло бити стотина крава, оваца и коња?”. Међутим, можда је то питање услова, али сигурно је да би Сибир могао да постане прави пољопривредни рај, јер многе западне земље сањају о томе. Говорио сам и о томе како би Запад могао похлепно експлоатисати Сибир, не схватајући да су та огромна природна богатства поверена Русима, јер само они могу да брину о њима на прави начин, са поштовањем према природи и у корист будућих генерација. Руси су једини који могу да правилно управљају тим ресурсима, јер не треба заборавити да природно богатство није нешто што се може користити само у једној генерацији. Када сам помислио на Сибир и његове ресурсе, сетио сам се да у будућности нећемо моћи увек рачунати на нафту и гас, јер ће ти ресурси на крају нестати. Сибир, са својим богатством земље, нешто је што нас мора подсетити да су пољопривреда, сточарство и

очување животне средине кључ за дугорочну добробит човечанства. На 4800 километру од Москве, угледао сам мало стадо крава и групу коња. Иако су климатски услови у Сибиру оштри, поставило се питање - ако неколико крава и коња може да преживи овде, зашто не би могло бити више стоке? Овај део путовања ме подсећа да ће у будућности Русија схватити важност пољопривреде и сточарства, јер су то кључни фактори за побољшање живота у овој огромној земљи. Нафта и гас, иако су важни, неће моћи да осигурају дугорочну просперитетну будућност. Док смо се приближавали Бајкалском језеру, дан је полако прелазео у ноћ, и нисмо имали прилику да видимо ово прелепо језеро. Бајкалско језеро је најдубље слатководно језеро на свету, са дужином од 1600 метара, а дужина обале износи 640 километара. Иако нисмо имали прилику да уживамо у погледу на њега, и даље ме фасцинира чињеница да је ово језеро најважнији извор слатке воде на планети, са флором и фауном која је јединствена. На крају, дошли смо до станице Улан-Уде, удаљене 5650 км од Москве. Ова станица је важно чвориште, јер дели транссибирску железницу на три правца. Један води ка Трансмонголији, други ка Кримскаја, а трећи ка Трансманџурији. Кроз ову станицу пролазе многи возови, чинећи је кључним местом за превоз и транзит у овој огромној земљи.

Пети дан - 18. јул 2017.

Пробудио сам се у један сат ујутро по московском времену, док се воз зауставио у станици Ксењевскаја, која је удаљена 6809 км од Москве. Иако је врло рано, ово је почетак новог дана, а путовање траје већ пет дана и седам минута. Поновићу још једном: ово путовање морате сами да пређете. Биће вам корисно не само за разумевање Сибира, него и многих других ствари. Свет око вас неће бити исти након овог искуства, и моћи ћете поносно рећи: "Прешао сам Транссибирском железницом". Можда у вашем окружењу неће бити много људи с којима ћете моћи поделити своје мисли о овој авантури, али то неће умањити вредност овог путовања. Пејзаж који сада пролази иза прозора је нешто другачији. Уместо равнице, сада су ту мали таласести брежуљци који подсећају на таласе на мору или језеру. И даље нема брда нити камења, али је јасно да природа постаје све отворенија. Удаљена насеља су мала, са десетак кућица, врло скромних и вероватно са тежим условима живота. Од Урала до сада, сва ова насеља су врло слична, са руским стилем градње. Готово свуда се виде мале баште, углавном посађене кромпиром и купусом, мада је тешко препознати друго поврће јер воз брзо

пролази поред тих малих парцела. Занимљиво је да, иако се налазимо у Азији, присуство Кинеза и Монгола је готово невидљиво, како у селима, тако и међу путницима. Ово значи да је Сибир углавном насељен Русима. На северу, ближе поларном кругу, живе номади који се баве сточарством, посебно са јеленима. Они траже лишајеве као храну за своје животиње. Како воз напредује, борови, јеле и брезе постају ређи, а хоризонт се шири. Следећа станица је Горкхон, удаљен 5759 км од Москве, а ми смо стигли за четири дана, један сат и 39 минута. Након краће вожње, долазимо у станицу Чита, која је 6207 км удаљена од Москве, што значи да смо путовали четири дана, 11 сати и четири минута. Овде смо на надморској висини од 1040 метара. Уочавамо куће чији је приземни део направљен од цигле или бетонских блокова, вероватно због високе влажности, док је спрат обично од дрвета који је добар топлотни изолатор, с обзиром на то да дрва има у изобиљу. Да би се користили блокови и цигле, вероватно би их требало превозити хиљадама километара. Последња станица за данас је Чемишевски-Забалксак, која је удаљена 6596 км од Москве. До ње смо стигли за четири дана, 19 сати и 20 минута. Сада је по московском времену 19 сати. Нисам сигуран које је тренутно локално време, јер мој сат показује само московско време, али осећам да је време да нађем хоризонталну позицију за спавање. Сигуран сам да нисте овде, где год да се налазите. Било да сте ту или не, када дође ваше време, пожељећу вам laku ноћ и пријатне снове.

Шести дан - 19. јул 2017.

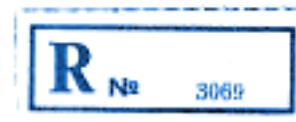
Устао сам у пет сати ујутро, док смо се заустављали у станици Ерофел Павлович, удаљеној 7122 км од Москве. Путujemo већ пет дана, шест сати и 46 минута. Околина кроз коју пролазимо није погодна за пољопривреду. Земља је грбава, неравна, што је отежава за пољопривредне машине. Међутим, ова подручја су врло погодна за сточарство, што ми потврђује стари чобанин који чува козе, краве и овце. Ове зелене површине ме подсећају на наш Златибор, Сињавину, Романију, многе друге пашњаке, али овде нема напуштених села, јер овде никада није ни било насеља. Овај континент, да би био у потпуности искоришћен, захтева бројно становништво које тренутно недостаје. Ипак, земља неће побећи, па ће с временом све доћи на своје место. Улазимо у станицу Скороводино која је позната по томе што је овде измерена најнижа температура на овој прузи од -62°C. Вегетација се није променила, а листопадна шума још увек није присутна. Овде се спајају две реке, Шлика и Аргун, које, када

се споје, формирају реку Амур – природну границу између Кине и Русије. Сви се сећамо, иако није било тако давно, да су Кинези покушали војнички да пређу ову границу и настане се у Сибиру. На срећу, Руси су остали на својој територији.

Седми дан - 20. јул 2017.

Сада је два сата и 23 минута по московском времену, а сунце је већ сијало два сата. Налазимо се у станици Кабаровск, која је 8164 км удаљена од Москве. За ово путовање требало нам је шест дана, један сат и 47 мин. Пред нама је најдужи путнички тунел на овој линији, који се налази између станица Облучје и Известковаја, а дугачак је два километара. Како време пролази, све више се приближавамо нашем циљу – Владивостоку. Природа се драстично променила и сада имамо листопадну шуму, вероватно храстове. Хоризонт је и даље благо таласаст, али без брда и камења. Брда су у Сибиру, очигледно, мисаона именица. На овом делу пруге станице су много чешће, што значи да и становништво постаје бројније. Ни овде, скоро на крају пута, стил кућа се не мења – остаје типично руски. Морамо да споменемо станицу Биробиџан, која је удаљена 8361 км од Москве. Име ове станице је написано и на хебрејском језику. За време Совјетског Савеза, део становништва ове територије био је јеврејског порекла. Они су се жалили да нису довољно заступљени у парламенту и извршној власти, те су тражили право да живе према Мојсијевим законима. Стаљин је одлучио да им додели територију где су могли живети у складу са својим верским законима. Ова територија се налази на граници са Кином. Дели се мишљење о томе да су многи од тих Јевреја емигрирали у Израел 1948. године, док су неки остали. Ова ситуација, међутим, није била лака за многе јер су, заједно са својим обичајима и навикама, дошли у земљу која је врло различита од њихове. Сада се приближавамо реци Амур, коју прелази најдужи мост на овој линији. Мост је пројектовао Ерофел Павлович (1858-1958), а дугачак је 2616 метара. На станици Вјаземљскаја, која је удаљена 8662 км од Москве, постављен је споменик овом великом инжењеру. Сада је два сата после подне по московском времену, а овде је већ дубока ноћ. Осећам да је време да се припремим за спавање. Ово је моја последња ноћ у овом возу, који вам топло препоручујем, као незаборавно искуство из Сибира. У Владивосток стижемо у 23 сата и 40 минута по московском времену, а по локалном времену то ће

бити шест сати и 40 миута. Прешли смо 9288 км и 150 станица без и најмањег закашњења! Кад се сетим путовања у прошлом веку, када сам путовао возом од Париза до Брисела, затим аутобусом преко Данске, Шведске, Финске, па фериботом до Лењинграда, и коначно аутобусом до Москве, могу са поносом рећи да сам сада прешао целокупну вољену Русију, од Балтика до Пацифика!

Вукић Брацовић, 1936. годиште
машински инжењер, Геронтолошки центар Нови Сад

ЗНЕПОЉЕ, РАЈСКИ ПРИЗВУК ТИШИНЕ И БЛАГОСТИ

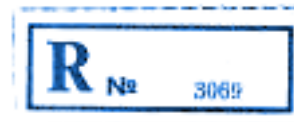
Често мислимо да су лепо, задивљујући, тајанствени предели далеки, нама смртницима тешко доступни и скупи. Нисмо свесни колико су наши крајеви препуни тајни које су нам, нашем похлепом за далеким и туђим, које је увек лепше и боље, мало познати. Некад нам прстом из даљине покажу које нас блакости окружују.

Др Дејан Крстић, антрополог и етнолог, његова супруга Мира и Дане, њихов пријатељ, из Зајечара, преко Књажевца, Сврљица, Ниша, Бабушнице, уз реку Власину, нађоше ме у Преслапу. Диван првомајски дан, да ли због сунца и пробуђене природе, или због блакости коју су унели у наш скромни дом.

“Дош’л ми госјанин и дочека га с’с срце - друго немам кво”, рекао би Драгослав Манић Форски.

Изнад Преслапа, на западу планина Грамада, коју народ зове једноставно Плана (старије генерације су често сваку планину називале Планом), са врховима Вртоп и Орловац, иза њих језеро и висораван Власина. Но овог пута крећемо на супротну страну, не баш одмах, морамо прво на југ, јер испред нас се испречио крајњи огранак планине Руј, Рудине, на којој је наш сапутник Дане, давне 1964. године био граничар и имао је велику жељу да још једном види овај врх, овог пута погледом са другог брда, а караула на Рудинама је сада само зидина урасла у коров.

Крећемо колима из Преслапа земљаним путем који прати ток Црвенске речице. И пут и речица имају приближно исту дужину од око пет километара, онда се пут спаја са магистралним

путем Власина - Трн - Перник, а речица се улива у Јерму, или локално Ерму. Пут је такав да се може и пешке упоредно ићи у корак са колима и уживати у неукалупљеној природи, али нама то чак и прија. Уживамо у пробуђеној природи. Изнад пута стрмина, испод још стрмије, да се једва чује жубор Црвенске реке. Стране обрасле леском, буковом шумом, прошаране покојом јелом или бором призивају песнике и лиричаре да га овековече у песмама. А птице, јооој, да ми је да упијем то у себе за навек. Овде је човек ретка звер, природа се изборила за своју неурамљеност и слободу. Ми, путници, говоримо тек толико да не реметимо кућни ред шуме, али нам лица тихо озарена, прелива нас нека благодост гостопримством.

Иза нас остаје Преслап сав у трешњином цвету, али и Мало Косово и Зла бара. Но легенде другом приликом. Улазимо у Знепоље. Котлина која почиње у Србији, а наставља се у Бугарској. Овде Јерма без пасоша прелази државну границу, а негде иза Трна се враћа градећи једану од најлепших и најочуванијих клисура да би се улила у Нишаву.

Пријатно ме изненадила котлина Знепоља, нарочито са бугарске стране. Ни налик на ону која ми је остала у сећању од пре двадесет и неку годину. Узорано, обрађено, посејано. А околне котлине, са једне стране - брда, са друге - високе планине Руј и Вртоп. Тек се одавде види колике су то громаде од планина. У овом моменту сам их видео као заштитнике свега што је у њиховом подножју. Баш одмарајући и леп поглед и за око и за душу. Људи предусретљиви, гостољубиви, услужни. У Знепољској потолини се налази и локалитет Зеленград, а да се ја питам сав овај крај би се баш тако звао, неописиво зелен, диваљ и питом у исто време.

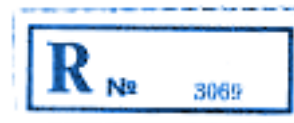
Село Бусинци, тек на неколико километара од магистрале, и величанствени музеј грнчарства, а традиција дуговековна. Многи радови одавде су завршили у Лувру. Нажалост, ако сам добро разумео, последњи грнчар је престао са радом још пре петнаест

година. Сликање изложених експоната у музеју није дозвољено. Оно што је посебан утисак на мене оставило, осим манастира-пећине Свете Петке у Трну, јесу три брда у облику полулопте, са леве стране пута на уласку у село Бусинци. Брда су потпуно исте висине, пречника, са истом, не претерано бујном вегетацијом. Промакло ми је, мојом грешком, да их забележим оком фотоапарата. Ако је игра природе, што је мени мало вероватно, врло је занимљиво, а ако је нешто друго, врло је тајанствено. Првом приликом, надам се не дугом чекању, потрудићу се да код мештана сазнам нешто више о томе.

Трн, Црква-пећина Свете Петке. Тик уз главну саобраћајницу, на поглед од центра вароши. Јединственост ове цркве је што се у њој налази камена погача, са свода пећине влаже сузе Свете Петке које су лековите, а на поду просторије је и отисак њене руке. На самом улазу, са леве стране, налази се камена слика мајке божје и крст. По легенди, Света Петка је у овој пећини нашла спас пред потером нахушканих безбожника. Домаћица храма благоречива, као дугочекана порука од које се оздрави. Посматрам лица мојих сапутника. Мирни, тихи, ниједна сувишна и непотребна реч није изговорена. Рекао бих, живи људи храмови.

Пожелели смо давидимои Трну првомајском издању. Мислим да су сва места радним даном налик једна на друго, а празнично свако има своју боју. Мала варошица са око две хиљаде житеља, непреоптерећена саобраћајном гужвом, довољно паркинг-места, бар данас. Нема пролетерских и државних застава да вијоре, као и код нас, али осећа се нека тиха драж коју са собом донесу овакви дани. Сликамо се, успомене умеју да буду благотворне. Кафане, волим да их тако зовем, нешто између традиције и савременог. Послуга млада, осмехнута, пријатна за сваки разговор. Разумемо се, наравно, то не морам да наглашавам, језици слични, с обе стране границе била и остала иста мука, обичаји, трпељивост и нека посебно тиха пријатност. Верујемо да ћемо колико већ сутра поново бити овде.

Настављамо планирано, али назад, враћамо се у Србију. После граничног прелаза у Стрезимировцима, настављамо ка Клисурси, негдашњи Дервен, али нас пут води да скренемо лево. Први путоказ, десно, за Сухи До, мада више волим назив мештана Сујдол, мало, питомо сеоце, који се више и не види са главног пута, а ка њему се пружа земљани пут изнад кога је дрвеће склопило гране. Улазимо, кобајаги асфалтом у коме је рупа до рупе, у село Костошевци. У негдашњем центру села, великог за схватања житеља ових крајева, оронула и пропала црква, задружни дом, продавнице. Само катанци рђају на иструлелим вратима. Растужих се. Баш ми би јако жао и горко. А около плъуснуло море тишине које је овог пута као со на рану. Болно.

После неколико километара кривудавог, уског асфалта кроз прелепе буквике стижемо у Паљу. Село из прве емисије о нестајању села у Србији. С једном путном торбом у којој је углавном печалбарски алат, и дечицом за руку, отиснуо се народ у бели свет маштајући о бољем сутра. Не могу, а да ми на ум не дође књига Драгољуба Ђорђевића Брке, професора социологије Универзиета у Нишу, "Лепа села лепо копне", са поднасловом који ми увек измами сузу "Синко мој, згасну наше селце".

Од моје покојне баба Смиље ми остало у глави да код новорођенчета и у цркву увек треба ићи пре подне док се звезда што нас греје још диже, никако у заод сунца. Успели смо, наравно, зато што нисмо журили.

Манастир Пресвете Богородице, Паља, Знепоље. По неким подацима потиче из деветог века и један је од најстаријих хришћанских храмова на свету. По предању и Свети Сава је својевремено помогао његову обнову, а и сам је коначио у њему на путу за Јерусалим. Лево од манастира је мушко гробље док је женско одвојено на брду изнад. Крај манастира протиче Паљски поток или Меденица који се улива у Јерму. Окружује га шумовит крај беспрекорне тишине. Преко потока у брду су два извора. Вода

јачег извора је лековита код очних болести, а десетак метара од њега је други који помаже женама које не могу да остану у благословеном стању. Са још једном обновом ове светиње се почело 2010. године. Његов дан је Велика Госпојина, 28. август. Овде свако сваком постаје род, помоз бог. Човек пронађе човека не само у другом, него и у себи.

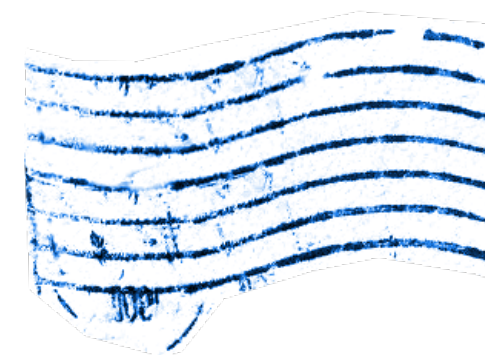
Проглашавам ову котлину, са свим околним брдима, побрђима, планинама, потоцима и речицама, шумама и тишином, за свето место, а људе овде рођене, које је све заобилазило сем историје и великих искушења, за свеце.

И да се вратимо на почетак. Погледајте око себе. Верујте. има важних, великих, значајних локалитета чија је једина мана мала реклама. Ту су вам близу, ни скупи, ни напорни, а чекају вас да их откријете. Живи били па да се већ колико сутра сретнемо на једном оваквом путовању и, верујте, не знам како, али ћемо се препознати.

Милко Стојковић, 66 година
радник, Смедеревска Паланка

Категорија:

НАЈБОЉА ПРИЧА О ПУТОВАЊУ ПО СРБИЈИ

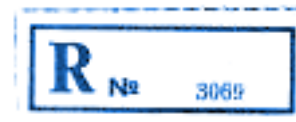

ВЛАШКА МАГИЈА

Прошло је скоро пола људског века од када сам последњи пут био у граду Бору и његовој прелепој околини, у Великом и Малом Кривељу, Оштрељу, Горњанима, Брестовачкој бањи, на Борском језеру и Црном врху. После 40 и више година, пун радозналости и жеље, имао сам прилику да обиђем и поново видим те крајеве. Ово је запис о сликама и приликама какве је, мање или више, могуће препознати у већини крајева Србије.

Из хотела на Борском језеру, једног кишног суботњег поподнева, запутио сам се са двојицом пријатеља у правцу Бора и Великог Кривеља. Пут од Бора до Кривеља изгледао ми је скоро непознат иако сам њиме, истина давно, безброј пута пролазио. Био је викенд, па нас је тек понеко возило мимоишло на том запуштеном друму, на коме се једва уочавало да је некада био асфалтиран. Док се спуштамо стрмим и кривудавим коловозом ка селу, једва препознајем неке од предела које сам више пута препешачио. Да ли због повећаног узбуђења и једва препознатљивих крајолика и сам пут прилично ми се одужио. Ни куће ни аутомобили, ни природа, ни улице и тргови у граду Бору кроз који смо прошли, као уосталом ни хотел “Језеро”, нису били као што су *записани* у мојим сећањима. Али био је довољан само један викенд проведен у том крају да би се *вратио филм* и истовремено схватило да ништа није као пре.

Када је у питању село Велики Кривељ, била је то прилика да видим место великог људског *злочина* над живом и неживом природом, почињеног све у најбољим намерама тих прохујалих деценија. На тренутак сам се осећао као да сам и сам томе допринео премеравајући те прелепе крајеве за потребе нових рудишта.

Велики Кривељ се налази у питомој долини истоимене Кривељске реке која је сада дефинитивно уништена отварањем нових рудишта, флотација и насутих јаловишта у широј и ужој околини. Село је некада, пре него што је инжењер Шистик пронашао руду у овим крајевима, имало статус варошице а било је и среско седиште ове регије. Макар нам је то тврдио један озлојеђени мештанин, на питање како се сада живи у Кривељу. Када сам некада био у овом селу није било ни једног активног рудишта. Ту и тамо, постојали су само скоро зарушени и затворени улази кроз бетониране портале, налик тунелима, у околним брдима где су извођени истражни рударски радови. Тада се причало о сиромашним и неисплативим процентима бакра и о потребним великим међународним кредитима за потребе проширења борског рудника. А онда су време и људска похлепа за рудним и другим богатством околину тог некада прелепог села, па и само село, осудили на нестајање и латентну пустињу.

Приближавајући се селу, нисам скидао поглед са копова и разрушених брежуљака, неприродних усека и насипа јаловине, који су формирали неки нови вештачки рељеф око самих кућа и дворишта. Околина је деловала тужно и ружно. Јаловина ископана минирањем терена и нагомилана огромним багерима и дамперима у неприродне форме рељефа, угрозила је не само природу, куће и зграде већ и животе мештана. Узбуђење и нека сета су ми постепено нарастали што смо се све више приближавали центру села, па сам све више и више коментарисао оно што видим. Сапутницима сам причао нешто за њих тотално небитно и неповезано, чега год сам се, као кроз маглу, присећао из времена од пре 40 година. Толико сам се занео да више нисам ни обраћао пажњу на њихове. свакаке - озбиљне и неозбиљне, коментаре. На широком сеоском тргу и даље је стајао онај исти модерни споменик победи над фашизмом а мало даље, испред цркве, много старија и једноставнија спомен-чесма посвећена ратницима из Великог рата. Тек по уласку у сам центар села, *вратио ми се цео филм* и већ сам препознавао непромењене фасаде зграда које деценијама нису одржаване.

Једно од најупечатљивијих сећања било је оно када сам са мало страха први пут крочио у центар Великог Кривеља. Тај догађај и тај дан нисам могао никада заборавити јер је био толико прејак и обојен сваком врстом емоција.

Био је Илиндан и велики сеоски вашар када сам први пут стигао у то село које ми се тада чинило много већим. Центар села је био запоседнут неким мени непознатим светом, обученим у разнолику и видљиво свечану народну ношњу. Свуда наоколо се чуо неки други језик који ја нисам разумео. Целога дана су надлазиле и одлазиле колоне народа из свих праваца. Колоне су се сустицале, нестајале и настајале на централном тргу где се формирала непрегледна жива маса од људских тела, која се уз прегласну музику непрестано гибала. Слика тог вашарског дана била ми је пасторална, библијски нестварна и надасве мистична. Локални оркестри, састављени углавном од виолина, надгорњавали су се са жамором масе док су свирали карактеристичну влашку музику. При томе, играло се и једно необично народно, обредно коло, у коме су сви мукло ћутали држећи при томе запаљене свеће. Коловођа у том немој колу, носио је барјак на коме су биле мање и веће слике некога младог човека. У рукама неких играча који су играли необично стиснути, поред свећа и слике покојног младића, било је букета цвећа и других знамења. Пошто сам дуго гледао забезекнут у тај приказ, охрабрио сам се да питам човека најближега себи:

“Какво је ово коло и какав је ово обичај?”

Сазнао сам да је младић са слике недавно настрадао у возу, негде код Винковаца и да га тако родбина, пријатељи и комшије жале и оплакују. Никада и нигде, ни раније ни касније, нисам имао прилике да видим такве обичаје на парастосима и одавања помена покојнику. Тумачење сам потражио на интернету и оно је отприлике овако описано.

“Коло за мртве прави се за годишњицу упокојења, кад прође васкршњи пост, обично на васкршњи понедељак. Коло се, по правилу, изводи у центру села. Породица покојника најми музику, а коло најчешће траје два сата. У средини кола је трпеза са запаљеном свећом и припремљеним јелима. Коловођа је обично ближи рођак покојника. Он носи бели барјак на копљу, на којем је слика покојника, огледало и цвеће... Играчица до коловође носи слику покојника, као његову замену, јер се сматра да се на тај начин и он придружује игри. У колу се пије, играчи у рукама држе запаљене свеће, забрањено је да се оно кида и изводи се поподне. По неком веровању, тим колом и музиком покојник се ‘уводи у тамошњи друштвени живот’...”

Те и такве слике су ми остале заувек неизбрисиве иако центар села, као и све око њега, данас једва препознајем. Ту, у центру села, и даље је Месна заједница, црква Свете Тројице и неизбежна сеоска продавница, начичкана рафовима са мешовитом робом. У продавницу се кроз онижа врата мора ући помало сагнут и кроз шпалир од фрижидера, испред и око улаза, који су напуњени свим врстама пића. Преко пута продавнице, поглед ми се заковао за једну стару зграду која је некада била Задружни дом. У том дому су некада биле неке канцеларије, али и један расклимани сто за стони тенис. Нерадни је дан, па се овога дана није могло ући унутра. У суседној згради сада је Клуб пензионера, испред кога је било неколико паркираних аутомобила. Унутра се, кроз широм отворена врата, чуо прегласан жамор полупијаних мештана. Мало на српском, мало на влашком језику, надгорњавали су се на актуелне политичке и најновије фудбалске теме.

Село се скоро испразнило под притиском ископане јаловине, прљавог ваздуха, прашине и другог загађења, рече нам продавац у локалној продавници док се распитујемо како се овде живи, и настави:

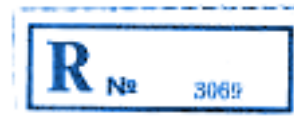
“Када дуне мало јачи ветар, у селу се не види ништа од прашине која са околних јаловишта затрпава воћњаке, усеје и људе који тада

и не излазе из кућа.”

За импровизованим столом испред самог улаза у продавницу, седела је група разбарушених и чупавих основаца. Сви до једног су држали врло модерне мобилне телефоне и нешто по њима куцкали, уз громогласно коментарисање и церекање. Очигледно, радило се о неком само њима званом веселом садржају око којег су стидљиво стискали своја мусава лица и разбарушене фризуре. Истога трена, гледајући тај приказ са модерним играчкама у дечијим рукама, присетио сам се да сам у том селу пре четири деценије, да бих некоме телефонирао, морао ићи у сеоску пошту или чак у Бор. Сваки разговор и шалу са нама, изненадним странцима у њиховом селу, дечаци су радо прихватили. Питали смо их све и свашта. Један од њих, који је деловао не само старији и говорљивији, својом штркљавом висином у односу на остале, подсетио ме је на лик Николетине Бурсаћа а остали на дружину Ђопићевих јунака из романа “Глуви барут”. Само им је недостајала девојчица Нина. Овај *мој Николетина*, каже, био је перспективан фудбалер, али више не игра фудбал од када је добио рак. Наводно, неко га је шутнуо копачком међу ноге, право у мошнице и због тога је оперисан од рака. Сада је каже излечен. Имао је једва седамнаест година.

Нисмо могли да одолимо том типичном руралном изазову сеоске продавнице, импровизованом кафанском столу од полутрулих дасака прекривеним цветном мушемом и дрвеним клупама око њега. Пошто смо пре тога мало дуже радознано шетали оближњим сокацима у друштву веселе локалне дружине, пријало нам је охлађено Зајечарско пиво, наравно онако *мајсторско-зидарски*, натезањем из флаша. Уз пиво и малу помоћ веселе дружине постепено сам се све боље оријентисао куда иде који правац пута из центра села. Онај уз Кривељску реку ишао је ка Малом Кривељу за који ме такође везују многе још увек живе слике и догађаји. Као кроз маглу, присетио сам се дугачког железничког тунела кроз Краку Бугареску, малих и великих брда (Тилва Маре, Тилва Мика...)

и других живописних предела. Кроз тај тунел смо често *скраћивали* пут ризикујући животе и верујући реду вожње железничког саобраћаја. Други сокак, поред сеоске цркве, води у село Горњане. На једном од тих путева, мало даље од центра села, тражили смо кафану “Код Чеде каланфира”. Али, како рече продавац, нема више ни кафеџије Чеде а и његова кафана више не ради. Радила је једно време као популарни локални кафић, али сада је и он замандаљен.

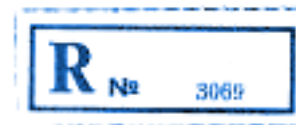
У продавници сам се, код локалног продавца, дискретно распитивао о свему и свачему. На крају нисам одолео да не питам и за судбину неких особа због којих сам, ево признајем, у ствари и највише дошао у то село. Продавац, иако је родом из суседног села, одлично је познавао локалне прилике и испричао ми је потанко много тога. Моји бивши станодавци, богати и добри домаћини, давно су умрли. Наследници сада живе у Бору. У село и родну кућу само повремено долазе. Локални *извор* из продавнице ми није знао рећи ништа више о потомцима и њиховој породичној ситуацији што ме је посебно занимало. Прелепа кућа и двориште у В. Кривељу су, наравно, остали празни, као што су празне многе куће у земљи Србији. Отишао сам из села помало већ омађијан бурним емоцијама и оживљеним сликама из времена на које сам се тога дана подсетио.

У повратку, пролазећи кроз Бор, фотографишемо се поред великих камиона дампера, чији су точкови већи од три метра. Онако робусни некада су доминирали борским рудничким коповима. Сада живе своје повлашћене *позерске улоге*, недалеко од центра на излазном путу из града, препарирани, умивени и *нашминкани* као део музејске поставке под отвореним небом. Нисмо стигли да обиђемо локални борски стадион на којем је тих година у југословенској првој лиги играо и борски прволигаш чије утакмице нисам пропуштао. Мало подаље уочавам некадашњи Дом културе, који је делом такође претворен у завичајни музеј. И тај поглед на једва препознатљиву фасаду вратио ми је филм на предивне и неизоставне суботње и недељне вечери проведене на игранкама у том дому. Неретко сам

до Бора стизао локалним аутобусом или возом из Малог Кривеља, после целодневног пешачења по околним планинама Црном врху, Великом и Малом Кршу. У село смо се враћали, наравно, последњим локалним аутобусом. У ушима ми и сада одјекује звонки, ненадмашно моћни том-џонсовски глас и хитови Лео Мартина који је тога лета пунио борски Дом културе. *Одисеја, одисеја, стаза трња или стаза орхидеја...*

Вратио сам се из посете Великом Кривељу из нестварног и виртуелног стања свести у стварност, у урбану дестинацију прелепог хотела “Језеро”. Влашку магију, слике и доживљаје из Великог Кривеља нећу моћи никада више заборавити.

Живорад Окановић, 75 година
дипл. геодетски инжењер у пензији, Београд

Најбоља прича о путовању по Србији:
2. место

АМАРКОРД

Педесете године прошлог века нагињале су се своје крају, али та 1959. тек је закорачила на врата наше свакодневице. Почињала је зимским распустом, лепршавим озарењима у души за нас, студенте из провинције, јер смо се спремали за повратак кући. Увек смо се са тугом откидали од дома и једва чекали прилику да му се из хладних соба, од хладних газдарица вратимо. (Вуче та носталгија, као магнет...) Нас седморо земљака са друге и треће године студија договоримо се да заједно путујемо возом (тада и јединим превозним средством). Иако смо одрасли, као децу нас је радовала сама возња – и то убрзаним возом, који ће за четири-пет сати да нас врати дому. Уз галаму, спонтано враћање на “нишки” говор, ушушкамо се сви у купе друге класе док напољу лудује београдска кошава, “тронедељница”. Не маримо, ич! Путујемо на југ – где је топло, где је огњиште...

Воз лагано проклизава шинама уз повремено спотицање. Клај-клај ритам точкова милује нам душу. Колеге уступају нама два места крај прозора, са сточићима које “уз магију” истуриш или увучеш. Пролазимо крај железничке станице у Топчидеру, којим смо шетали “некако с пролећа”, обилазећи Милошев конак. Одмичемо, чаврљамо. Нико не признаје лаку тескобу која нас обузима како се приближавамо Раљи. Ту нас чекају два тунела, од којих је један – баш дуг! Ми смо деца из града који је најчешће био бомбардован и чувамо сећања на клаустрофобичну атмосферу у затвореним подрумима – без видика, усред мрака. (Сад се не гасе светла у тунелу, али видика – нема!) Божја, велика шаљивџија међу нама, досетио се доскочице наших дедова из Великог рата: “СТИГО ШВАБА све до

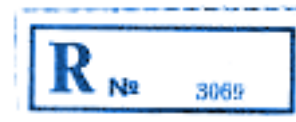
Раље/ а од Раље – не мож’даље!” (Слушало се то, кришом, по кућама.)

Још смо у ширем београдском атару – у Младеновцу. Опет се Божа оглашава: “Знате ли како браћа Цигани (још нису били прекрштени у РOME) певају песму ‘Кад сам био млађан ловац ја?’” И, наравно, само он зна: “Кад сам Младеновац био ја!” Недуго после Младеновца стижемо у Смедеревску Паланку, “љуту и увређену” због присвојног придева – Смедеревска. Не уважава што је Смедерево познато по старим, славним траговима – Деспота Ђурђа и Тврђави! Она сад има велики индустријски гигант железничких возила “Гошу” који храни њену сујету и жељу да има сопствени идентитет.

У Паланци у воз улази и кроз наш купе пролази Раја из Глибовца, чувени стихотворац. Редовни је путник на релацији Смедеревска Паланка – Лапово. Ушетава, чита наглас своје стихове (углавном ласцивне). Кад заврши своју “мисију”, враћа се, па опет улази у возове, увесељава народ, а народ то симболично “позлати”. Сви који редовно путују знали су за овог шерета, нашег арлекина. Велика Плана – ни мање вароши ни гламурознијег имена! Воз мало постоји, сачекује смедеревски шинобус, па креће даље. Ал’ има у комшилуку Велике Плане село Радовање, познато по страшном чину који се у њему одиграо 1817. године, када је по налогу Милоша Обреновића убијен Карађорђе. После је убица близу Плане подигао цркву – брвнару Покајницу, ал’ џаба! Остало је сећање у народу, пројектовано стиховима Петра Пајића: “Сад се сваки Србин бије/ са две своје историје!”

Кад воз стигне у Лапово – знамо да смо на пола пута до одредишта. Градић, незанимљив за око, али железнички чвор. Одавде скрећу пруге према западу – Крагујевцу, Краљеву, Чачку. Локомотива има “важна посла” – да се издува, провери точкове, узме гориво. Ми у купеу устајемо, прошетамо ходником, гвирнемо кроз прозоре, пуштамо прстима поморавског ветра да нас штипне за образе, зађе у косу... Провлачимо се кроз Багрдански теснац. Лево

– Велика Морава, “мутна ко орање”, до пруге удара. Десно – уз пругу, уздиже се и протеже, скоро до Светозарева, зелени, шумски непроход. (Само га је мало зима проредила.)

Нижу се поморавске вароши, држе, такорећи, једна другу за руку. Ту, уз Мораве, шумама заштићено, све битно се у Србији одиграло: буне и устанци, сетве и жетве, поплаве и весеља, тужбалице и здравице. (Десанка Максимовић је назвала Србију “великом тајном” и “крилатом земљом”, у којој, “кад год пати, срце добија крила/ и до угроженог гнезда/ кроз буру се до њега пробија...”)

Прво нас сачекује Светозарево (до рата Јагодином звано). Ми смо и деца социјализма па смо добро знали да варош дугује име Светозару Марковићу, младићу који је живео само 29 година и борио се да социјалистичке идеје – социјална правда за све – пресади у Србију с краја 19. века, са сељаштвом приврженом ситносопствености и са пандурским режимом. Промена имена града била је насилно порицање старог и, признајем, као да сам очекивала како нас “кордон” ћурана дочекује на станици са Јованчом Мицићем на челу. А железничка станица и зграде уз њу, лепше од других на тој моравској прузи, са елементима бањских вила. Неки од мојих колега нису знали да и “душа Коче Капетана око Светозарева (Јагодине) тумара”. Овај српски трговац из Јагодине бежи у Аустрију, придружује се као добровољац рату против Турске и истиче као храбар борац, са харизмом. Окупља народ на широком потезу Подунавље - Поморавље. Растерује Турке из градова. Добија чин капетана – док га војно појачани Турци (уз уздржане Аустријанце) нису заробили и на суров, турски начин погубили. Ал’ остао је ехо његовог имена: “Капетан Коча путује, путује.../ он гони све турско/ да спасе све српско/ Капетан Коча путује...”

И на Морави је ћуприја и након што воз протутњи њом, стижемо у Ћуприју. Она чува стару чаршију и “не продаје свој говор”. (Овековечио га је Драгослав Михаиловић, рођен у овом граду, у својим романима “Гори Морава” и “Петријин венац”, али они нису

били написани у време кад пролазимо возом, јер је писац био у “логору за преваспитавање” на Голом отоку). Док стојимо у станици, старија жена додаје завежљај млађој кроз прозор, уз речи: “Нај! Узни то там!”

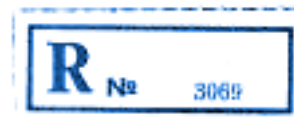

Знала сам и за Душана Матића из Ћуприје, песника модерног стила, у чије сам стихове завирила, не баш са много разумевања, али сам запамтила неке који су ме дотакли: “Да разгрнем те магле и камен/ између себе и јасне звезде своје/ смрти да станем!” Знало је моје друштво да волим поезију и пишем помало, још из гимназије, али нисмо делили ту љубав иако смо, у целини, били деца књига и биоскопа.

Још нисмо сели на своја места, а Марко објављује: “Ево и Параћина; штрче неки високи фабрички димњаци!” Дивнин отац био је официр и она је додала да димњаци сигурно припадају “Штофари”, јер јој је отац помињао да се у њој шију војничке униформе. (Знао је да је и друг Тито у “Штофари” наручио ловачку униформу и шешир од чоје.)

Познати су и стаклодувачи из “Фабрике стакла”, додали смо, својеврсни уметници и издрживи борци! Путујемо, ћутке, уз Мораву, од Сталаћа тек захукталу. Тек покоја воденица-помераља, радила је свој посао. Тишина некад повезује боље него разговор. У Сталаћу, где је време стало, застајемо јер се одавде одваја крак за Крушевац.

Присећамо се мита о Тодору од Сталаћа, који је бранио овај некада стратешки важан град од Турака. Кад је видео да не може да га сачува од знатно бројније турске силе, бацио се са куле у набујалу Мораву. (Кула стоји – камен све памти). Код Житковца, скоро непостојећег места, воз стане. Из њега могу људи даље – до Алексинца и Сокобање. Изнад глава клизе нам корпе. Кренуле у рудник по угаљ, црно злато тог доба. Угледамо кроз прозор малу цркву. Невидљиво у видљивом је да су ту цркву-капелу подигле мајка

и сестра – грофу Рајевском, руском добровољцу у српско-турским ратовима. Послужио је Лаву Толстоју као прототип грофа Вронског у роману “Ана Карењина”.

Препознајемо нишко небо “коме брда дају узнемирену дубину” и у даљини видимо плаву пирамиду Суве Планине, са белом капом на Трему. Улазимо у град са мањком падежа, са сазвежђем успомена и док упадамо у перонски туцаник, молимо се – да “трамваји још нису отишли да спавају”.

Мирослава Мира Цветковић, 87 година
психолог у пензији, Смедерево

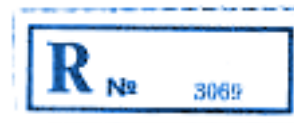

ШЕТЊА СА УНУЦИМА

Једно вече у касно пролеће, договорили смо се са ћерком и зетом да за време летњег распуста са унуцима, Николом и Немањом, отпутујемо у Банат. Од тренутка одлуке да ћемо путовати у село, у разговору са унуцима није постојала друга тема осим једне – шта ћемо понети и колико дуго ћемо тамо остати. Унуци су одмах одвајали ствари које су желели да понесу. Ту су се нашле играчке, шах, лопте, базен и многе друге ствари.

У договорено време возач Марко нас је чекао испред зграде. Наше ствари смо сместили у пртљажник, поздравили се са ћерком и зетом и кренули на наше прво путовање са унуцима. Од самог изласка из града унуци су са великом пажњом посматрали предео којим смо се кретали. Гласно су нам обраћали пажњу на оно што им се учинило важним да и ми видимо. Једног тренутка један од њих је викнуо: “Ено, родино гнездо на бандери, али нема роде, изгледа да смо закаснили!” На пољу су Никола и Немања видели тракторе и разне друге машине, па су нам испричали да су они у вртићу имали исте такве, само мале.

Време нам је било наклоњено. Прошли смо кроз Панчево, прошли смо поред Јабукe и упутили се ка Црепаји. Када смо стигли до центра села унуци су угледали велику гомилу лубеница. Пожелели су да ту станемо и купимо лубеницу. Нажалост, нисмо могли да нађемо место за паркирање па смо наставили пут уз обећање да ћемо следећу прилику свакако искористити и купити велику лубеницу. Није било потребно да ми пазимо, они су бринули да нам следећа прилика не промакне. Још нисмо ни завршили причу о лубеници кад се испред нас појавио путоказ да улазимо у Ковачицу. У центру Ковачице, поред паркираног трактора, стајала је велика приколица

натоварена лубеницама. Велику лубеницу смо купили и сместили је у пртљажник. И наставили пут. Наши унуци су били озарени од среће. Распитивали су се да ли ће ова џиновска лубеница моћи да стане у наш фрижидер. Тек када су добили потврдан одговор, смирили су се.

Иако пут од Ковачице до Уздина није далек, унуци су стигли да нам испричају да мама и тата никада неће да купе велику лубеницу зато што она заузима много места у фрижидеру. Нашем пријатељу возачу су рекли да воле да путују са баком и деком. Са мамом и татом ће путовати ван наше земље, а са баком и деком по нашој Србији.

На самом улазу у село Уздин виде се кућице на којима одавно нико није отварао прозоре, што значи да у њима нико више не станује. Уздин је јужнобанатско село у коме живе православни Румуни, а у малом броју има и Срба, Рома, Словака, Југословена и других. Стари Уздин су основали пастири на месту где се данас налази село Падина. Како бунара није било, Румуни су напустили овај терен и одселили се на другу локацију. Тамо су убрзо доживели поплаву. Тек трећом селидбом Румуни су нашли оно што су тражили, а то је место на коме се данас налази село Уздин. Овде су дошли до плодног земљишта за земљорадњу и погодних услова за сточарство. Уздин је некада имао преко пет хиљада становника и преко пет стотина ђака. Миграција и друге околности учиниле су своје. Уздин сада има око две хиљаде становника и много мање деце у школи. Осмогодишњу школу похађају румунска, ромска и српска деца. Ово село, као и већина панонских села, има широке сокаке који се секу под правим углом. Већи број сокака је асфалтиран. Између асфалтног пута и кућа налазе се уредни травњаци украшени разнобојним цвећем. Испред старијих приземних кућа постоје дрвене уличне клупе за поподневно дружење старијих. У селу је био обичај да се на тргу између цркве и општине недељом окупе мештани и играју народно коло - жок. Ту су се склапала познанства и рађале симпатије које су се касније крунисале браком. Село је познато по наивним сликарима чија платна су излагана у већим градовима наше земље,

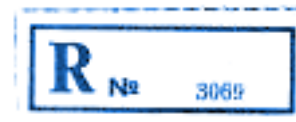
као и у многим светским метрополама. Мотиви слика су различити а највише их има из свакодневног живота румунског народа. Уздин има галерију слика.

У центру села налази се румунска православна црква посвећена Светом Георгију. Због своје величине и изгледа, доминира простором. Porta цркве је велика, уредна, излази на три улице и централни трг. Уздинска православна црква је једна од најлепших и највећих храмова Румунске православне цркве у нашој земљи. Грађена је 1801. године, у време досељавања Румуна у ово село. Овај раскошни храм је страдао у пожару. Изгорео је торањ и део кровне конструкције чија је обнова трајала око две године. Под утицајем иконописачке традиције, Константин Данил је за три године осликао преко седамдесет икона за иконостас овог храма. Осликани сводови доприносе величанственом изгледу унутрашњости румунске православне цркве у Уздину. Румунска православна црква у Уздину, због своје величине и значаја, налази се под заштитом државе. Она има мушку и женску певачку групу.

Када смо изашли из порте, било је време за предах. Сели смо у башту кафеа, који се налази у самом центру села. Поручили смо сокиће за дечаке а за нас одрасле кафу. Док смо јели кифлице које смо понели из Београда, поглед нам се зауставио на старој спратној згради која гледа на трг. У тој згради је некада била општина а сада је Месна заједница Уздин. Мој муж Жика и ја смо се у тој згради венчали. Пре него што смо са кумовима крочили на степенице са жељом да уђемо у салу за венчање, један шаљивџија нам се обратио речима: “Младенци, пазите, када се попнете на спрат одмах идите десно, тамо је сала за венчање, а лево је просторија за разводе”.

Много пута сам размишљала о овом младићу и његовим речима. Увек сам остала мишљења да је он задужен да својом опаском младенце ослободи треме. По обављеном свечаном чину

венчања, окупили смо се на овом тргу и одиграли велико сватовско коло. Искористили смо прилику да дечацима кажемо да су све фотографије са бакиног и декиног венчања снимљене баш овде, на овом тргу. После игре, песме и фотографисања, запрежним паорским колима вратили смо се у Путниково. Од улаза у насеље, до простора у коме је постављен свечани свадбени ручак, испред својих кућа дочекивали су нас мештани, честитали венчање и сватове служили пићем и колачима.

Насеље Путниково су населили људи који су Југославију, односно Србију, сматрали својом домовином а Мађарску, из које су дошли, као земљу свог рођења. Наши дедови, баке, очеви, мајке, стричеви, тетке и други, пристизали су у Банат од 1923. до 1925. године. Насеље Путниково се налази са леве стране широког прашњавог колског пута Уздин – Падина. Велики бунар са ђермом и велики пашњак су са десне стране тог пута. Насеље Путниково је око три километра удаљено Уздина.

У Путникову људи и жене су били велике естетe, трудили су се да испред куће, дворишта и улице не нарушавају изглед насеља као целине. Трудили су се да свако да свој мали допринос да насеље има своју љупкост, да све буде једноставно и лепо. После градње кућа градили су школу и цркву. Воља и ентузијазам их нису напуштали, помагали су једни другима, а да није било тако тешко да би опстали у условима у којима су на почетку свог доласка живели. Становници Путникова су били познати по својој гостољубивој природи и по свом гостопримству. Народ се пријатељски односио према сваком госту, као и према свакој новодосељеној особи.

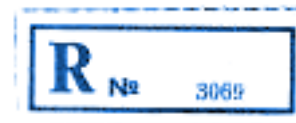
Док гледам кућу од набоја подигнуту са стваралачким жаром и жељом да се из туђе шупе и штале људи што пре иселе и доселе у свој дом, не могу а да не саосећам са тим народом. Оптанти нису имали времена за дуго размишљање и преиспитивање јер су даноноћно радили на подизању скромних кућа, како би што пре напустили туђ простор и сместили се у своју кућу. У центру насеља Путниково налази се

српска православна црква посвећена Рођењу Пресвете Богородице. Храм је освештан 1938. године. Иконостас је током 1940. године осликао Рус Владимир Зелински. Унутрашњост храма није осликана, али је украшена иконама које су мештани даривали цркви. У прво време службу је обављао парох Благоје Веселиновић из Томашевца а касније су богослужења обављали свештеници из Дебелаче. Оптанти су верујући народ и редовно су одлазили у цркву на богослужење. Старије жене овог насеља одлазиле су на богослужење у манастир Раковица код Београда уочи и на сам дан Велике Госпојине.

Мештани су 1931. године почели да граде своју школу. Школска зграда је брзо покривена, али због беспарице, градња је успорена. Школа је почела са радом 1935. године и имала је статус одељења Државне основне школе у Уздину. Први учитељ у Путникову био је Борисав Гичков.

Скоро од самог настанка Путниково је имало културно-уметничко друштво. Недељом је организовано дружење уз игру и песму. За сваки већи државни или верски празник, у дому је организована приредба. Доминирали су комади Бранислава Нушића, омиљеног писца мештана. Било је очекивано да ће културно-уметничко друштво Путникова добити име “Бранислав Нушић”, што се и догодило. У позоришним комадима су играли ентузијаста, мештани млади а и они средњих година. Путниково је имало групу музичара ентузијаста, они су такође били мештани. Своје скромно знање у владању бегешом, тамбуром и гитаром временом су до те мере усавршили да многи гости нису веровали да су они потпуни аматери, са сталном жељом да сваки пут буду што бољи. Међу музичарима се осећао дух заједништва и креативности. Они су осећали понос и задовољство што су музиком окупљали младе а оне који више нису били млади - на дружење и уживање у слушању музике. Било је опште мишљење да су музичари звучали као добро увежбан оркестар.

Шетњом кроз сеоске сокаке дечаци су запазили велике уредне травњаке, скромне приземне куће, ограђена дворишта, баште са поврћем и цвећем као и уличне клупе. На испаша код чувеног ђерам бунара видели су велико стадо крава и све време се чудили како се краве не разбеже по селу. Оне увек иду својој кући кад се предвече враћају са паше. Свака крава иде ка својој капији. Ако капија није отворена крава муче и чека да буде пуштена у двориште.

Унуци су се одушевили када су видели дуги ред гусака које се са пашњака враћају кући а ни једна од њих не погреша капију. Када је капија затворена оне полежу испред капије и чекају да је неко отвори да би ушле у двориште. Још као дете, а и као одрасла особа, нисам могла да се надивим тим малим главицама што тако добро памте из ког дворишта су изашле и где треба да се врате. И наши унуци су се одушевили оваквим понашањем животиња. Шетњом кроз насеље унуци су са пута видели стару и нову школу. Жао им је што нису могли да виде учионицу у којој је бака учила да чита и пише. За утеху, рекли су нам: “Нама се више свиђа стара школа”. Док смо шетали насељем, прошли смо поред једног старог дуда. Нису издржали, пробали су дудиње.

Са унуцима смо у селу уживали. Шетње, игре и спавања било је у изобиљу. Сатницу за оброке смо строго поштовали а све остало је било баш као на правом релаксирајућем одмору. Били смо тужни и унуци и ми што у селу време брзо пролази па треба да се спакујемо за повратак у Београд.

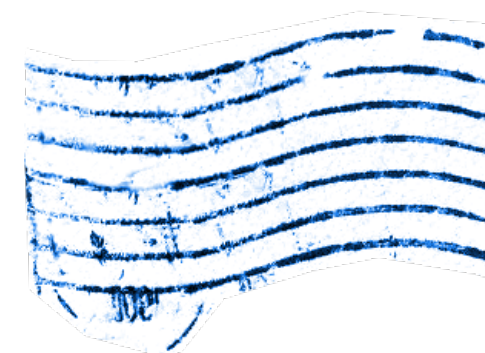
На растанку возач Марко је питао унукe: “Ко је старији од вас двојице?” Никола је рекао “Ја!”. А онда ће Немања: “Није Ница старији. Ја сам био фини па сам га пустио да се роди пре мене”, Вратили смо се у Београд убеђени да ћемо ускоро опет путовати заједно, јер нам је овај боравак у селу био право уживање.

Јованка Димитријевић, 85 година
Службеница у заступству иностраних фирми, Београд

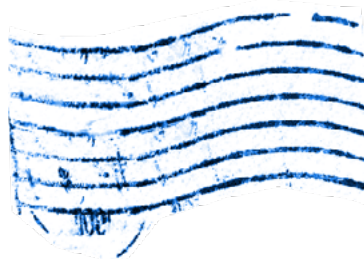
Категорија:

НАЈБОЉА ПРИЧА О ПУТОВАЊУ У ИНОСТРАНСТВО

Најбоља прича о путовању у иностранство:

1. место

MEMENTO MORI – CARPE DIEM

“Пиши!”, каже ми Тијана и поклања ми једну лепу свеску са сликом света на корицама.

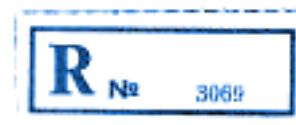
“Пишите! Имате толико тога да кажете!”, кажу ми Зорка, Беа, Корнелија, Златко и Гордана, пријатељи који ме добро познају.

Са идејом да пишем о ономе што доживљавам, мислим и волим флертујем већ дуго, али увек сам налазила изговоре зашто још није прави час. Како почети, ко ће то читати, шта одабрати од успомена из 39 земаља које сам посетила? Овај конкурс се догодио баш у тренутку када сам се ове тмурне зиме, након прослављеног 74. рођендана, све више почела окретати успоменама. Путопис? Зашто да не? То још нисам радила. Увек постоји први пут!

До сада нисам писала путопис или блог. Моје успомене су визуелне, у виду фотографија, само за мене. Компјутер ми је препун фотографија, оне су ми као путопис, многе сам објављивала на свом профилу на Фејсбуку. Свака фотографија у мени покрене лавину сећања, осетим атмосферу, мирисе, видим људе, као да је јуче било.

Исте године сам отишла у пензију и остала без мужа. Просто је “ишетао” из мог живота и отишао за својим новим интересовањима. За мене је то била велика прекретница...

Остала сам сама. Потпуно сама. Деца, сад већ одрасла, имају своје животе. То је већ позната прича, нећу сад о томе.

Кога уосталом интересују емоције током тих месеци чуђења, преиспитивања, оптуживања, самосажаљевања... Сасвим спонтано, природно, дошао је моменат када сам себе питала:

“Шта сад? Шта бих волела да радим сада? Сад сам слободна да одлучујем. Желим, хоћу, могу!”

О, какав је то изазов био!

Моје прво велико путовање је у ствари био бег од хаоса у коме сам се нашла када сам остала сама: Јордан. Мима, моја дивна пријатељица и бивша ученица, позвала ме је да будем њен гост у Аману. Хвала јој. Тај искорак из свакодневице био је пресудан. Одједном схватиш колико је свет велик, другачији, па сам убрзо заборавила своје проблеме, изгледали су тако безначајни. Алиса је погледала! Дивни домаћини, Петра, пустиња Вади Рам, нова храна, обичаји, мириси, река Јордан, Џераш... Није ми се ишло кући.

Када сам се (ипак) вратила, у свом стилу направила сам план, такорећи пројекат. Одговорила сам на неколико питања:

Шта желим?

Како то да остварим?

С ким, када, колико кошта...?

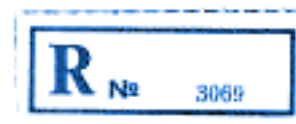
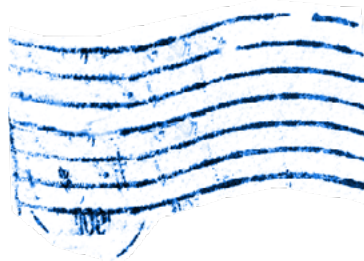
И онда је почело. Као омађијана сам живела тих месеци, јер сам имала јасан циљ: бити здрава, путовати, дружити се са позитивним људима, проширити круг пријатеља, открити своје таленте, бити корисна у својој заједници... Укључила сам се у рад неколико удружења: Друштво за борбу против рака, Удружење ликовних аматера 76, Фото-кино клуб, Планинарско друштво “Целтис”... Око мене су били људи са којима сам имала нешто заједничко. Мој план је почео да се остварује: јога, вожње бициклом, пливање, шетње по природи, планинарење, изложбе, концерти, сликарске колоније, дружења. Браво ја!

Оно што је обележило све ове године била су путовања. Што даље, што дуже. Увек ново, увек другачије. У детињству сам први пут имала у рукама часопис “Национална географија”. Од тада знам да сам рођена да путујем, да је то моја вечита жеља. Путовало се и пре, породично, са школом, у Титовој Југославији, за празнике, летовања, зимовања, екскурзије. Бриони, Дубровник, Мостар, Постојна, Охрид. Не, сада желим да пишем о својим самосталним путовањима која су ми обогатила живот и помогла да упознам себе.

На путовања не идем са агенцијама јер је то искупише лако и скупо. Сада већ пензионерка, са знањем енглеског језика и великим професионалним искуством иза себе и захваљујући интернету, нашла сам начин да путујем сама са релативно мало новца: Couchsurfing, Workaway, Host a Sister, Pet Sitting, посете пријатељима, волонтирање...

У свом дому сам угостила преко 50 путника, чланова светског удружења Couchsurfing. Били су то људи сличних уверења и жеља као и ја: да путују, да се друже, упознају нове људе и пределе и истовремено деле своја знања, искуства. Иан и Ема из Манчестера кренули су пешице за Истанбул. Млади Немац бициклом путује за Индију, студент Американац истражује своје порекло (презива се Вуић), Јапанац из Бразила открива Европу, дошао на четири дана, остао четири месеца, ту си и заљубио... Свет у малом, под мојим кровом.

Путопис за мене не значи описивање места и предела које сам посетила, радије бих га назвала животопис, јер ја живим тамо где боравим, учим, гледам, упијам, мењам се. Упознајем земље, обичаје, људе, начин живота тамо далеко, где људи не знају скоро ништа о Европи (Србију да и не помињем), не знају шта је снег. Тиме обогаћујем своје искуство, волим их све такве какве јесу, прихватам, падају предрасуде, осећам се добро и корисно. Не недостаје ми кућа, осећам се светски!

Моја путовања почињу у јануару када је календар табула раза и када је цео свет мој! Не знам још куда ћу путовати, како ћу то остварити, кога ћу упознати, шта ћу тамо радити, колико ћу дуго остати, али знам да ће бити добро – јер ја то очекујем.

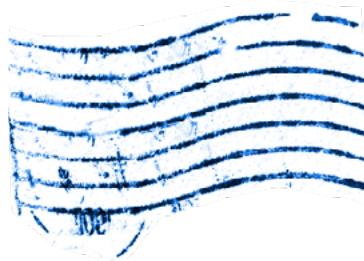
Одабирам дестинацију по неком свом критеријуму, боље рећи интуицији и трудим се да то буде место где још нисам била. Онда следи сурфовање, дописивање, преговарање, усклађивање података, и све постаје јасније, лакше. Нека се врата отварају, нека не. Прихватам то као знак. Купујем авионску карту онлајн. Сад више нема назад! Месецима пред пут читам књиге писаца те земље које могу да нађем у библиотеци, гуглам, водим белешке, стварам свој водич: шта видети, који утикачи се користе, која је религија доминантна, све, све на шта наиђем а тиче се те земље, моје дестинације. Већ “видим” себе тамо. Што дуже, то боље.

Нећу да будем гост, посетилац, воајер, десет дана, па назад. Не, желим да живим тамо, да осетим да тамо припадам. Гугл зна боље од мене чињенице, историју, географију. Њему се обраћам само да себи појасним неке практичне ствари. Желим да будем као Алиса у земљи чуда да сама откривам оно што ми се на путу нађе. Тако временом све те мале слагалице, утисци, увиди, сазнања и открића прерасту у једну велику, моју слику коју сам ја својим умом и телом проживела.

Људи су ти којима тежим, са којима желим да се упознам. Свиђа ми се мисао коју сам негде прочитала – да смо сви ми пријатељи који се још нису срели. Уверила сам се хиљаду пута како је лако успоставити пријатељски, људски, искрен контакт са потпуно непознатим људима. Крећу осмеси, љубазности, исповести, размена жеља, нада, планова... Свако место и град где сам боравила у мени оставља траг по људима које сам тамо срела. Има их јако много. Зато се осећам богатом.

Јогом се бавим одавно. Она ми је помогла да се вратим себи после операције рака дојке у 47. години. Моја пријатељица

по јоги Индијка Вандана, позвала ме је у своје сватове у Њу Делхи. Радосно сам прихватила позив и одмах купила повратну карту којом сам себи обезбедила три месеца боравка у Индији. Тада још нисам знала шта ћу радити у Индији три месеца, а испоставило се да ми је и то било мало. Индија је за мене била та “Земља чуда” која се речима не може описати. Сватови у боливудском стилу, храна, мириси, накит, сари који сам обукла, музика, ритуали... А онда Раџастан, Харидвар, Мајсор... А у ашраму у Ришикешу, у подножју Хималаја, школа јоге, санскрита, ајурведе...

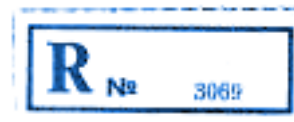

У Бангалору. на југу Индије, где сам у једном ашраму као волонтер предавала енглески незбринутој деци, упознала сам Лусију, колегиницу из Бразила, која је пропутовала пола света. Дуго у ноћ причале бисмо као старе пријатељице и испоставило се да смо као сестре близнакиње, сродне душе.

“Што ти не би отишла у Мјанмар?”, питала ме је Лусија.

Ништа нисам знала о Мјанмару нити шта би ме тамо сачекало, али сам одмах рекла: “ДА!”

Кроз пар месеци, након уобичајене процедуре, добила сам визу на три месеца и нашла се у Мандалеју, у једној великој “кошници”, у манастирској школи “Phaung Daw Oo” где сам предавала енглески језик и грађанско васпитање. Љубав између мене и мојих ђака била је обострана. Није ми сметало поливање хладном водом (уместо туширања), три obroка пиринча сваки дан, собица са дрвеним креветом и једном простирком, једном пластичном столицом и ексером у зиду уместо ормана. Окружена децом и одраслима, монасима и учитељима, осећала сам се као риба у води. После редовних часова проводили смо пуно времена у дружењу, плесу, разговорима о свему што их је занимало. Била сам њихов прозор у свет, јер осим свога града или села нису знали пуно. Заједно смо маштали о светлој будућности њихове земље, писали пројекте, организовали едукативне радионице и приредбе

за становништво. Камионима смо путовали у Баган и многа друга места, било је много смеха док смо се возили кроз недођију. Кад сам се вратила кући, одржала сам десетак презентација о Мјанмару у Сомбору и Новом Саду, у школама и библиотекама. Силно сам желела да сви знају о том дивном народу којем се лепша будућност смешила у том кратком периоду мира. Од свега срца сам желела да Аунг Сан Су Ћи, чија се слика видела у свакој ђачкој соби, постане председница државе и моји ђаци њени следбеници... Војна хунта је то онемогућила, а шта се сада дешава са мојом децом тамо, не знам.

Симон, колегиница, волонтерка у истој школи као и ја, Францускиња из Лиона, предавала је енглеску књижевност. Пуно времена смо проводиле заједно и размењивале искуства и правила планове. Наравно, касније је она била мој гост у Сомбору, а ја њен у Лиону. На то мислим кад кажем да се све лако и спонтано одвија након што сам једном, само пар година раније, храбро одлучила да кренем у непознато.

Још једно велико путовање обележило је мој живот. На интернету сам наишла на позив професорима енглеског језика да раде у вечерњим школама у Индонезији. Уговор сам потписала на годину дана! Нисам пуно питала, знала сам да ће бити добро, занимљиво и другачије! Купила сам карту Београд – Џакарта – Београд од априла 2012. до априла 2013. О, Индонезија, мени непозната земља! Сећала сам се имена Јава, Суматра, Борнео из географије из основне школе. Топла, влажна клима, земља на екватору, бујна вегетација, друга у свету по биодивезитету, све је већ унапред деловало очаравајуће. И било је. У најзагађенијем главном граду Џакарти, са 11,5 милиона становника и руралним областима, где се још оре воловима, кува на отвореној ватри на огњиштима, живе борбени, срдачни, насмејани људи, у чијим сам очима препознала радозналост када виде белу жену, јер сам била једина “буле” (странкиња).

“Self?”, питали су ме непознати људи на улици, ђаци у школи, жене на пијаци, чак и три полицајца. И следи осмех, имена, ко је

одакле, и тако даље. Не само да сам предавала енглески језик деци и омладини, већ се спонтано оформила група жена које су виделе прилику да уче енглески са мном. Била сам гост у њиховим домовима, размениле смо поклоне. Обилазили смо плаже, водопаде, музеје, храмове. Ја сам била безбрижна и срећна док сам у хладу палми пила сок на сламку директно из кокосовог ораха. Пријали су ми поштовање и пажња које сам добијала и од познатих и од непознатих. Са многима сам још увек у контакту. Као једна велика породица.

Стицајем околности, након шест месеци, напустила сам Индонезију и започела обилазак околних земаља: Сингапура, Малезије, Аустралије и Новог Зеланда. Била је то комбинација волонтирања у две породице у Сингапуру, couchsurfing-а у Малезији, посете пријатељима у Перту у Аустралији и нећакињи која се пре пар година одселила у Веллингтон у Новом Зеланду. И сад се чудим како ми је све то успело, а тада је то било сасвим нормално и изводљиво по оном мом принципу: желим, хоћу, могу!

У она смутна времена, деведесетих, младом амбициозном Сомборцу, Роберту, шампиону у скакању са падобраном, помогла сам да нађе посао тандем скакача у Квинстауну у Новом Зеланду. Деловало је немогуће, али успело је.

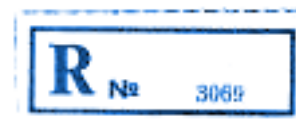
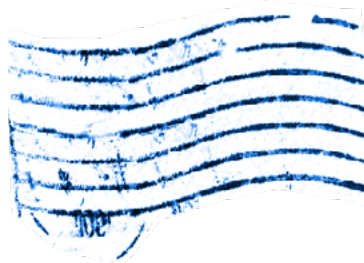
“Како ћу Вам се одужити?”, питао је при одласку.

У шали сам рекла:

“Једном ћемо скакати заједно. То још нисам пробала, ха!”

Кад сам се нашла на Јужном острву, потражила сам га. Он и ја, везани, скачемо из малог авиона са висине од 4000 метара. О, какво је то дивно искуство било! Никад не реци никад.

У Сингапуру сам се спријатељила са Манори, младом, лепом веселом девојком из Шри Ланке. Чудна комбинација, била сам јој

и пријатељица и као мајка, раме за плакање и друштво за путовања. Захваљујући њој, упознала сам многе стране које су се дружиле са сродним душама у том мегалополису. Тако сам упознала Сингапур и “изнутра”.

Исте године у новембру била сам на Шри Ланки. Наравно, боравила сам код Манори и њеном породицом неколико месеци. Два синчића њене сестре Најани звали су ме баком, са њима сам проводила пуно времена, учила сам их енглески. Била су то безбрижна времена испуњена смехом, играма, шетњама и обиласком знаменитости. Сиротиште слонова, ботаничке баште, пиринчана поља, храмови, сећања навиру при самом помену Шри Ланке.

Једне године сам се фокусирала на Грчку. План је био да обиђем острва у Егејском мору крстарећи на малом дрвеном броду којим су управљали Ник и Никос, а да онда волонтирам у прихватилишту за мачке у Атики и да будем небиситерка у једној породици на Пелопонезу. Све ми се остварило. У Атини сам била гост код Елени, ватреног борца за спасавање избеглица који су чамцима пристизали на грчке обале и били третирани као непожељни. Упознала сам неке од њих који су спавали код ње у стану, на поду, а она им је попуњавала формулу за тражење азила и учила их како да се понашају на интервјуу. Мало је фалило да останем и придружим јој се.

Како животу дати смисао научила сам од волонтера који сакупљају и лече уличне мачке и пружају им угодан смештај у изнајмљеној кући на два спрата у месту Куварас, док им не нађу породице које ће их трајно удомити. Ми, волонтери из разних земаља, живели смо у том прихватилишту са више од 50 мачака, обављали све што је требало, а већину времена смо шврљали наоколо.

“Дођи нам опет”, рекла је власница организације “Let’s be S.M.A.R.T.” Џули Кели. О, како се људи лако зближе у таквим околностима! И сада смо у вези, као стари добри пријатељи.

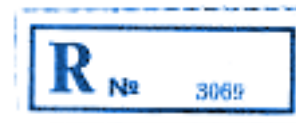
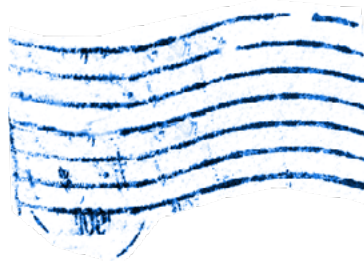
Свој боравак у Грчкој наставила сам на Пелопонезу у једном малом приватном хотелу у месту Ксилокастро, где је моја једина брига био мали слатки плавушан, дечак од две године, Орфеј. Његови родитељи су били заузети вођењем хотела, а ја сам (опет) била “бака” која је пар сати дневно проводила на плажама, игралишту, у парку, забављајући Орфеја коме су се јако свиђале моје песмице и игрице на српском и енглеском. Његови родитељи, моји домаћини суме прихватили као члана породице. Са њима сам била на поноћној миси у манастиру на врху планине за Ускрс, за Први мај играла сам сиртаки са веселим, гласним, спонтаним људима из окружења, који су донели храну и пића, све делили и препуштали се првوماјској еуфорији. Знала сам сваки кутак Пелопонеза, аутобуске линије, пењала се на планине, обишла знаменитости које нису на листи туристичких агенција. И свугде осмех.

“Одакле сте?”

“Из Србије.”

“Добар дан. Како си?”, каже ми деда Грк у једном забаченом селу и ту се одмах развеже прича...

Још једном дечаку сам била привремена “бака” Полу, у Валети, на Малти. Његова мајка Ингрид водила нас је свугде, а ја сам упознала Малту и са њима и сама у своје слободно време. Уживала сам у шетњама по прелепом граду, купању на плажи, вожњи бродом, пешачењу по Гозоу са локалним ентузијастима. Пуно сам читала о историји Малте и обилазила археолошка налазишта од пре неколико хиљада година. Малта је чудо! Са Полом сам говорила енглески, учила сам га да ради јогу, правили смо разне “пројекте”, цртали, радили заједно домаће, а он је мене покушао да подучава малтешком језику. Била је то немогућа мисија!

Са Мојцом и Дарјом, каучсурферкама, упознала сам Словенију и Истру. Љубљана, Шкоцјанске јаме, Пореч, Ровињ, Нова Горица, Блед, Трст, Соча, Партизанска болница “Фрања”, све сам то обишла са својим новим пријатељицама. Места која су ми оне показала не бих никад сама нашла. Још увек смо у вези, чекам да их угостим у Сомбору, обећале су да ће доћи.

Кад сам се на наговарање пријатеља укључила у Планинарско друштво “Целтис” у Сомбору давне 2007. нисам ни сањала да ће планинарење постати моја велика љубав. Ватрено крштење је био Дурмитор, па Ловћен, Стара планина, Хајла и многе друге планине у окружењу. Тек ту човек спозна своје могућности и ограничења. Недостатак искуства и тренинга надокнађује се вољом, упорношћу, па и инатом. Била сам најстарија у групи, скоро увек последња у колони, али стигла бих на одредиште са последњим атомима снаге и са победничким осмехом: успела сам! Ништа се не може поредити са осећајем слободе док седиш на врху планине, испод бескрајног неба и имаш осећај да се стапаш са природом, да ћеш полетети. Тако си мала, а природа тако бескрајна, моћна.

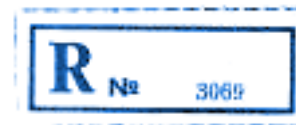
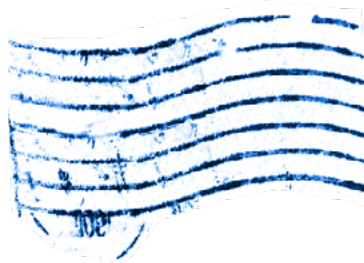
Упознала сам Драгану Рајбловић, прву жену из Србије која је освојила Монт Еверест. Прикључила сам се њеној експедицији у Мароку са још шест планинара из Србије. Казабланка, Маракеш, јахање камила, звездано небо у пустињи где смо преноћили, били су награда за моју храбру и сулуду одлуку да и то пробам. А онда оно главно, због чега смо и кренули: највиши врх Марока, Тубкал, у планинском венцу Атлас. Поносим се својим “рекордом”, попела сам се на 3.333 м! Остали су освојили сам врх (4167м), а ја сам их чекала у планинском дому, чудећи се како ми је и то успело.

Старење не схватам озбиљно. Имам своје успомене. Имам нове планове. И искуство на које могу да се ослоним. Упознала сам себе и пола света. Ко зна зашто је добро суочити се са собом као што сам ја то урадила пре 16 година и упитати себе: Како желим да проведем остатак живота?

Многе од ових успомена сам у виду фотографија приказала у презентацији под називом “Активно старење” у удружењу “Клара и Роса” у Суботици. Драго ми је ако сам неког инспирисала да храбро крене из комфорне зоне и пусти се у непознато. Што рече Ентони Бордејн: “Отвори своју свест, устани са кауча, покрени се. Што даље, то боље, преко океана, а може и преко реке. Свет је тако велик, а живот тако кратак!”

Сада је јануар, време да одаберем своје следеће дестинације. Места где још нисам била, где ћу да лутам сама, да упијам утиске, да се изгубим па да се нађем.

Славица Перишкић, 75 година
професор енглеског језика у пензији, Сомбор

Најбоља прича о путовању у иностранство:
2. место

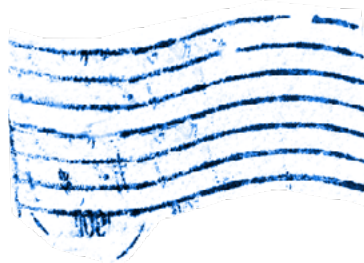
СКОЧИВИР- БИТОЉ (11-15. септембар 2024)

*Нема ништа лепше него када ти дан почне обиласком гробља.
(Мирослав Величковић, истраживач српских војних гробаља).*

Дана 9.5.2024. године приступила сам Удружењу за неговање и чување српске баштине “Кајмакчалан” у Београду. Наиме, током пролећа исте године присуствовала сам представљању акције “Кајмакчалан” овог удружења у Новом Саду. Радило се о уређењу гробаља наших ратника у Првом светском рату. Ово удружење, чији је оснивач и председник Станоје Стојковић, официр у пензији, иницијално је одласке на Кајмакчалан изводило као планинарско друштво, а 2016. године је формирано као удружење којем је дато име по планинском врху на планини Ниџе. На простору Кајмакчалана за време рата погинуло је преко девет хиљада наших војника и старешина и сви су били сахрањивани иза линије фронта, са крстачама на којима је писао чин, име и презиме, јединица и датум погибије. Сва гробља на територији Грчке су касније ексхумирана и пребачена на Зејтинлик, док за сахрањене на простору данашње Северне Македоније то није учињено. Чланови овог друштва су их приликом своје прве посете 2009. године пронашли у запуштеном стању. Од 2011. године чланови Удружења сваког септембра одлазе тамо и уређују неколико гробних места, трудећи се да јунаштво ових људи отму од заборава.

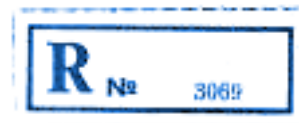
У групи која је бројала двадесет шест учесника било нас је из разних места. Видевши се, они који су се познавали са претходних акција, поздрављали су се дуго, са истом темом, репетицијом и варијацијама. Неке колеге су понеле са собом алат (пре свега Ненад и Бора који су дошли аутомобилом из

Новог Сада) док сам ја од алата имала рукавице и ножић који носим са собом на планинарење. Речено ми је да ће то бити довољно и да ће на терену бити довољно опреме.

Наш циљ је био обилазак и чишћење српских гробаља на подручју Северне Македоније. Станоје Стојковић наводи да је на ову идеју дошао када се пењао на највиши врх планине Баба, Пелистер. Тада му је дошао један човек и питао га зашто води српске планинаре на ову планину, а не на Кајмакчалан, где су кости српских војника који су дали живот за слободу Србије. На Кајмакчалан, по његовим речима, ретко ко иде, а нико не обилази српска гробља, којих има на десетине. Многа од њих су зарасла и у њих нико није крочио више од десет година.

Након успутних пауза и царинских формалности у Бугарској и Грчкој (где смо, према програму путовања, обишли бројне локалитете, манастире, цркве и споменике, а попели се и на Кајмакчалан, највиши врх планине Ниџе), у касним поподневним часовима, стигли смо у Скочивир, у Северној Македонији. Сместили смо се у конак Манастира Св. Архангела Михаила, који се слави 26. јула. Скочивир припада општини Новаци. Место је, према попису из 2017. године, имало седамнаест становника, углавном етничких Македонаца, православне вероисповести. Нама је изгледало ненасељено. Манастирска црква је подигнута 1836. године. Манастир финансирају и одржавају Македонци из дијаспоре, пре свега исељени у Аустралију, а на вратима купатила и изнад врата собе су и имена и презимена чланова породица које су донирале средства (у трпезарији се налазе и фотографије донатора, а изложена је и прелепа ношња тога краја). Овде се за Летњег Светог Михаила и Илинден (Дан Републике Северне Македоније, али и хришћански и народни празник) окупља на хиљаде Македонаца, што нам је потврдио и кувар (стигао из Битоља) који нас је обилато хранио током нашег боравка, као да смо грађевински радници.

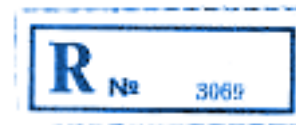
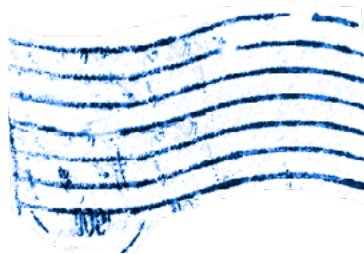
Село је било место фронталних борби на Солунском фронту за време Првог светског рата. Овде је у то време била и српска караула, као и руска војна болница, коју је формирала 1917. године и којом је руководила руска принцеза Александра Наришкина. Место је удаљено тридесет километара од горског врха Кајмакчалан. До села Скочивир (преко села Бач) Антанта је изградила железницу узаног колосека (0,6 метара). Од Скочивира до Кајмакчалана изграђена је била и жичара за потребе војске која је водила до коте чија је војна ознака била 1212 (Врх Кајмакчалана је означен као кота 2525). Надморска висина насеља је приближно пет стотина осамдесет метара, па нам је пријала хладовина околних шума и дебљина зидова конака након врелих дана у Србији и на путу кроз Бугарску.

У селу Скочивир налазе се два српска војничка гробља, једно иза месне цркве Св. Петка (подигнуте 1826. године) поред месног гробља, а друго на десној обали Црне реке на путу за Кајмакчалан, удаљено око хиљаду пет стотина метара од села. Међутим, чишћење ових гробаља смо оставили за неко послеподне и упутили се у село Живојно, где смо очистили два; сутрадан, упркос киши, Горње и Доње гробље у месту Добровени; гробље поред цркве у селу Скочивир, врхунац наше мисије било је чишћење гробља Гвозденог пука у селу Сливица. У овим акцијама су учествовали и чланови Удружења “Војвода Коста Миловановић Пећанац” из Куршумлије. Током свог осмодневног боравка (цела акција је трајала од 8. до 15. септембра) наша група је запалила више од три стотине свећа, помолили смо се, а многа гробна места и оплакали.

У месту Живојно смо нашли на гробљу нешто од алата, али нам то није било довољно па смо удружили средства и два момка из групе су отишла у суседно, веће место, да купе тример. Гробља су била у високој трави, корову и грмљу, са жутим стаблима, споменици непрепознатљиви, али су се, на ужареном сунцу, сви здрушно латили посла. Клечећи, пузећи, радећи косама, грабљама, лопатама и лопатицама. У чишћењу су сви били једнако орни,

без обзира што су чланови Удружења углавном старији и средњовечни људи: Миланка, Никола, Војислав, Живојин, Гордана... Али је било и млађих, синова војних лица који су били изузетно пажљиви и обзирни према нама старијима. О свему су снимљене фотографије, пре свега од стране врсног новинара и фоторепортера Весне Раонић, којој је ово друга оваква акција. Тужно је било видети неке пале споменике људи који су се млади винули у небо, а спомен-обележја су им била дубоко уроњена у тврду земљу и пруже. Колеге (чак тројца око једног споменика) подигле су их и учврстиле. Између надгробних плоча завијорила се застава са натписом Удружење “Кајмакчалан”. Тробојкама смо обгрлили и два споменика, и то Љубомиру Којовићу, најхрабријем официру Гвозденог пука и палом борцу Јовићу. Симболима јунаштва, победе, али и отетих снова. Након чишћења Нишлије су приступиле дигитализацији обележја и гробних места. Дигитална база са адресом српскиратнимеморијали.срб требало би да омогући претрагу, будућим поколењима, гробова њихових предака на основу објављених података. Овај пројекат такође обухвата ажурирање постојећих спискова погинулих војника са новооткривеним подацима са терена.

Мене се највише дојмио споменик учитељу и официру Милутину Михаилу, погинулом 1916, који су подигли његови ожалостњени родитељи 13.10.1934. године, учитељи из Шапца. С обзиром на то да на надгробној плочи нису били наведени други рођаци, претпоставила сам да се радило о сину јединцу, а и то што је био учитељ, то јест још у оно време школован млад човек. На једном од споменика видела сам ћуп за воду и преврнуту шерпицу, које су, вероватно, оставили рођаци покојника приликом неког од ранијих долазака. Доста надгробних плоча је било изломљено, претпостављам од старости.

Станоје ме је одвео до једног споменика на којем је на македонском писало:

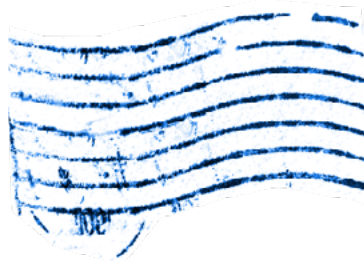
*Ти што ме гледаш
како што си ти
бејаш јас. Како
што си јас ќе
будеш и ти.*

Ту је био сахрањен један македонски брачни пар и није ми било свеједно када сам прочитала овај натпис иако је све што је наведено истинито. Мислим да ми ни Станоје није противуречио.

Македонци које смо срели у селу су нам се веома обрадовали, грлили су се са нама и љубили. Мислим да су они, од свих народа некадашње Југославије, највећи југоносталгичари и да је за њих, из данашње перспективе, Југославија била земља чудеса. Данас Земља непостојка.

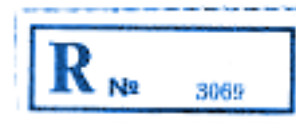
Сутрадан смо, упркос киши, кренули у место Добровени, где нам се придружио и господин којег су оловљавали “Бато” и који је са пријатељима директно из Београда дошао у Скопје. Био је, својевремено, руководиоца дванаест чукаричких гробаља. Пошто смо изузетно затрављена гробаља очистили, Бата је стручно с неким поскидао лишајеве, користећи десетопоцентни водоник и јаку четку. За освежавање слова користио је уљани фломастер. Према причи оних који су овде раније долазили, на Горњем гробљу сахрањен је један од најхрабријих официра српске војске Јанаћко Јовић, двоструки носилац Карађорђевог звезда с мачевима, у кога је била заљубљена Флора Сендс, наредник пука из Велике Британије. Он се до своје смрти 6.10.1916. године борио у Гвозденом пуку. Захваљујући белешкама Флоре Сендс пронађено је место где је покопан. На овом гробљу је и Споменик поштарима на чији је шатор била бачена бомба и сви су изгинули. Удружење је прошле године

платило да се овај Споменик трактором измести са једне ливаде у крају Горњег гробља. Поред ограђеног гробљанског простора се, такође, налазе камене ознаке (нашли смо две, Станоје је рекао да једна недостаје). Ниже се налази Доње гробље на којем су сахрањени погинули Врањанци и Пироћанци. Велики део оградe око ових хумки је од шина пруге која је некада ту пролазила. И овде, као и на Горњем, један велики споменик и бројни мањи, симболи растанка од драгих, од живота, људи који као да су столећима мртви, јер је природа упорна и незајажљива у отимању људских душа и обележја.

Након ручка кренули смо на чишћење војног дела гробља које делимо са локалним становништвом у месту Скочивир. Иако неке од ових гробаља Удружење обилази сваке године, закључак је да би то требало радити два пута годишње, јер се од трња, дрвећа и шибља опет многим гробовима није могло прићи. Овде су нека гробна места била обележена металним крстовима, који су зарђали, па се на њима подаци нису могли прочитати. Неки од ових крстова су покрадени, а сви дрвени су страдали, остала су само камена обележја. Свеће смо запалили и заставом прекрили споменик који је подигнут, према нашем сазнању, тројци браће из Београда. Овде смо оплевили и уредили и камено обележје рођака једног нашег министра. Слабост нам је пала на срца, управљала је нашим рукама и ногама, јер је већ било превише гробова и споменика, њихових поспалих стража.

Удружење је акцију у месту Сливица организовало први пут. Раду на терену увек претходи прикупљање података из војних архива. Спискове су формирали Станоје Стојковић и Мирослав Величковић. Према прикупљеним подацима, у овом селу се налази четрдесет осам гробова, од којих четрдесет припадника Гвозденог пука и једног Врањанца, који је ту умро, као и седам гробних места без имена. Ми смо пронашли седам споменика, све ван гробљанских зидова, затрављене и препознатљиве. Након

чишћења и дигитализације, начинили смо и фотографије за пано који је постављен у Спомен-соби Гвозденог пука у куршумлијском селу Игриште, одакле се током Првог светског рата из дванаест кућа у селу седамнаест мештана добровољно прикључило Другом пешадијском пуку Књаза Михаила, тј. Гвозденом пуку. Спомен-соба је отворена 3. октобра 2024. године. Овај пук је чинио, након мобилизације која је спроведена 3. октобра 1912. године у Прокупљу, четири хиљаде седам стотина четрдесет четири младића старости од двадесет једне до тридесет једне године. Застава Гвозденог пука била је најодликованија застава српске војске и никада није пала у руке непријатеља, а највишим српским одликовањем, орденом Карађорђевог звезде са мачевима, одликовано је две стотине педесет и пет официра, подофицира и војника.

По повратку у Скочивир свратили смо на пар места на које нас је упутио Македонац којег смо срели на гробљу и помогли му у уређивању гробова његових најмилијих. У месту Седлашки До, општина Новаци, нашли смо на разрована гробна места војника који су, мртви, својевремено опљачкани. Наиме, војници су, онај ко је могао, ушивали дукат или два у делове одеће, за недајбоже, па су многи гробови раскопани и покрадени. Део групе је, уз помоћ тог мештанина, иза три брда нашао једно гробно место. Иначе, планина Ниџе делује као предео са Месеца. Као што је писао Арчибалд Рајс у својој књизи “Шта сам видео и проживео у великим данима”:

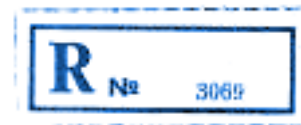
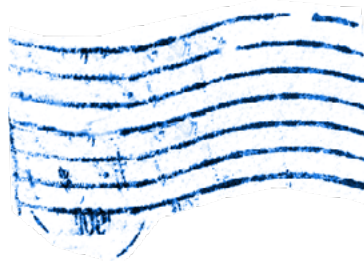
“То је планина налик на магарећа леђа покривена кратком и љутом травом која је сада пожутела од летњег сунца и од јесењих киша. [...] То је Кајмакчалан, крадљивац кајмака, кључ српске Македоније. [...] Српска војска, реконституисана после свог славног повлачења кроз Албанију, довела је на ову голу планину огромну артиљерију и њени војници су ископали ровове у земљи расквашеној од киша и у стењу. Борба је трајала дуге дане.” (1928:96)

У одласку и по повратку смо прошли кроз место Брод, у којем је живео лажни сведок против Драгутина Димитријевића Аписа (стрељаног са сарадницима Малобабићем и Вуловићем на Солунском пољу 14. јуна 1917. године), који је касније извршио самоубиство. Брођани су познати и по томе што су задржали и присвојили звоно које је послао Михајло Пупин из Сједињених Америчких Држава за капелу цркве на Кајмакчалану (с образложењем да им је краљ Александар обећао звоно), па је после краљ наложио да се начини друго, које и данас краси овај врх.

У Битољу смо одали пошту сахрањеним српским јунацима на Српском војном гробљу. Овде се налази хиљаду триста двадесет и један војник српске војске из Балканских и Првог светског рата 1912 – 1918. Велики број њих је погинуо у борбама на Кајмакчалану 1916. године, те су њихове кости пренете у заједничко гробље на месту споменика. Поред масовног гробља покопани су и српски војници после рата.

Питала сам се како то да чланови породица погинулих и умрлих нису непосредно након рата потражили своје најмилије. Међутим, примера ради, из Топличког краја, од милион и пет стотина хиљада учесника Првог светског рата само њих две стотине се вратило својим домовима. Људи су прихватили сирочад и трудили се да опстану. Тек касније су кренули на Кајмакчалан да потраже гробове, или их обележе, пешице, коњима, воловском запрегом... Да, као што птица додирне грану, загрле бар земљу-покривку њихових најмилијих. Јер, Кајмакчалан је планина велике храбрости, али и велике жалости српског народа.

Планови Удружења “Кајмакчалан” су бројни. Између осталог, и проналажење и уређење војне спомен-чесме на Милетиној коси, подно врха Кајмакчалана, према Студеној води. Спомен-плочу на чесми (само су српски војници дизали чесме палим друговима) саградили су војници Прве чете, другог батаљона, четвртог пука

српске армије. На њој су исписани стихови, који су заштитни знак Удружења:

*Минуће године, векови ће проћи, али теби
“чесмице” неће нико доћи.*

*Ал’ доћи ће сени палих другова, да својим
жубором, урликом вукова, треском громава,
одјеком лугова, певају славу српских пукова.*

1917. године.

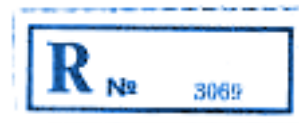
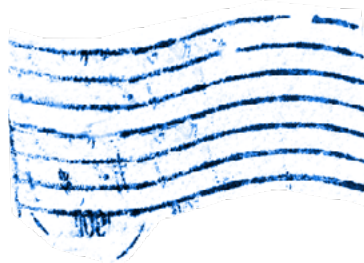
Ови стихови су и Свети грал свих истраживача Кајмакчалана.

Љиљана Фијат, 66 година
др економских наука, Нови Сад

ГНИЈЕЗДО

Ако останем довољно дуго на неком месту, где оно било, почињем га доживљавати као дом и започињем мој процес гнијежђења. Заправо би се за људе то понашање требало назвати: настајање. Почетак је обично дискретан. Остављам кључеве, књиге, четку за косу, телефон, распоређене по целом стану, апартману или хотелској соби. Одмах, од улазних врата почињем процес. Прво испустим кључ на полицу, вјешалицу. Онда јакну или дукс пребацам преко наслона столице. На сједало ставим “госпођу торбу”, како то каже мој партнер понекад изнервиран статусом који имају моје торбе. И тако редом. То је заправо тек почетак. Након тога примећујем да ми недостаје малих јастучића за наслањање, подметач испред кревета, можда неки декор да се мање види кроз прозор. Не би било лоше нити прекрити кревет неким веселим прекривачем. Кад се то догађа у Индији, онда је то занимљиво и јефтино, па се сасвим препустим посесивно-креативном заносу. Пуштам унутрашњим подстицајима да неутрални простор постане персонализовано гнијездо.

Соба у ашраму је велика, али једва намјештена. Ниша за одјећу је бетонско удубљење у зиду, неколико полица и једна пречка с двије-три изгужване вјешалице. Кревети жичани с пет центиментара дебелим, односно танким мадрацем. Тешко да га се и може тако назвати. Такав аскетски простор је идеалан за процес унутрашњег уређења. Купаона, могли би рећи walk-in да се налази у неком модерном стану. Овако је то једна просторија с дјеломично положеним бетонским подом и тушем изнад, а у другом углу шкољке и малог умиваоника. Стандардни дио индијских купатила је и пластична канта за воду с литарском шалицом за прање у њој. Нека њихова верзија бидеа.

У Индији се лијева шака користи за интимно прање, а десна за једење прстима. На њиховим се лицима види гађење ако било шта од хране ставите у уста лијевом руком. Док они десном руком мешају са рижом остале састојаче obroка и спретно раде залогаје које с палцем гурну у уста, лијеву руку држе спуштену поред себе.

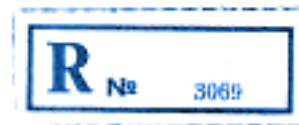
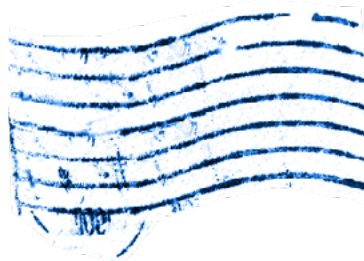
Дошла сам у овај ашрам у Путапартију с пријатељицом Весном на духовну обнову. Мјесто је то у индијској држави Андра Прадеш, уз ријеку Читравати. Спремна да одлазим на јутарње и послеподневне даршане, бадиане послје ручка. Медитирам у парку под дрветом Вата Врикша и туристички обилазим музеје, кино, Саи Бабину родну кућу.

Та дневна рутина је једноставна, умирујућа и сврха јој је доћи до унутрашњег мира. Ранојутарњи даршан или сусрет с Богом. Чекање у редовима за извлачење бројева, јер о томе зависи колико ћеш бити близу Саи Бабе. Једном сам добила први ред, али је тај први ред био иза два реда виповаца. Опће је позната чињеница - и за божју близину мораш имати везу. Каста повлаштених. Не, то је већ било довољно близу да осетим ту енергију којом је Баба зрачио. Увијек сам се питала на таквим мјестима, је ли то заиста божја енергија или енергија свих људи који вјерују и ту се моле? Нисам била следбеник, нисам склона ни ауторитетима било које врсте, нити клањањима. Не, запамтила сам једну реченицу из неког његовог говора: “Ја јесам бог. А и ви сте богови, само још нисте свјесни тога”. И то ми је имало смисла и уклапало се у моју теорију да смо сви делови неке универзалне енергије и, самим тим, јесмо та енергија.

Да би се дошло у прилику да се извлаче бројеви требало је устати у пет ујутро. Још је био мрак и релативно свеже. Морало се утоплити шалом и понијети јастук за сједење на мрамору у дворани Прашанти Нилајам. Након гужви, сусрета с различитим људима, од глумачких звијезда до шудри који су дошли овдје

умријети, помало сам уморна. Углавном одлазим на доручак у западњачку кантину и једем тост с паниром и поврћем. Друга је опција зобена каша с воћем. Након тога одморим у соби. Понекад се охрабрим и одем у северноиндијску кантину и тамо гледам како Индијке ваљају чапатије малим оклагијама до величине длана и онда их пеку на угријаним жељезним плочама. Тамо се доручкује чапати с љутом јухом. То ме одмах подиже и спреман сам изаћи из Ашраме у шетњу.

Око ашрама, као око сваког светишта у свету, начичкале су се трговине са свим што ти падне и не падне напамет. И ходочасници имају своје потребе. Има ту тибетанских ресторана, “German Bakery”, трговина с кућним потрепштинама, штандова с папајама, мангом, ананасима и лубеницама. А и новоизграђених апартмана које купују сљедбеници Саи Бабе. Највише се истичу трговине накитом и тканинама. Продаје се полудраго камење, сребрни накит, украшене кутијице. Излози су бљештави, а права се блага виде кад уђеш унутра и кад власник из ладица вади најскупље комаде накита. Тканине су се могле купити на метар или већ скројене у сарије или комплете: туника, панталоне и марама. Кројачи су уз руб цесте држали старе “Сингер” машине и успут проматрали живот. А на цестама је било живахно. Рикше су дизале прашину, па су помоћници трговаца често дугачким штаповима с перјем на врху, прашину стресали с предмета који су били изложени на улазу. Наравно да је посао био узалудан јер би свака нова рикша поново дигла облак пијеска. Зато се нису куповале изложене ствари, јер су, изблиједјеле од сунца, имале слој прашине. За разлику од тихог ашрама, у граду, како зову насеље изван, била је бука. Несносно трубљење возача рикше који звучним сигнаlima дају до знања осталим судионицима у промету скрећу ли или производе или обилазе. Повици трговаца који су привукли муштерије у свој шоп. Шум је то од којег првих дана заболи глава, а онда га с временом престанеш примећивати.

При уласку у трговину, обућа се скида. Тако се по остављеној обући испред улаза знало има ли пуно муштерија. У трговини су те посјели на мале столице или на јастуке који су већ имали удубљења од сједења других муштерија. Момчић који је брисао прашину, одједном нестаје и враћа се с чајем за муштерије. Занимљиво је да у Индији за чај користе ријеч “chai” као и у Кини. Исти је назив заједно с чајем допутовао и до нас.

Трговци су били Кашмирци, врло мужевни, маслинастог тена и углавном смеђих очију. Понеки би имао зелене очи, тако зелене да нисам могла гледати у њих. Усвојили су школу арапских трговаца. Често би одмах прелазили на: “Мој пријатељу, пријатељу”. Флертовали су са слободним западњакињама, односно онима које нису биле у мушком друштву.

Подне није било далеко. У потрази за савршеном пашмином, ушла сам у мали дућанчић на крају неког пролаза. Ту није било ни буке, ни прашине. Није било ни обуће пред улазом. Дobar знак, нема других купаца. Кроз завјесе које су штитиле од напорних муха чули су се звукови необичног тепања. Одмакнула сам завјесу и боса ушла у шоп. На позив руком трговца, сјела сам поред њега на излизаним самтом превучену клупчицу. Није био посебно атрактиван као неки његови земљаци, а и није се трудио с врата шармирати муштерију. Био је усмерен на кутију ципела испред себе напола покривену марамом. Изнутра се чуло некакво пијукање и ја сам одмах укључила камеру слутећи да би било добро сачувати необичан приказ. Ипак сам ја овде и туристички. Две голуждраве птичице с неколико црвених и зелених пера отварале су уста, заправо мале кукасте наранчасте кљунове док их је продавац хранио наизмјенично куглицама згњеченог воћа и риже. Мирисало је на манго. Дно кутије је било обложено сламом. Птице су имале нешто папира, а кљунове су поново отварале чим би похлепно прогутале залогај. Ако би било која процијенила да предуго чека,

љутито би произвела крештећи звук који је јасно значио: “Ја чекам. Зашто касниш?” Рашид, како се представио, стрпљиво је пазио да наизмјенично храни једна, па друга уста, а на крештање би тепао: “Are you still hungry”? И заљубљено ваљао куглице и настављао хранити незаситна уста. Имао је потребу да ми објасни ситуацију: “Моји пријатељи су их нашли пре три дана, испод дрвета. Он су их донели код мене. Бринем за њих.” Цијело вријеме му је на лицу био осмијех док је причао о њима. Повремено би им говорио и на свом, мени непознатом језику. Помислила сам, јадне птице, док ја радим своје привремено гнијездо, оне су из свог већ испале.

Климала сам главом и повремено рекла: “Лепе птице. Гладне птице.” Обоје смо помало климали енглеским, али једнако као што је он разумио птице, разумјели смо се и нас двоје.

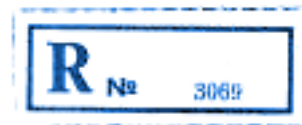
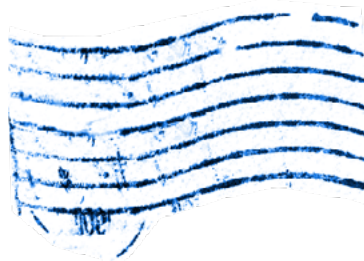
Кад су птице појеле све воће, Рашид је капаљком узимао воду из чаше и капао у њихова накошена уста. Попиле су по неколико капи, а након тога је његов кажипрст гладио једну, па другу птичју главицу. Једнако као и за храну, пазиле су да мажење буде равномјерно распоређено. Док их је мaziо, птичице су полако склапале, па отварале очи. Љуљале су се и лагано падале у сан. Птице су, иако мале, имале прилично велике наранчасте кљунове и свака по два, три тврда пера. Питала сам: “Какве су то птице”, иако је било очито да су папиге.

“То су ара папагаји.”

“Како знаш?”, питам опет ја.

“Имају од јуче неколико зелених и црвених листова. Знам, то су ара.”

Слушала сам га и понављала: “Аха, имају зелено и црвено лишће.”

Обућа коју остављаш испред шопа је добар начин да нађеш залуталу пријатељицу. Тако је и моја Весна наишла на мој траг, препознала натикаче и провирила кроз завјесу с намјером да ме позове на ручак. Чула је наше последње речи и укључила се у разговор: “Како су лепе птице са веселим лишћем.” Сједиле смо још неко време у малом простору од пода до стропа испуњеним полицама с марамама, саријама, пашминама. Осјећале смо се угодно и ушушкане у ту брижну атмосферу. Није била више важна пашмина, смјена огртача и новца. Добро је знати да кад испаднеш из једног гнијезда, имаш прилику за друго.

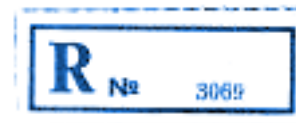
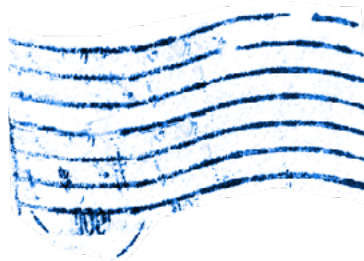
Прилично гануте у целој ситуацији отишле смо на ручак код Тибетанца и кушале сласне момије, тибетанске равиоле преливене умаком од чилија и коријандера и смути од ананаса и манга. Уживале смо на повјетарцу који је љуљао украсе који су били још од Нове године иако је био крај јануара. А можда су тамо били још од неке раније Нове године. Ресторан се налази на кровној тераси ограђеној мрежом бамбусових летвица. Те су летвице прекривале терасу хладом и давале заклон од погледа и омогућавале да гости ресторана несметано посматрају догађаје на улици.

Занимљивих призора је увек било. Просјакиње које с бебама на рукама моле: “Млеко, млеко за бебу, молим”. Увек наиђе неко ко уђе са женом у прву трговину, која је зачудо, одмах тамо где жена проси. Убрзо излазе, обично прво мало узрујан туриста који је мислио да ће купити литру млека, али је на крају платио килу, не баш јефтиног, млека у праху. За њим излази и захвална мајка која се убрзо враћа у трговину и мијења врећицу млијека за готовину, умањену за провизију трговца. Сви су нешто добили у тој размјени. Туриста се осећао као филантроп, а трговац и мајка су поделили новац. Беба ће се ионако најбоље нахранити мајчиним млијеком.

Повремено се улицама прошеће и локални полицајац одјевен у каки униформу с бамбусовим штапом у руци. Силно

поносан на униформу и свој кастински статус хода управно, високо подигнуте браде. Бркови су му густе. Питам се понекад брине ли га што мршаве индијске кравице повремено остављају колачиће на цести. Није ли му жао улаштених ципела? У оваквом је мјесту ријетко потребна интервенција. Судар двају возача на рикшама прави је спектакл за пролазнике који се окупљају знатижељни око учесника прометног прекршаја. Наш помало умишљени полицајац врло брзо показује како је ефикасан и бамбусовим штапом удара нагуране пролазнике да ослободи пролаз до рикша. Не бира да ли ће их ударити по леђима или ногама, а и понека глава се нађе на путу. Чини се да су навикли на тај третман јер се нерадо одмичу од тако занимљиве ситуације и полицајац тешком муком долази до циља. Возачи надолazeћих рикша напуштају своја возила и туристе који у њима сједе и покушавају видјети шта се догодило. Бамбусов штап на крају ипак делује и руља се помало разилази, полицајац с тамним мрљама од зноја на леђима и испод руке, одводи поред пута учеснике незгоде и њихова возила. Живот на цести наставља се даље.

Поглед на другу страну терасе открива градилиште неке нове апартманске зграде. Још би се нетко гнијездио. У Индији није неуобичајено да жене раде тешке послове. Виђала сам их како раде поправке пруге. И овдје су на изградњи радиле и жене. Прво сам применила како жена убацује велико камење у рупу која је требала бити темељ зграде. Мушкарац би јој донио камен, а она га убацила у рупу, а онда пажљиво поправила руб сарија који јој се помакнуо и прекрила праменове косе који су извирили у том покрету. Извадила сам камеру да забиљежим тај тренутак. А онда сам оком камере клизила до мушкарца који јој је додао камен и до идућег који је додао њему и приметила да је сваких неколико корака стајала особа која је преносила камен до следећег. Ланац је почињао код хрпе камења педесетак метара даље. Десетак је особа судјеловало у том процесу. Знала сам да постоје тачке и стројеви

који би могли убрзати и олакшати посао, али сам знала и да је још важније нахранити нека гладна уста. Сваки Индијац и Индијка који раде осигураће оброк за себе и породицу.

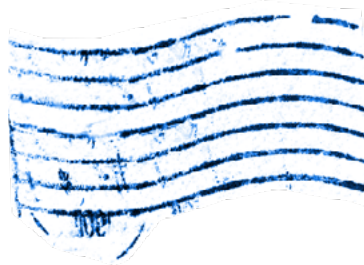
Вријеме је за послеподневни одмор и Весна и ја одлазимо у хладне собе. Углавном свака има свој план како ће провести дан. То даје обема осећај слободе.

Од старих крпа ткани теписи покрили су хладни под собе. На кревету су прекривачи с везеним цвјетовима и јастучићи с отиснутим слоновима. Сарији ведрих боја прекрили су нишу на зиду и глуме декор. Пијуцкамо мазу, њихово пиће на бази манга, и гледамо шта је камера снимила.

Разњежиле смо се гледајући импровизирано гнијездо које је Рашид направио за своје двије аре. Некако смо обе биле склоне вјеровати да аре живе у Јужној Америци, али то заправо није било важно. Сјетиле смо се да га нисмо питале имају ли имена. У неком тренутку смо се погледале и праснуле у смијех. “Лишће, ха, ха, ха, лишће.” Нисмо се могли зауставити од смијеха. У том дружењу с арама, биле смо усмерене на брижност нашег Кашмирца и кад је он први споменуо да папиге имају “leaves”, односно лишће, ја сам наставила причати о лишћу, умијесто о перју, а слично је направила и Весна. Тако је то наше послеподне донијело још једну нову димензију и спознају. Да би се људи разумјели нису потребне ријечи, односно ни криве ријечи неће спријечити да се људи разумију ако постоји жеља.

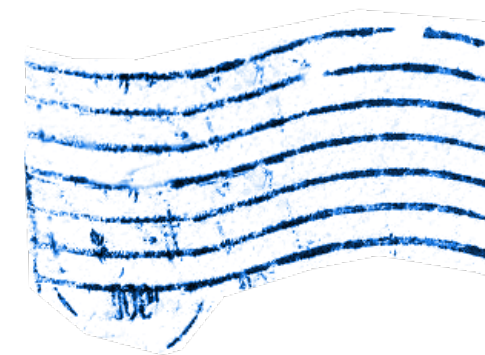
Не идемо данас на послеподневну молитву. Радост да је могуће бити 12000 километара далеко од куће, а осећати се као да си у свом дому, довољно је испуњен. Гнијездо је тамо гдје га савијеш.

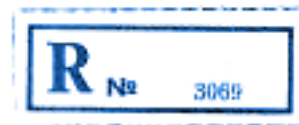
Ђурђа Штефанец, 65 година
графички инжењер и психолог, Загреб

Категорија:

НАЈБОЉА ПУТОПИСНА ПЕСМА

УВЕК НОВИ ПУТЕВИ И ПУТОВАЊА

Крени већ једном
на отворени пут,
у непознату даљину.
Испиши велика,
сјајна слова
на белину.

Крени путањом,
не само због ње,
већ и због путељака
што је пресецају;
увек изађи и опет се врати
али због нових излазака
који увек чекају
у даљини радознале;
ти изазови духа
луталицу омамљују
и магнетски привлаче
бројним скретањима
лево, десно и право,
али никад натраг,
само напред и далеко.

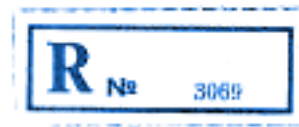
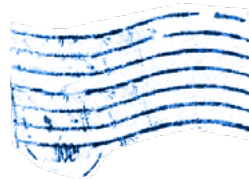
Ти путеви лутања
као да су бесконачни:
приближиш се нечему
а удаљиш се од себе,
удаљаваш се од нечега,
али приближаваш себи.
Опилаваш ногама време,
одмотаваш простор
успут из себе у себе,
па се срећеш посејан,

испраћаш се и дочекујеш,
у одласку и повратку,

па видиш себе кад се окренеш
или погледаш далеко напред
на различитим путевима
у исто време, и на истом путу
у разним временима;
онда час протежеш простор
а сабијаш време,
час потпуно обратно,
а увек видиш себе
само као добитника,
никад као губитника.

И кад једном стигнеш...
А где и зашто?
Шта значи стићи
за вечитог путника?
Схватићеш да то није крај
већ само један предах,
у бесконачном следу етапа
тек упознавање једног циља.
Схватићеш да после
избора у покрету,
нема враћања назад.
Јер путовање је кретање
а кретање је потрага,
увек неко обнављање,
увек ново откривање.
Трагалац вечито бежи,
тражи одабрано место;
Нема мира! Иде даље...
И увек само даље!

Балша Рајчевић, 84 године
академски вајар, Београд

МАЈН БРУДЕР ПУТУЈЕ У НЕМАЧКУ (на призренско-тимочком дијалекту)

Мој бате, лепотан, пошашаве аметом!
Тек ти се изгуби и нема га дом.
А речи му ко боцке, љуте као цинке.
С`м се маје као прасе по дудинке.

Евѐ, нема га још од трапаву среду.
Сви насекираја, ал` највише деду.
Решија це маје чак у неку Мајну,
долѐко у свет бели, на границу крајну.

Да се не изгуби тој нашо чељаде?
Тамо много људи, седамсто љаде.
Џабе што га викав „жила кучавица“.
Мајка кука ваздан, црна кучавица.

Тамо никли много они небодери.
Бате шетка ваздан и само се дзвери.
Свѐде банке, банке, па га Банкфурт викав.
Ал на нашег бате паре му се тикав.

Зашто му не ваља нашо лојзе, наш брег?
Што му поубав стари трг Ромемберг?
Има аеродром, летив милиони.
Бате нема крила, шће му авијони?

Море, ће повучѐ за реп неку мачку.
И каквó саг тражи тамо у Немачку?
За татка и мајку ко да нема душу:
Мумуруз неkopан, а трава до гушу...

Знам да разочаран због комшику смаклу.
Сломѐла му срце ко маче муштаклу.
Разносив се вести: там це жени брале
сас неку Нѐмицу, немке гу немале!

Сликаја се с једну на неки старѐи мос.
па гледа у њума с онáј прѐсти нос.
Идев у музеји, држив се за руке..
Ручкав у таверну сајдер од јáбуке!

Иде по музеји нашо дóбро детѐ.
По селó се смејев, крстѐли га Гете.
Викав, ладно пивце тамо с Немци шљока.
Или мери Мајну колко је дубóка.

А Морáва чека, ћути у врбáци
и нада се саг ће бате с голи краци.
Можда га, у ствари, не пуштав Мађáри?
Ил` је аџамѐја пасош загубѐја?

Али фала Богу, баба је дочѐла
да имамо тамо дóброга конзула.
Деда само шетка, џабе тура маску:
гризѐ га изнѐтра, као сипац даску.

Сам себе питѐје: „Чијѐ су тој мамци
па ни терав деца да постáнев странци?
Што ће ги богáцтво и голѐми рáскош?
Срце је за срећу најважѐћи пасош...”

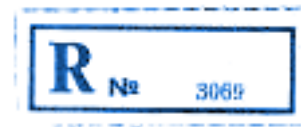
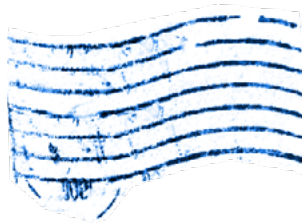
Таг му пуче жичка, па пóдиже руку:
„Да ве несам чуја, ни леле ни куку.
Па неје наш бате отишáја у рат.
Него да прошѐта у тај... Фрáнкфурат...”

Кад пиле порасне, из гнездó си прне.
Нека се издúва, па ће ни се вrne.“
Џабе слузу крије, већ му изгвирíла,
а дедина слуза тешка триста кила.

И ја бринем силно, и мен слузе прате.
Чим куче залáје, викам те га бате.
Истрчúм на лесу, али нема ники.
И сат само чука. И лајев кúчкики...

И Мајна и даље зарипúје Рајну
и камење ваља и тугу бескрајну.
И месец белéје, нама́зан ко с пудер.
Да л` у њега гледа мој бате, мајн брудер?

Власта Н. Ценић, 68.година
Професор српског језика у пензији, Дољевац

Најбоља путописна песма 3. место

ПЕТНАЕСТИ САРАЈЕВСКИ МОСТ

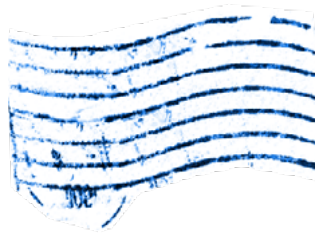
Заборавио сам како Миљацка жубори,
Не памтим мирисе ђула и јоргована,
Не стигне човек ни да се разбори,
А шесдесета већ је искована.
Успомене пребирам старе и нове,
У ћемер слажем вихоре и буре,
А стара раја сада ме зове,
На четрдесет лета од матуре,

Студени ветрови над Балканом,
Следили су наше најлепше дане.
Све везе на мору узбурканом,
Хладним су вихором покидане.
Зебња притиска душу да цвили,
А срце је поносно и преко тих стега,
Јер знам, мачу смо сви вични били,
Са витешком чашћу, изнад свега.

Задивљен сарајевским мостовима,
И опчињен њиховим луковима,
У својим причама и књигама
Мудрац је записао ове речи:
“Мостови су светији од храма,
а од кућа важнији и пречи!”

Ако ходаш Обалом од Скендерије,
Први у низу је Ајфелов мост
Festina lente до Чобаније,
Када знаш редослед, пут је прост.

Ко зна колико љубавних тајни крије
Мост Дрвенија код гимназије,
А Ћумурија пестољетна, ко зна шта памти,
У овом шехеру што вековима пламти.

Застане пред тим сведоком историје,
Сваки намерник, путник и гост,
Где Гаврило битку за све нас бије:
Латинска ћуприја-Принципов мост.

Мостове тежња за другом обалом краси,
Такав је писац имао став и поглед:
“Као и сви наши осмеси, речи и уздаси
Они савлађују смрт, бесмисао и неред”.

Четрнаест сарајевских мостова има,
Од челика, бетона, дрвета и камена.
Петнаести је изграђен у нашим срцима,
Па је начет од лоших људи и злог времена.

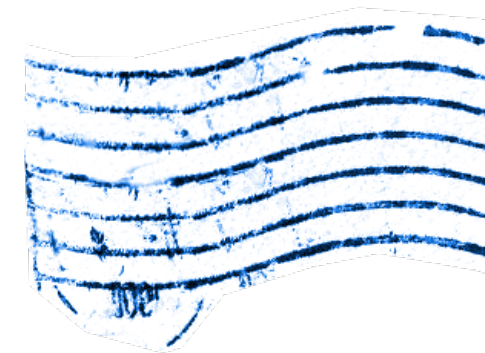
Неко је наш труд рушио и сада је доста.
Ми ове вечери исправљамо нагнуто и криво.
Неуморни су неимари у градњи нашег моста
Сви моји другови: Предраг, Исмет, Иво...

Као некада пред школом “зевамо”,
Док месец ко дуња над нама зри,
Бројимо звезде и тихо певамо:
“Заједно смо расли, граде, ја и ти”.

Лазар Вучићевић, 64 године
војно лице у пензији, Обреновац

Категорија:

ПОСЕБНО ПОХВАЉЕНИ РАДОВИ

ЗЛАТНИ БОР

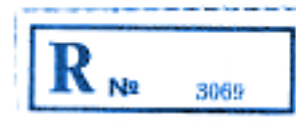

Задржала сам слику о Златибору из 2000. године кад смо се спуштали санкама са брда у центру иза пијаце, кад је све врвело од деце и њихове цике, школа скијања, успињача, она најобичнија што ставиш седиште под гузу и оне што се ухватиш па те вуче горе. Тада смо ишли сви заједно: моја сестра, зет и деца, Миша, ја и наша деца. Мими је имао пет година, нисам сигурна да се тога и сећа, спавали смо код Мире, на Обудојевици. Понели смо и скије. Миша их је набавио из Политехничке школе, па је учио децу скијању. Сва су брда била наша и слободна, могли смо где смо хтели.

Сад је то један други фенси Златибор, са гондолом у центру. Наша брда су сад окупирана високим зградуринама, а мала пијаца у центру изгубила је и своју чар и аутентичност. Од кад је тако, мени Златибор више није у срцу. Ја чувам оне слике у сећању кад се у великим земљаним лонцима кувао напољу свадбарски купус (који ми, узгред речено, никад нисмо пробали, али то је било аутентично и право са све “покретним грмом” ког такође више нема, код кога си могао да нађеш лек за сваку бољку). Он је био фитотерапеут пре фитотерапеута.

Није ме вукао овај други Златибор, али кад је речено да ће се спавати у планинарском дому под Торником на 1040 м надморске висине (врх Торник је 1460), онда сам осетила неки незадрж и као да сам слутила да нас тамо чека нека лепота. А у ствари, већ сам научила да је са Удружењем љубитеља природе “Пожели Жељу” Суботица, сваки одлазак у планину незаборавна авантура. Никад то није шетња по рекламираним, туристима занимљивим местима, већ увек по скривеним кутковима разних планина наше лепе Србије.

Тако је било и овај пут. Миша се плашио да је изгубио кондицију, да нећемо моћи, али никад није било да нисмо могли. Некад је било теже, некад лакше, али увек смо успели да прођемо све што је планирано. Раније сам се плашила дводневних акција,

јер се пешачи и првог и другог дана, али сад ми то делује сасвим нормално.

Миша је петак завршио са дугачким одељењским и наставничким већима због тромесечја, тако да су Тинде и он стигли кући у пола осам. Тинде је спавала код нас због раног поласка. Вечерали смо и рано легли. Меда је у току дана, док сам ја била на послу, купио сву храну - грицкалице, воће, воду - направио сендвиче и ставио их у фрижидер, припремио ствари које треба да носимо, тако да је једино требало да ја то све потрпам у торбу.

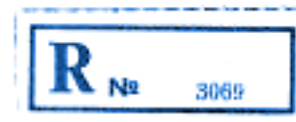
Мој супруг и ја функционишемо на одређен начи. Он се плашио одласка на Златибор и до пре пар дана ме је држао у неизвесности, као да није сигуран да ли идемо или не. Мислим да се плаши своје тежине и свог задувавања. А ја негде осећам да нам је то неопходно. Сваки други дан који проведемо у Суботици прође за трен. Само што смо устали, нешто радили, негде јурцали, нешто посвршавали, али све у јурњави, ево већ је и пала ноћ, спавамо и опет у круг. Једва дочекамо викенд, онда трчи на пијацу, кувај ручак, зови децу, сређуј двориште... И прође викенд. Никад заправо не осетим добробити викенда, оне суштинске. Нити успем да уживам ни у кући, ни са децом. И то је полако почело да ме онеспокојава. А Миша је посебна прича. Он увек има заосталог посла и сваки викенд му је потребан за нешто. Али некад морамо урадити нешто и за наше смирење, за нашу душу. Али онда кад Миша прихвати чињеницу да ћемо путовати, онда се ангажује и све изорганизује. Њему треба времена да расклони из свог ума све планиране обавезе и да каже себи: “Од понедељка”. Овај пут смо се добро припремили и све је било на месту и могли смо мирно да легнемо на време да се наспавамо.

Јутро је освануло кишовито. Падало је као из кабла. Из куће смо изашли у мраку, али већ у аутобусу је атмосфера била много ведрија. “Пун аутобус добре енергије”. Око нас су били Нина, Пеђа, Тинде, Матићка, Јелена, Веронка, Момир, Јованка, Мила, Млађа, Дакићка кума, Милијана, Ружа, Вања, Остоја, Стефан, а водио нас

је Дејан Вукманов... То су већ позната лица и више пута смо пешачили заједно и они су већ навикли на нас. Сад већ и ми дођемо као “стари знанци”. Још једна ствар је била екстра - Миша и ја смо добили двокреветну собу! Јако сам се радовала. Најлепше је кад се после добре и напорне шетње истушираш, легнеш и загрлиш се са вољеним мужем! Кревет, непознат, а поред тебе најважнији човек твог живота! Све нам се некако поклопило. У суботу на ноћ померао се и сат, тако да смо добили један сат као поклон!

Кренуо је аутобус ка Златибору, а у мени је расло задовољство што смо успели да побегнемо из свакодневице и учинимо нешто за себе, мислим, најлепше што смо могли! И била сам у праву. Већ прва пауза, на не баш примамљивој пумпи била је наговештај авантуре. Као деца на екскурзији! Па друга пауза у Паковраћама и скретање за Златибор, преко Овчарско-кабларске клисуре и Ужица. Целим путем је падала киша, али ми смо знали да ће она стати, чим изађемо из аутобуса. Тако је и било. Кренула је шетња по брдима од једног до другог видиковца. Златибор је брдовит као Бесна кобила. Јесен је обојила те ливаде жутом, а дрвеће палетом од жуте преко наранџасте, црвене и ватрено црвене. Нинина коса се најбоље уклапала у те боје. Често смо је сликали јер је највише личила на тај крајолик! Шетали смо по брдима, разговарали, смејали се, размењивали храну, одмарали и душу и очи, пуштајући да нам поглед сеже у даљину. Удисали смо ту лепоту и чинило ми се да нам се то усеца у душу! И да нас лечи. Једног момента, Тинде је корачала са нама и рекла је: “Морам да кажем да никад нисам видела Мишу тако опуштеног и расположеног. Увек је забринут и намргођен, а сад је тако опуштен и шали се и смеје”. А он се стварно дружио, разговарао са људима, шалио се, причао вице, зафркавао се, добацивао... Давно то није радио, а то је у ствари он! То ми је додатно испунило душу задовољством. Било је јасно да се добро осећао. Драгана је исто изузетно опуштена и позитивна особа, јако је волим и она је волела да се са нама дружи. И баш сам је се била зажелела. У Дом смо стигли око 19 часова и онда

је кренула друга врста узбуђења. Смештање у собе. Ми у нашу двокреветну, Нина и Тинде исто, Матићка са Милом у четворокреветну, а остали у једну заједничку собу на тавану. А Дом - дрвени са коцкастим завесама. Шкрипи оно дрво, све се чује и из соба и из купатила, али забавно је. Два туша и два веџа. Ма дивота! А све на 1040 метара надморске висине. Спојили смо храну, скували нудле, јели нарезак и паприке, пили пиво и смејали се као луди. После смо се и истуширали и све обавили и у 22,30 легли. Полако се утишао дом. Кревети су били изузетно удобни, постељина чиста, јастуци добри, кревети широки, импровизовани од дрвене подлоге и сунђера, али све чисто и пристојно. Нисмо баш спавали јер смо променили кревет, али било је ушушкано и пријатно и, пошто смо Миша и ја били заједно, ми смо се шушкали и одморили смо се.

Почели смо да се дижемо око шест сати а то је у ствари већ био дан, седам сати по старом. Попили смо кафу у пријатном амбијенту трепезарије. Жамор пробужених планинара, свакоме добро јутро... Пијење кафе испред дома на минус један степен Целзијуса, дисање ваздуха свежег на 1040 м надморске висине. Ма лепота! Спаковали смо се, доручковали и припремили за другу данашњу акцију од 18 километара. Први дан је било 14 километара. Ето, ја сам већ две странице исписала а тек се први дан завршио! То је толика количина акције, промена активности, шетња је само једна ствар, организација свог боравка у дому, припрема вечере, прокување воде за нудле, вештина брзог купања, заједничке купаонице, ма то су све вештине прилагођавања датој ситуацији без стреса и без нервозе. А тамо смо за све имали времена, иако смо имали свашта. То је та чаролија. Сад кад неки пут Миша неке прича о Златибору потпуно је одушевљен и прича слично као ја. Има исто узбуђење и исти осећај испуњености. То ми даје потврду да је вредело и за њега. Увек се некако бринем да га не форсирам превише, да су то можда само моје потребе, не нужно и његове... Али увек је добро, испуњен је добрим расположењем кад смо негде, а и после.

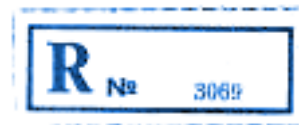
Други дан на златиборским ливадама био је предиван. Сунчан, топао, а ми са брда на брдо. Кад се окренемо иза себе, па погледамо где смо били... Па на врху седнемо и уперимо поглед у даљину... Као да путујемо... На једном брду смо узели хлеб, изломили, отворили кутијицу са сухомеснатим, Млађа очистио лук и паприку и тако смо ломили, јели и гледали у даљину... Ма нема речи том осећају кад уморан од пењања седнеш на врх и задовољно пустиш поглед...

Шетњу смо завршили на споменику. Пришли смо му са друге стране, за коју нисмо знали ни да јој се може прићи. Попили смо пиво на пијаци, појели погачу са кајмаком, купили кесицу златиборског чаја и отрчали до буса који је кренуо у 15,30 са 45 задовољних планинара, љубитеља природе. Имали смо у ногама око 32 километара. Душа нам је била окупана призорима природе која је најсавршенији стваралац. Очи су нам биле пуне наранџасте, жуте, црвене, светлосмеђе... Били смо на 1400 м надморске висине, а кући стигли на 114. Плућа су нам се испунила свежим планинским ваздухом. А дружење са нашим планинарима у ствари је било најлепше. Човек је човеку најважнији. Много је лепоте у људима. И много радости у малим и бесплатним задовољствима.

А онда сам се сетила... Хеј, стара моја, па Миша има 64, а ти 62 године. А душа као код петнаестогодишњака. Остварени смо људи, имамо троје одрасле сјајне, самосталне деце, имамо четворо унучића... А душу детета. Захвална сам Богу што сам разумела да су у животу важне и најважније: породица, љубав према људима и природи; та ситна бесплатна задовољства - сунце, наше драго сунце, шуме, брда, потоци и речице, пешачење, дружење са драгим људима и, повремено, покоја клупа...

Ово доживела у ова смутна и тешка времена, у нади.

Алиса Јованић Жаки, 63 године
Просветни радник - педагог, Суботица

БАЈКАЛСКА ПРИЧА

РУКОМ НЕДОХВАТНО, ОКОМ НЕСАГЛЕДИВО

Бајкал прави своју туристичку причу која се не може сасвим издвојити од Иркутска, без обзира на растојање од Листјанке, једног од упоришта бајкалске приче. Ни богата пијаца (а комад јантара, а?), ни сувенири (а штитник за уши од собоља – самура), нису очаравајући као ширина и дивота воде, и везаност за књижевну причу, од које не могу и да хоћу. Несрећно утопљени песник и драмски писац Вампилов, ознака на плочи крај језера. (Асоцијација: Охрид, година 1966, боравак на Струшким вечерима поезије, Блажо Шћепановић и Лазар Вучковић, налазе мир у хладним охридским водама.) Рускоме песнику није нађен ни траг јер суга за дванаест сати вероватно појели скоро невидљиви рачићи (амфиподе) и тиме га пренели у нама неки невидећи облик. Да ли му је душа можда побегла међу шамане на брду изнад воде?! Не знам, души се не улази у траг. Иако за шамане сва природа има душу.

(Ето могућности. Ако хоћеш да избегнеш погребе, гробна места, опела, окупљање оних који те жале и који глуме жалост, дођи на Бајкал, он је довољно дубок. Ако имаш душе и верујеш у њу, може ти одлетети шаманима или међу брезе. Душа раковима, верујем, није укусна. Ако у њу не верујеш, још боље. За дванаест сати, уз гозбу месоједа, нема те, нека те не траже. Можеш у најбољем случају остати као несрећни, писани камени траг да те је на овом привременом, а неомеђеном свету било. Ако те се сете. Споменик-камен, и неколико писаних делца, подсећају на Вампилова. Ето још једне могућности.)

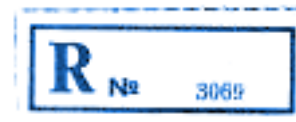
Наравно, иако не марим, јер и не памтим, треба рећи неколико података (за оне који памте), да је име Бајкал добио од татарског “бау-кул” што значи богато језеро, или од јакутског

“бајгар” – Велико језеро. Статистика је запањујућа: дубоко је 1642 метра, 20 одсто светских залиха воде, 27 острва, у језеро се улива 336 река, из њега истиче само Ангара, десна притока Јенисеја. Зими се леди до дубине од једног метра. Године 1904. лед је био толики да се преко превозило све, чак и локомотиве, кажу мештани. Вода чиста и бистра, могла би се пити. Но, мутне, модре воде кишом спране земље уливају се у Бајкал, загађују му боју, он их својом снагом упија у себе, потчињава их и разбија дотоке, дајући им своју зелено-плаву. Као да презриво говори: ви, набујале, планинске, необуздане помаме што све рушите јурећи ка мени, не кварите ми боју, ионако вам се у мени губи траг.

Прича о бајкалском аутопуту није обична. Зовуга Ајзенхауеров пут. Требало је да у посету дође амерички председник. У међувремену, догодила се “U-2” криза (криза у вези са америчким шпијунским авионом), посета је отказана, али је Бајкал добио пут. Транссибирац се пружао уз само језеро, али је ниво воде подигнут због брана и изградње моћне електране. Пругу су пребацили са друге стране а остаци старе пруге служе као атракција туристима, уз тунеле приде. Када смо у Листвјанки изнајмили глисер, пресекли смо ширину воде, стигли до старе пруге и тунела, за који кажу да су га наши радници радили. (Ко ће знати?) Свеједно, благодарна је глисерска возња; вода зеленоплава, небеса плавосива, несагледива је величина моћног воденог џина. Тако једноставно задовољство, а први пут! Још не знам ни да пливам! Па шта?

Около неколико врста бреза, јела, кедрова, које је забрањено сећи. Листвјанка, лука и пристаниште, једна је у низу туристичких одредница уз и низ језеро. Терасе, кафеи, пијаца, рибе миришу и до старе пруге. Језеро за љубитеље риба, уживање. Несвакидашња риба голомјанка живи у дубинама Бајкала, дуга неколико центиметара, месо мекано и масно. Избацују је таласи из тамнине на приобаље. Прозирне су, провиде им се кичма и крвни судови. Једина не полаже икру већ се рађа, што јој не смета да једе своје

младе. Ноћу излази на површину, дању се спушта у тамнину. Иако је има 70 одсто у Бајкалу, људи је нерадо лове, осим кад могу да је неуком долазнику утрапе за јело.

(Присетим се начина на који Антоније Исаковић пише: риба, вода, риболовачка страст, жена-риба. Беласа кожа девојачког тела, риба у младом човеку и прво озарење сласти док гледа Николину кћер у ноћној кошуљи... А тек драги приповедач Данило Николић с правом говори да нигде нема рибе као на Белом Дриму, испод водопада. А пастрмка, лепотица; шаран борац, оклопник. А кад му се праћакне и оде, назива се сребрнастом маркизом, уз цитат Андре Шенијеа: “Видех алабастер њених голих слабина, ватрен и чист”. Сигурна сам да им бајкалска голомјанка, масна, провидна, огромне главе, не би била ни у подсвести, а ни риболовачко задовољство).

За љубитеље рибе још две информације. Сви желе да пробају кавијар. А он се прави од икре јесетре које има сем у Бајкалу, и у Амуру и Каспијском језеру. Једна ендемска које има само у Бајкалу, из породице лососа, назив јој је омул. Пробала сам ону прву, што је нерадо лове. Па и не треба да је лове. После ње, купила сам пилећа крилца. Што је сигурно, сигурно (мада не атрактивно). Ако се жичаром успењеш на вис изнад језера, видећеш даље и више. Срешћеш групу Јапанаца, финих, пажљивих, док се вереш по стенама не би ли угледао шаманске ознаке по околном дрвећу. Нису бучни, не гурају се. Њихов им водич објашњава предање сибирских шамана. Наш Марко такође, но је најсигурније да си понео некакво знање о тим врло присутним врачима и чаробњацима у неким племенима и народима. Предање каже да су некада давно на земљи живела сва бића заједно са боговима. Земља и небо били су целина, а видљиви и невидљиви свет су се дубоко прожимали. Да ли би данас човек могао прихватити да је смрт само прелаз из једног облика у други, ако се тврди да се човек временом окренуо овом видљивом, материјалном? Прича

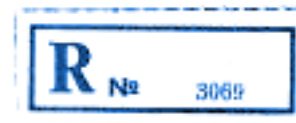
каже да су они који су имали моћ да успоставе контакт између два света названи шаманима. Реч “шаман” долази од “ша” (знати), преко сибирских Тунгуза, означава “онога који зна”. Моћи су му многоструке: лечи болне и убоге, разговара са духовима (добрим и злим), нису му страни ни ад, ни небеса.

Шаманизам је врло присутан у животу народа на северу Азије, код уралско-алтајских народа (Остаци, Тунгузи), а моћи и положај наслеђују се од родитеља. Ако бисмо посматрали ритуале северноамеричких Индијанаца, нашли бисмо блиске ритуале, гатања, разговоре са светом духова, преко посредника, врача. Откуда оно кићење и везивање разних (за нас) дрангулија за дрвеће. Кажу да од свих живих бића највише воле дрвеће а та веза има спиритистичко-магијски облик. Није најатрактивније пењање на шаманско брдо зарад тог окићеног дрвећа. Наћи ће се сличне појаве и касније ка Јекатеринбургу. Али поглед са врха, мрешкање воде, броднице, глисери, даљина руком недокхватна, а оком несагледива, то пространство, уз пуни естетски доживљај, чини да се човек осећа ван историје, ван свих напора да ишта уради, мрва на рубу времена. Тренутак кад се заборави ко си, зашто си ту, куд ћеш се вратити. Само усхит, тишина и на трен си у вези са другим нивоима стварности.

Чудесна места везују се за легенде, те тако и о Шаман-камену који израња из воде на један до један и по метар. Једна од њих казује да су се на том камену остављали преступници. Ако би воде Бајкала у току ноћи прелиле камен и однеле га, казна би се испунила. Ако би остао до ујутру, преступнику се праштало.

Још је лепша прича о лепотици Ангари коју је свемоћни Бајкал желео да уда за младог војника Иркутa, но дете се одметнуло, одабрало другог, Јенисеја и побегло к њему. Лепотица Ангара и моћни Јенисеј спајају се без благослова страшног Бајкала.

Онда је груноу оркански ветар и невиђена олуја бацила стену на Ангарау, која је лила сузе да јој отац не брани воду. Ангара је од тада зелена и прозирна, а Шаман-камен жртвеник усред воде.

Враћам се у Иркутск да још једном прошетам улицом Карла Маркса, главном и једном од старијих, коју пресеца Лењина и, поред здања Градског театра, наставља свој пут. У Карла Маркса улици оком не можеш захватити све што је чини главном. А запамтити сва здања, непотребан и на граници могућег покушај. Утисни у слику, и то је то.

У току сунчаног дана седи се на клупама и ужива у лепоти дубореза дрвених кућа, у стилу 18. века. Са моста, улица која води до музичког позоришта “Загорски” за годишњи јубилеј града, триста педесет година постојања; на средини трга надвисио се Барб, симбол града, који је по легенди митолошко чудовиште. Мени је личио на неку моћну, грамзиву животињу (леопрд, или нешто још грамзивије) и у зубима држи немоћну животињу (опет ја, да ли је лија или нешто друго); свако је у немоћи пред Барбом.

Гордана Влаховић, 79 година
Професорка књижевности у пензији, Крушевац

ЕВО МЕ ОПЕТ У АВИОНУ

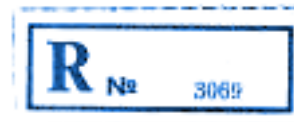

Послије готово 40 година ево ме опет у авиону. Ништа се није промијенило, евентуално на горе. Кренимо испочетка. Овај пут нисмо планирале сто година него спонтано одлучиле, идемо у Турску.

Дан Д је стигао. Авион креће у 10. Устанем сва чила и весела. Мало сутра. Безвољна и већ у лаганој паници. Авион није моје пријевозно средство. Попијем таблетицу за смирење, купим ствари и кренем на аутобус. Тамо ме већ дочекају Ана и Ђурђа. Осјећам дубоко негодовање због њиховог весеља и узбуђености. Друга таблетица за смирење пола сата прије узлијетања. Да стигне деловати.

У авиону ме смјесте између себе. У случају да вриштећи почнем трчати према вратима након узлијетања. Авион рула, таблетице дјелују. У зраку смо. Што побогу радим у зраку, ја нисам птица. Два сата до Истанбула. Два сата нису пуно, тјешим се. Након 15 минута распитујем се јесмо ли близу. Узмем крижаљку. Оставим крижаљку. Узмем књигу. Исту реченицу читам већ трећи пут и не разумијем је. Оставим књигу. Покушавам спријечити периферни вид да дјелује. Не успијевам. Ал' ајд изнад облака смо па не видим тло. Бар нешто. Још сат и пол. Њих двије ни не покушавају разговарати са мном јер знају да је узалудно. Још сат и двадесет минута. Спуштамо се у Истанбул. Иначе, они који су склони паници, што ја евидентно нисам, паничаре код слијетања. Свашта. Сваки метар ближе земљи. Зар може боље? Авион дотакне земљу лагано и почне рулати. У еуфорији сам. Дође ми да запросим пилота. Истанбул, напокон.

Нађемо своју пртљагу и сад треба наћи водича. Аеродром је величине омањег града. Нашле смо га. Највиши и још високо држи таблу. Босанац из Горажда, од седамнаесте живи у Истанбулу. У аутобус, па у хотел. Сви хотели су били четири и пет звјездица. Доста

необично, али брзо смо схватили зашто. Сваки је био удаљен двадесетак километара од ичега.

Била сам већ у Истанбулу прије неких седам-осам година. Тада смо Беба и ја биле у хотелу са три звјездице, али у непосредној близини улице Лалели и свега што треба погледати. Сутрадан - класика. Аја Софија, Плава џамија, Топкапи палача. Све сам то видјела, али ја сам помало заљубљена у Истанбул. У тај спој старог и новог, У ту живост у свако доба дана и ноћи. Свугдје сам била, свашта видјела, али једино Истанбул је град у који сам дошла поново.

Други дан Истанбула. Галата мост, па возња Боспором. Сунчан дан, предивно. Брод крене и вјетар почне пухати, ал' оно баш пухати. Примјерено земљи у којој јесам, умотам се у шал да ми се само очи виде. Није доста. И сунчане наочале. Лијепо је на Боспору. Мало Азије, мало Европе. Виле из сапуница. Не гледам сапунице, али вјерујем Ани, она их гледа све. По завршетку пловидбе, аутобус и повратак у хотел. Кад смо уплаћивале путовање, заборавили су нам рећи један ситни детаљ, а то је да ћемо аутобусом пријећи 1700 км по Турској. ТИСУЋУ СЕДАМСТО!!!

На спавање, а сутра у Бурсу. У глухо доба ноћи, одједном свјетло у соби. Гледам око себе неразбуђена и збуњена видим Ђурђу исту такву. У видно поље ми уђе Ана. Кад је видјела да је гледам:

“Хрчеш. Не могу заспати.”

Ђурђа: “И зато си морала пробудити и нас?”

“Спавај, Ђурђа. Хрчем само да бих изнервирала Ану, не и тебе.”

Ана: “Боље да нисам ништа рекла.”

Двоглас: “Боље.”

Ујутро купујем капи за нос (имам проблема са синусима)

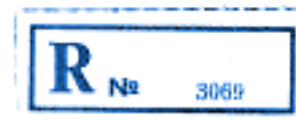
и њој чепиће за уши. И нудим јој таблетице. Пуууно таблетица. Има своје. Проблем ријешен.

Аутобус нас је дотукао у тих осам дана. Али. Увијек постоји “али”. Путовала сам с пуно различитих водича, углавном су монотони, досадни на смрт и само бифлају напамет научено. Пио је био Богом дана изнимка. Тај човјек нам је испричао толико прича, толико шала. Приближио нам је Турску показавши нам да то није само крајолик кроз који пролазимо. То је земља. То су људи. О Кемалу Ататурку је причао сат времена, муха се није чула. Чим би ујутро рекао гунајден (појма немам како се пише) аутобус би утихнуо и сви би чекали нестрпљиви као дјеца што ће нам данас причати. О безрепом магарцу, Алију и Ајши, мејхани. Стара Турска, нова Турска. Човјек зна гдје што расте у Турској. Он једноставно воли то што ради.

Бурса. Ту купујеш свилу и кадифу. Увијек сам то хтјела рећи, али нисам имала прилику. Чек да видим што је кадифа. Баршун. Знала сам. Одустајем од кадифе за сад и купујем свилени шал шогорици. Срце ме боли колико је скуп, али она је добра шогорица, заслужила је. Иако никад нисам видјела да носи или користи нешто што сам јој купила, не одустајем. Можда једном... Џамија у Бурси је лијепа и велика. Доста културе и шопинга, идемо на пиво.

Ма морам вам испричати причу о Алију и Ајши. Једноставно морам. Живио једном у Бурси момак по имену Али. Радио је у творници и сваки дан на повратку кући пролазио поред једне књижаре у којој је радила прекрасна дјевојка. Застане он увијек пред излогом и прави се да гледа књиге, а заправо гледа лијепу дјевојку. Један дан ипак одлучи ући у књижару. Како је ушао, она га поздрави и њему мозак стане. Мота се између полица, не зна што би, зна заправо, али не зна како би. Узме с полице неку малену књижицу и дође на благајну. Изабрали сте? Упита га дјевојка осмјехујући се. Он отвори уста, али из њих ништа не излази, ни слово. Да ли то купујете за поклон? Да вам замотам? Одмахне Али главом. Плати књигу и оде. И тако сваки тједан.

Дође изабере најтању и најјефтинију књижицу. Зијева као риба на сухом и никако да састави реченицу. Мјесецима је долазио у књижару сваки тједан и једино што је успио поздравити на доласку и одласку. И онда је престао долазити. Чудила се Ајша и недостајао јој је. Згодан момак, коме не би било жао. Прошле су године. Ајша се удала, добила сина и била је сретна.

Једног дана у књижару уђе старија жена. “Добар дан, госпођо”, уз осмијех ће Ајша. “Добар дан, душо”, одговори жена. “Могу ли вам како помоћи?” “Ма, душо, бит ће ти мало чудно, али ја бих хтјела поразговарати с тобом.” “Ето, онда сте баш добро погодили вријеме. Сад имам паузу па ћу закључати и скухати нам чај па ми реците што вам је на души.” Сједну оне уз чај и жена започне.

“Видиш, душо, имала сам ја сина. Био је јако добар син. Нас двоје сами, отац му је умро док је још био дијете. Тај мој син кад је одрастао и запослио се, преузео је бригу и о мени јер сам нешто побољевала. Добар је он био син. Али клета судбина ми га узе прије три године. Погинуо је. Зашто ти то причам, драга, питаш се. Након што је отишао, нисам могла ући у његову собу дуго времена, а онда сам почела чистити је, брисати прашину и сједити на његовом кревету и плакати. Неки дан уђем и идем погледати какве је он то књиге читао јер није баш био од књига. Чitam наслове и ништа не разумијем. На једној пише поезија, на другој народне рукотворине, на трећој водич по Турској. Ништа не разумијем.”

Гледа је Ајша и прије него је схватила срце јој пошаље сузу на око.

“Одједном, драга моја, из једне од књига испадне папирић. На њему порука и потписана Ајша.”

Ајши већ суза сузу стиже.

“Отворим другу, трећу, све редом, а у свакој папирић с поруком. Извади жена сноп цедуљица и пружи их Ајши. Нашла

сам те јер на једној пише: 'Кад већ долазиш сваки тједан у књижару, могао би проговорити коју, било би лијепо.'

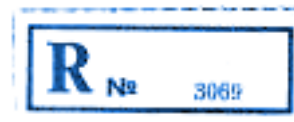
Настави Ајша. Плаче једна, плаче друга. Он их је куповао, али их није читао.

Наравоученије: Читај књиге и не пропуштај прилике јер никад не знаш који ће ти дан бити задњи. Сад сам опет саму себе растужила.

Вратимо се ми Турској. Волим повијест, али како да вам кажем, ону коју можеш видјети и евентуално опипати 300, 400, 500 година уназад. Али, брате, кад ми нетко показује велики камени блок и каже да је ту БИО Аполонов храм... Е па сад. Драго је мени што је ту био храм, али га не видим, не могу ући. Не, то није моја врста повијести. То би отприлике била наша сљедећа дестинација - Пергамон. Ту сам, срам ме било, престала чак и Пиа слушати, завукла се у хладовину сјела на, претпостављам, цијели храм и одахнула.

Има нешто у камењу. Не довољно да бих га манично ишла прегледавати сваку годину, али довољно да имам о чему размишљати. Ходам по камењу по којем су ходали грађани антике. По којем су парадирале војне формације у вријеме кад су разапињали непријатеље, одсијецаили им главе, пробадали их копљима. И онда та копља украсили њиховом главом. Како нас повијест заправо ничем није научила. Осим да убијамо софистицираније.

Е куд сам сад завезла у црњаке. Из Пергамона смо отишли у Кушадаси гдје смо и ноћили. Предиван хотел, с базеном и лифтом изван зграде. Открила сам да ми тај лифт не смета. Јееее! Ту су нас почастили мрвицом оријента. Трбушном плесачицом. Немам с чим успоредити, али ђевојка је стварно била добра. Тамо смо пробали ону њихову ракију која побијели кад мало наточиш воде. Текући бронхи. Фино. Спаванац.

Ефез. Е ту је Артемидин храм на који можеш сјести, а мораш га замислити јер га баш и нема. Али добро је знати да је био ту. Турска је пуна археолошких локација. Богата повијест још увијек се открива.

Сутра смо кренули видјети Памукале, што се мене тиче. Вапненачке бијеле стијене и топли термални извори. Већина, на челу с Ђурђом, бауљала је по мало жешћем сунцу по археолошком локалитету, међу камењем, а Ана и ја смо уживале тоћајући ноге у води. Поглед на долину био је што би данашња дјеца рекла "Wow!". Огромна долина с насељима идеална за оне балоне на врући зрак. Ђурђа је, наравно, одлетјела балоном. А ја, мени је доста авион. Ана и ја смо на крају ипак одлучиле обићи дио најочуванијег античког града, онај у хладовини. Музеј и тако то...

На Памукалама сам упознала Ајшу. Не знам да ли се тако зове, али изгледала је точно како сам замишљала Алијеву Ајшу. Млада жена у хлачама и оној дугој хаљини преко њих, коса покривена, али лице откривено. Боже, тако предивно лице! На ногама платформе с којима се, наравно, посклизнула. Аутоматски сам јој пружиала руку и она је прихватила. Што стварно не би било паметно да је полетјела у воду, обје бисмо завршиле мокре и натучене. И тако крене разговор. Рођена у Дензилију, живи с мужем у Њемачкој, двоје дјеце. Дошли су у посјет својима па их је повела да виде Памукале. Мужа је послала да с дјецом разгледа камење, а она на изворе. Паметна жена.

Кад год некуд путујем волим упознавати локално становништво. Кад сам била у Турској прошли пут, упознала сам конобара који нам је на три позива три пута заборавио донијети рачун, а онда нас је частио чајем и својом животном причом.

Путујемо према Анталији прије које ћемо обићи и Хијераполис. Након разгледа Хијераполиса, обишли смо предioniцу тепиха. То је стварно нешто. Све се ради ручно. Има их који коштају као ауто, али сви су прекрасни. То је умјетност. Преко горја Таурус путујемо

у Анталију. Анталија је турска Опатија. Град је лијеп, али препун туриста. Надам се, без обзира на зараду, да имају неки туристостај да људи предахну. И препуно штандова... У коначници, Турци су трговачки народ. Прво смо стали код водопада Карпузкалдиран. Мало смо се насликавале и квариле слике с прекрасним водопадом. Онда смо кренули у град. Мало шопинга. Ма само ситнице за поклон. Вожња до хотела.

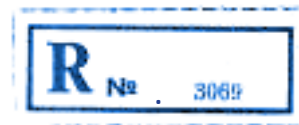
Мили Боже! Скоро вам заборавих рећи. Један од важних разлога зашто посјетити Турску. Поготово ако волите јести. Ја волим.

Храна.

Можете и не морате ми вјеровати, осим патлиџана које не волим ни у једној земљи, све остало је било савршено. Ђурђа је зато појела годишњу производњу патлиџана неке турске регије. Колико их ја не волим, толико их она воли. Кад смо први пут ушли у благоваоницу, нисмо вјеровале очима, неколико јуха, неколико главних јела, салате, умаци и хрпа финих колача. И тако сваки дан. Волим испробавати локалну храну и с крајњим неодобравањем гледам оне који бирају само оно што једу и дома. Хало! Пробај, неће те убити. Толико нових укуса и мириса. Али по мало на тањур, Наравно да нисам испробала ни пола иначе би се вратила кући с бар пет килограма вишка.

Ето, рекла сам вам све, више-мање. Нити ми се да писати роман, нити би се вама дало читати га. Топла препорука путовању у Турску. Бирајте дестинације примјерене вашим ногама и кичми. Пуно је то ходања и сједења у аутобусу за нас који нисмо претјерано млађахни.

Јасминка Јанеш, 68 година
Комерцијалиста у пензији, Загреб (Хрватска)

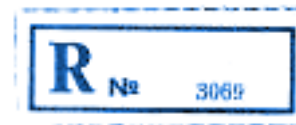
ПОПОДНЕ СА ПИСЦЕМ

На искрају Сокобање,
низ корито Моравице,
уз милозвук и миловање
звонког пева незнан птице,
с камена на камен стајем
у јесенско подне златно,
озарена, не престајем
да распредам среће платно.
Изненада, на по пута,
пресрете ме усред дана
спомен-табла мркожута
ћирилицом исписана.
Скретох десно истог трена
уз благ успон, кроз шумицу,
неизмерно усхићена
што стајем у стопе писцу.
Изгребана жбуњем, травом,
по камену, маховини,
Андрићевом стазом давном
грабила сам ка пећини.
Ту је песник тиховао,

од зла ратног одмарао,
изречено пребирао,
неказано сакупљао.
Чувар тајни, сведок неми
песниковог умовања,
седи на трен, рече мени,
чуј мисао што одзвања.
Спустих се на леден камен
ка светлости окренута
и све стаде у тај прамен
тишине и шумског пута:
И Вишеград и Ћуприја,
и Травник и Госпођица,
и Аника и Авлија...
Дивна људска позорница!
Лист на ветру залахори:
ретки прођу путем овим.
Да л' то писац проговори
ил' сама са собом зборим?

Јелена Кујунџић, 67 година
Економиста, Мајур код Шапца

ПУТОПИСНА НОСТАЛГИЈА

Оно наше златно доба, красила су путовања,
песме, љубав и безбрижност. Ситнице су биле радост.
Ту лепоту рајских страна и сад моја душа сања,
као нешто ванвременско. То се доба звало младост!

Пође друштво са гитаром, ноћним возом према Сплиту,
кад воз поста влак без реда, ни мудраци то не знају.
Чекали смо с нестрпљењем, морску воду бајковиту,
док вагони по шинама неуморно клопарају.

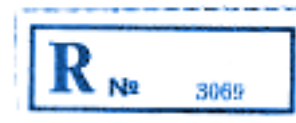
Колодвор је пун младости, сваки осмех срећу слути,
неко викну са радошћу: "Ајмо сада сви до риве!"
Проведосмо лепе дане. Дани кратки ко минути.
Било вина и пршуте, било песме, било пиве.

Топло јутро, море пени, с Марјана се песма чује,
влак нас чека на перону, Мате Маји доно цвеће.
Чу се тихи јецај звона, с катедрале светог Дује,
из купеа неко виче: "Дођите нам на пролеће!"

Кад пођемо према Бару, путујемо бар два дана,
воз застане већ код Рипња, стоји тако пола сата.
Шест вагона у тунелу, а дружина распевана,
кад се чује звук сирене, нагрнемо сви на врата.

Лајковац је тамо негде, па Ваљево па Пожега,
у Ужицу зора свиће. У диму се Прибој сиви.
Смеши нам се Бјело Поље, тамо негде преко брега,
па Колашин, па Титиград, а у Бару ко на риви.

Чекају нас слични нама. Многе знамо с факултета.
Јато белих галебова лете, изнад мора сиња.
Перон блиста од лепоте, од осмеха јутро цвета,
са песмом нас после прате, на аутобус пут Улциња.

ГЛОБТРОТЕРСКА САГА

И увек је било исто, да ли пошли ка Љубљани,
Сарајеву или Нишу, ка Охриду ил Мостару.
Чекаше нас као браћу, пријатељи раздрагани,
путовања сва та ћуте, у староме споменару.

Ником од нас не би важно, ко сагради старе дворе,
нити цркве и звонике, ни палачу римског цара.
Дружење нам било важно, певали смо све до зоре,
учила нас чедна младост од чега се срећа ствара.

Лепе мисли на то доба, никад неће да увену,
кад долете ласте с југа, стари снови на пут крену.

Јован Н. Бундало, 77 година
инж. организације рада у пензији, Београд

Где су предграђа напуштена
Где сусрети данима сањани
Путовања сва неприуштена
А где путописи ненаписани

Које метрополе очекују мене
Усамљене литице раслојене
Које морске побеснеле пене
И небеске висине неосвојене

Где самују острва без броја
Где фјордови увале затони
Где орканске буре неспокоја
А где бране мостови понтони

И урвине у које нисам вирнула
Пећине тек погледом окрзнула
Санте леда што нисам додирнула
Понори до којих се нисам дрзнула

Све ме издалека стрпљиво чека
Пожурим ли на крај света стић'у
Живот глобтротерски нема лека
Путница без краја ја заувек бићу

Немири струје мојим артеријама
Не пуштају да самујем утишана
У мирним кућним просторијама
Као у углу дечја играчка плишана

Пакујем у ранац неопходне ситнице
Итинерере и на мапама дестинације
Низ лице се сливају сузе радоснице
А мисли немирне већ хрле на улице

Одакле зорни пристижу пориви орни
Одакле знатижеља питама се понекад
Одакле надахнуће за живот неуморни
Одговора нема и нити ће стићи икад

Љиљана Пантелић Новаковић, 79 година
дипл. инж. технологије, Београд

СЕТИ МЕ СЕ, БАРСЕЛОНО

Ја сам уметничка душа, а свака уметничка душа воли лепе ствари и тежи да је окружена лепотом у сваком сегменту свог живота. Слушала сам и читала о најлепшим местима на планети, али нисам била у могућности да их уживо доживим, па сам често била због тога веома тужна. О далеким дестинацијама нисам ни помишљала, али сам се надала да ћу макар неке градове који су ми ближе једног дана посетити. Шетајући главном улицом мог Крушевца, случајно ми је поглед застао на реклами и постеру једне туристичке организације, на којима се нудило кратко путовање до Барселоне. Организовани аутобуски превоз са три ноћења и три дана у путу. Није тај пут баш пријатан, треба седети у аутобусу толико дуго, али ме је охрабрила чињеница да се много тога успут могло видети. Ушла сам у агенцију и села на столицу, јер је испред мене био господин који је разговарао са девојком за пултом. Нисам много размишљала о путовању, али сам хтела да се распитам о детаљима. Пажљиво сам слушала разговор господина и девојке. Објашњавала му је баш оно што је и мене интересовало: кроз која се места пролази, где се аутобус зауставља, где ћемо спавати, начин плаћања и тако даље... Она је све потанко објаснила, господин се захвалио, погледао у мене и рекао, обраћајући се и мени и њој: “Вратићу се убрзо, ово не смем пропустити. Одувек сам желео да посетим Барселону. Све ми одговара... И термин и цена и програм путовања. Видеће се ту доста лепих места...”

Није ми требало ништа друго ни да питам девојку, све сам чула... Господин је изашао, а ја сам пришла пулту... “Ако је остало још једно место, упишите мене. Ево моје личне карте, а ја ћу се вратити са новцем.”

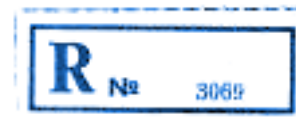
На пут се кретало за пет дана... Аутобус је стигао из Краљева, купио нас неколико у Крушевцу и кренуо аутопутем према Београду. Неколико пута сам се окренула и летимично погледала по аутобусу не бих ли запазила господина из агенције... Не знам зашто га уопште и помињем и не знам због чега сам га тражила,

али стално ми се мотао по глави од оног дана када сам се пријавила за пут. Сама сам себе запитала да ли је могуће да је утицао на то да се тако брзо одлучим да кренем... Пошто га нисам видела у аутобусу, окренула сам се према прозору мало разочарана, јер нисам познавала никог ко је кренуо из Крушевца. Додуше, нисам познавала ни њега, али сам имала неки предосећај у вези с њим. Можда због тога што је господин био посебно шармантан. Имао је седу косу и кратку седу браду, плаве очи и неки мекани, умирујући осмех... Приметила сам да је старији од мене, мада је деловао доста витално... Но ни ја нисам млада... Далеко сам од младости са шездесет пет...

До мене је седела жена из мог града, али је одмах по поласку аутобуса, узела телефон и није га испустила до Београда. Аутобус је свратио у Јагодину да купи још путника, а ја сам на тренутак склопила очи због сунца које је на скретању баш било упиљило на моју страну. Жмурећи сам сачекала и излазак из Јагодине не гледајући путнике који су ушли. Осетила сам да је неко од њих сео на седиште иза мене јер је једно било празно, а онда ме је лагано додирнуо по рамену... "Извините, да ли сте ви из Крушевца?" Одговорила сам да јесам и летимично се окренула не очекујући да тамо видим човека из агенције. Није више ништа питао, а ја сам се са осмехом шћућурила у седиште, видно расположенија него што сам била.

Путовање је било удобно... Често смо стајали ради одмора... Задржали смо се мало у Сан Рему, Ници, Монте Карлу. Стигли смо у Љорет де Мар, а онда отишли у панорамски обилазак Барселоне. После тога смо били слободни да сами истражујемо. У хотелу сам прво купила мапу града јер сам желела да шетам сама и да упијам сваки тренутак и сваку слику која се отварала испред мојих очију. А имало се шта видети у Барселони. Као што сам и очекивала, град ме је одушевљавао на сваком пређеном метру. Били смо смештени близу Трга Еспања, тако да сам се тог првог дана највећи део времена одмарала хранећи голубове и слушајући жубор велике фонтане,

обилазећи трг и уживајући у гомили људи који су чаврљали весело на разним језицима, па чак и на нашем... Сунце је већ падало према западу и све је било у нијансама неке румене боје... И фонтане и људи и голубови, чак и плочници и улице... Имала сам на себи светлозелену хаљину која је одударала од свег тог црвенкастог одсјаја на зградама, прозорима и људима. Дошетала сам полако до улице Ла Рамбла и села на клупу осећајући неку посебну енергију која је зрачила из дрвореда, тезги са цвећем, ресторана и башти, као и од шетача, продаваца и живих статуа којих је било на сваком ћошку. Ушла сам у Трг Реиал, нашла место у пицерији и наручила пицу. Трг је био фантастичан, четвртастог облика, по ивицама ограђен луковима, са фонтаном у средини, палмама и светиљкама, поносито је носио име Краљевски трг. Седела сам и уживала у доживљају, кад је за мој сто сео мој тајанствени сапутник... "Гледао сам Вас из даљине, мадам, и видео сам усред Барселоне, једну живу Барселону. У тој зеленој хаљини, под овим чаробним светлима, сијате као зелена коцкица у Гаудијевим мозаицима..." Мислим да сам поцрвенела, али он се тако слатко насмејао да ме је тим осмехом моментално опусто... Није требало више ништа да каже. Купио ме је за сва времена. Рекао ми је да се зове Михајло, да је песник, што се видело и у његовом наступу, да је човек широких схватања, увек очаран лепотом и добрим људима. Сличан се сличном радује, што би рекли Латини, али ме није зачудило, јер и ја сам песникиња и ја имам исте погледе на свет. Рекао је да је ненаметљив и културан и да му није циљ да ми досађује, али пошто је закључио да шетам сама, питао је да ли може да ми се придружи и да разгледамо заједно, јер ће нам тако бити лепше. Ако ми буде са њим досадно, слободно да му то дам до знања. Ма какви досадно, био је фантастичан... Какво одбијање кад ми је његово друштво веома пријало.

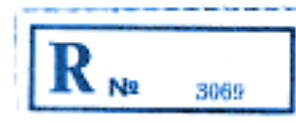
Михајло је имао седамдесет година, али је његов дух био много млађи. То вече је прошло као неки невероватни сан. Пили смо лимончело и причали о поезији. Говорио ми је своје стихове напамет, смејући се сам себи... Разговор је текао у опуштеној и

пријатељској атмосфери... Договорили смо се да ујутру кренемо заједно у обилазак Парка Гуељо и Саграда фамилије. Поздравили смо се срдечно у холу хотела и отишли свако на своју страну.

Освануо је диван сунчан дан. Обукла сам капри панталоне у беж боји и мајицу боје теракоте. Имала сам траку у тамнозеленој боји на коси и такве мокасине. Кад ме је видео у холу, Михајло је узвикнуо ноншалантно: “Где си, моја мала Барселано!” Одавно ме нико није назвао “мала”, јер очито то нисам била. Са вишком килограма и мојим годинама више сам подсећала на супротно... Али Михајло је очито имао у себи сензор да осети човекову душу. Ништа у нашим разговорима није имало неку љубавну конотацију. Другарски и искрени разговори о утисцима које смо имали о овом прелепом граду, претворили су се и у разговоре о нама самима, у упознавање и одобравање једно другом различитих поступака у животу. Били смо сличних интересовања и жеља као и сличних погледа на живот и свет.

На тераси Парка Гуељо, гледајући панораму Барселоне, схватили смо да смо у једном дану постали пријатељи. Свиделе су нам се исте ствари, исте грађевине, исте слике. Велелепни лукови и терасице парка са фантастичном игром боја на мозаицима испуњавали су наша чула великом радошћу. Пешице смо се вратили из парка према центру и продужили до најпознатије цркве у Европи. Нисмо се уморили, а нико се од нас није жалио ни да га боле ноге. То је било мало невероватно, јер на тој релацији има сигурно више од три километра. Уз разговор све прође брже и лакше. Вредело је што пре доћи и стати под сенку Свете фамилије. Осећање које се јавља у тренутку када се гледају сцене у камену толико верно дочаране, као и чипкасти врхови који се протежу у висину, не може се описати речима. Сцене из Христовог живота и Светог писма утиснуте у фасади, одавале су утисак невероватне снаге које вера буди у људима. Тишина и достојанство на лицима посматрача говоре колико је дивљење и поштовање према овом Гаудијевом делу. Нажалост, нисмо могли да уђемо јер су се карте куповале

по неколико дана раније. Ова римокатоличка базилика у готском стилу, која је посвећена Светој породици и која је ремек-дело Антонија Гаудија грађена је четрдесет година под његовим надзором и његовим идејама, али ни до дан-данас није завршена јер су скице уништене за време Шпанског грађанског рата. Дивљењу овој монументалној грађевини није било краја, али је било довољно за овај савршени дан.

Ја и мој сапутник смо се вратили у хотел касно, шетајући лагано кроз уске улице Готске четврти, додирујући камене зидове раширених руку, жмурећи и памтећи осећај припадности овим историјским деловима старог града, кроз које је прошло милиони људи. За сутра смо се договорили да прво одемо до луке и видимо споменик Кристоферу Колумбу а касније куће Батљо и Мила.

На доручку смо махнули једно дугом а после пола сата сам сишла у предворје хотела у цветној ланеној хаљини, са жутим шеширићем и лаганим равним сандалама. Најавили су температуре до тридесет степени а знала сам да ћемо бити напољу целог дана. Поздрављали су ме људи са којима смо били у хотелу и који су са нама стигли, али они ми нису били важни, чак нисам знала никоме ни име. Очекивала сам човека који ми се за тако кратко време уселио у душу и ушушкао се тамо, захваљујући својој смирености, љубазности и некој невидљивој снази којом ме је привукао себи... Кад ме је видео, само је прошапутао: “Барселона ће данас бити љубоморна на своју расцветану сестру!” Не знам како му је то све падало на памет... Али, песник је... Разумљиво је... Тог јутра ми је отворио душу и причао о својој болесној супрузи и љубави коју су гајили једно према другом целог живота. Нису се могли остварити као родитељи па су у животу много путовали. Једна од дестинација коју нису посетили била је Барселона, мада су долазили у Мадрид и Валенсију.

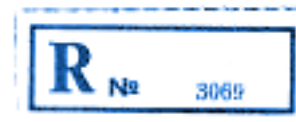
Од када се супруга разболела више нису могли нигде заједно, али му је она стално причала да мало изађе из куће и оде негде где нису били, па да јој после преноси утиске. Из његове приче осећале

су се та повезаност и поверење које сам осетила и ја, јер је овај човек сијао неком невероватном светлошћу.

Ходали смо полако Ла Рамблом, дивећи се јутру и зиданим клупицама око уличних лампи које су биле у стилу фењера од пре више од века и по. На тротоарима су биле плочице са мотивима из Гаудијевих нацрта, а полукружни углови зграда на раскрсницама одавали су утисак мекоће и складности. Ипак смо решили да споменик Кристоферу Колумбу оставимо за касније, па смо кренули на супротну страну. Кућа Батљо нас је дочекала у свој својој облачастој лепоти... Својим плавичастим тоновима и неправилних контура које подсећају на коштани скелет, појавила се испред нас са леве стране као неко здање из бајке. Кров јој је био у облику змаја, јер је Гауди обожавао да слике змаја ставља у своја дела, а шарени мозаици су се пресијавали на јутарњем сунцу и мамили уздахе многобројних туриста. Мало даље уз улицу шепурила се кућа Мила, која је била већа и деловала некако стаменије са оградама од кованог гвожђа у неправилним облицима. Било је невероватно дивити се овим уметничким делима уз некога ко је показивао интересовање слично вашем. Одатле смо полако отишли до парка Цитадела и уживали у хладовини дрвореда. Одушевљавали смо се језером у коме је доминирао водопад Каскада чији је дизајнер био млади Гауди, заједно са главним архитектом. Водопад чувају три крилата змаја... Све је толико бајковито у овом парку да се то речима не може описати.

О Барселони се написало много књига. То је град који се не може упознати за три дана јер је толико лепе у његовој архитектури да се она претвара у чаробну уметност. Михајло и ја нисмо имали времена да улазимо у музеје и да се задржавамо на историјским чињеницама, али смо се трудили да видимо што више од онога што карактерише овај прелепи град. После обиласка Колумбовог споменика, који у свој својој величанствености краси подножје брда Монжујик и замка Монжујик са кога се види панорама града

и луке, вратили смо се у Ла Рамблу и попили по чашу вина у башти једног кафића. Уз пријатно ћаскање слушали смо шпанску музику и жалили што је сутра дан за повратак кући.

Време је пролетело као лудо, чинило се да су три дана у Барселони била као три сата сна... Но када се узме у обзир да је боравак овде био оплемењен и лепим дружењем, онда је све у свему то био доживљај који ћу памтити док сам жива.

Из Барселоне смо кренули раније него што смо планирали. Сви смо били некако тужни што напуштамо ову лепотицу и, морам признати, уморни од толике шетње. Мој пријатељ Михајло седео је иза мене, а поред мене је била она жена која је и овог пута гледала слике на телефону и мрмљала нешто себи у браду, ваљда јер је неке морала да избрише. Излазили смо из Барселоне када је Михајло дошао до водича и рекао му да је песник и да би желео да свим путницима прочита једну песму коју је написао синоћ. Нисам била изненађена, јер сам од њега чула много лепих стихова за ово кратко време. Сви су се утишали и он је почео:

СЕТИ МЕ СЕ, БАРСЕЛОНО

Не би ми ова песма била толико лепа
Без слика у којима ти си била боја...

Ни овај град не би био цвет
Без заносног мириса твог парфема...

Моја Барселоно!

Огрејала си ме својим очима,
Фењерима изнад клупа,

А лековите шетње с тобом
Оставиле су трага на плочницима улица.

Пригрлила си ме попут грлице
И смејала си ми се у лице

Јер била си моја и нисам ти замерао...
Упознали смо се на први поглед,

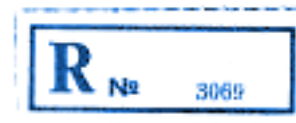
Гледали једно друго у очи
 И дивили се лепотама које смо откривали
 Свакога дана испод палми, на плажи, на трговима
 Никада нећу заборавити ове дане
 Који су ме усрећили
 Твоју раскошну лепоту у бојама теракоте
 Носићу као луч за своје сиве дане.
 Одлазим
 И можда последњи пут гледам у твоје лице...
 Сети ме се понекад, Барселоно,
 Зелена сјајна коцкице
 Из мозаика мојих успомена!

Онда је застао, погледао у мене и поновио: “Сетим се понекад, Барселоно, зелена сјајна коцкице из мозаика мојих успомена!”

Сви су аплаудирали. Жена поред мене је изустила: “Дивно, баш је таква Барселона, одлично је написао песму... И ја сам је тако доживела...” А ја... Ја сам знала да је песму посветио мени. Очи су ми засузиле, а Михајло се насмејао када је прошао поред мог седишта и дотакао ми руком раме. Шапнула сам тихо: “Хвала!” Када је силазио у Јагодини, руковали смо се пожелевши једно другоме срећу.

Љиљана Тамбурић, 65 година
 економски техничар, Крушевац

КАРТАГИНА – МЕСТО КОЈЕ МЕ ЈЕ ДОЗИВАЛО

Veni, vidi...

Много шта из мога живота већ је припадало далекој прошлости. У дубини сећања, затрпана многобројним догађајима, налазила се Картагина, античка метропола на северу данашњег Туниса о којој нам је предавала професорка историје у првом разреду гимназије. Сећам се миле и лепе професорке Терезе која говори о томе граду или држави (није ми било најјасније) и храбром војсковођи Ханибалу који је, опседнут жељом да освоји Рим, кренуо у ратнички поход са коњицом, слоновима и пешадијом, сејући страх пред собом. Описивала је врло сликовито младог Ханибала у биткама, победама и поразима.

Једноставно, неке ствари и појаве не могу се објаснити довољно рационално. Као ни моја каснија сећањена на Ханибала и Картагину који су све више прелазили у симбол ћудљиве историје која немилице уздиже па руши и поравнава до темеља. Из тога осећања изродила се жеља да посетим магично место које ме је дозивало немуштим гласом, од оних дана када сам могла да бирам правац свога путовања.

Ево ме коначно у Тунису. Остварују се снови којима смо верни и предани.

Док се аутобусом приближавамо локалитету некадашње Картагине, пролазимо кроз парк узнегованих палми и осталог различитог украсног дрвећа, у чему су Тунижани ненадмашни. Водич говори српски па преводина енглески, јер је група мешовита. Показује нашу амбасаду по којој се види да смо добили место по поштовању и пријатељству. Разгледам пажљиво, а цептим пред сусретом са древном лепотицом и властитим представама и очекивањима.

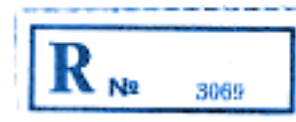

Реч “Картагина” увек сам изговарала као моја професорка, с дугоузлазним акцентом на претпоследњем слогу, док су ми се усне развличиле у осмех праћен покренутом радошћу, вероватно због благозвучног вокала а – тек утишаним вокалом – и –, који је у мени изазивао призвук прохујалих векова. Уз ту реч увек ми се пред очима појављивао лик јединог познатог становника древне престонице Медитерана – лик војсковође Ханибала. Не хероја, краља, јунака. Ханибалу се увек приписивала титула војсковође. Онај који је предводио војску преко Шпаније, непознатим путем преко снежних Алпи право према Риму, под сјајном кацигом украшеном перјем.

Водич нас је током вожње аутобусом обавестио о владавини породице Барка, Ханибаловом одрастању, освајачким походина и Пунским ратовима. “Ханибал је пред вратима”, научили су сви средњошколци. Сви ђаци професорке Терезе течно су изговарали: “*Hanibal ante portas!*” И касније, кроз живот, у симболичном значењу велике опасности. Ханибал није освојио Рим, *Veritas amara est*, али је ушао у легенду која је мене овог пријатног септембра довела на остатке његовог царства. Разјарени Римљани су се осветили.

Освојили су град који је данима горео у пламену, заравнали пепелиште да ниједна клица више не проклија. Славни војсковођа је властитом руком скратио живот у коме му је било суђено да ратује а не да влада у миру.

Док стојимо поред зидина одакле пуца поглед низ модру морску пучину, водич прича о вековном сну којим је спавала успавана Картагина под наносима земље и песка. Тек средином 20. века, током радова на летњиковцу председника Хабиба Мургибе, у близини главног града, пронађени су остаци древног града Картагине. Основали су га феничански колонисти у 9. веку п.н.е. на изванредном месту са кога су могли да прате проток бродова и да буду заштићени високом обалом опасаном моћним зидинама дужине 37 км, иза којих су били стационарани војници, док су се

са леве и десне стране налазиле скривене две луке: војна и трговачка. Слушам древну причу о уклетој Картагини коју није могла да заштити ни њена заштитница, богиња Танит.

Крећемо се полако по локалитету на коме су видљиве контуре некадашњег града, распоред улица, палата, купатила, водовода којим је вода стизала цевима дугим 123 км. У средини остаци цитаделе зване Бирса, објекта од посебног значаја, затим библиотеке, остаци позоришта. Треба доста маште да би данашњи човек створио слику о великом граду у древном времену. Некако супериорно се надносимо над достигнућа протеклих времена, као да све почиње од нас.

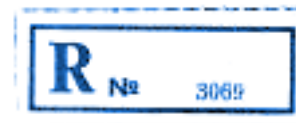
Мислим на месопотамску културу која је цветала на обалама река Еуфрата и Тигра много раније, чији су градови такође остали затрпани све до 19. века. Испод наноса песка откопане су глинене плочице које су спасиле од заборава доказе о досигнућима древне сумерске културе. Пада ми на памет срећник истраживач Картер који је у Долини краљева открио Тутанкамонову гробницу у којој је лежао млади фараон сав у злату, окружен красним уметничким творевинама. Све то у далекој прошлости саздано, говори ми овде, на рушевимана Картагине, да је човек одувек тежио и уживао у стварању и лепоти тога стварања и да поштовање уметности није наша тековина већ традиција коју смо наследили. Овде тече прича о Римљанима и стварању великог Римског царства, проношење античког духа, ширењу латиничног писма и латинског језика, па арапског, оснивање библиотека, музеја, који су већ тада, од Александра Великог, били памћење света. Гледам музејску поставку, вуче ме моја рука непослушна да дотакнем древни камен, папирус, да осетим у њему заробљени шум трске. *ARS LONGA, VITA BREVIS* (Уметност је вечна, живот је кратак). Иза мене стоје људи који имају, сигурна сам, исту жељу. Јер, нека места, давно разорена, својим остацима магично привлаче савремене људе и причају им немуштим језиком приче сасвим разумљиве и инспиративне.

Тешко ми пада тренутак растанка од драгог ми предела. Као да сам током неколико сати боравка била власник тога педља земље, свесна да се овде више нећу вратити. Као да сам нешто велико изгубила, а не добила. У том осећању већ стижемо у главни град Тунис, на трг којим доминира споменик и фонтана владара који је ослободио земљу француског колонијализма Хабибе Бургибе. Слушамо нашег врло елоквентног и образованог водича о Покрету несврстаних, чувене Конференције у Београду, улоге друга Тита, председника Насера, Нехруа... Нама старијима ова прича изазива носталгију па нешто и додајемо у наратив који тече.

Док шетамо живописним улицама града, не налазимо лако место за мали предах. Тек увече се отварају уличне баште и ресторани, на наше велико чуђење. Али, главна улица пружа разноврсне могућности. За око запињу лепе Тунижанке. Врло лепо обучене, беспрекорних комбинација боја хаљине, тунике и мараме. Многе не носе мараме па до изражаја долази црна, сјајна, густа коса свијена у пунђе, украшене шналама. Тен негован, беспрекоран. Позавидела сам овим богомданим лепим женама, па сам посегнула у мој натрпани ранац да бар нанесем руж и освежим већ уморно лице. Ради себе, јер Тунижанке пролазе и не маре за странкиње које су долетеле авионима ко зна из кога правца и са кога аеродрома. Помислила сам да ли су и слободне и срећне толико колико су лепе?

На ово питање одговорићу догађајем који сам видела неколико дана касније у Сусу, врло пријатном месту за одмор. У време поподневног одмора и испијања кафе на тераси хотела испред кога се протезала песковита плажа, спазила сам управо паркирани комби из кога је изашао возач, а затим пет жена обучених у дугу одећу тамнијих боја. За ону најстарију, возач, вероватно син, принесе малу столицу и она седе у воду до колена. Ове млађе су се смешкале, прскале, бућкале у води, умивале лице, руке, гладиле косу. А мушка глава, шеф овог јата, купао се у гаћама до колена,

башкарио се у расхлађивању, па запливао према пучини. Старамајка га је пратила погледом и поливала се лагано по одорама које су скривале тело. Ту сам нашла одговор на моју упитност која ми се наметнула на тунишким улицама. И не само ту. То исто питање је било актуелно и у Мароку, Египту, Индији и многим друдим местима које сам обилазила. Колико смо ми Европљанке срећне, види се по томе како удобно лежимо на лежаљкама испод атрактивних сунцобрана једне афричке земље, читамо књиге, пијемо кафу и палимо цигарету за цигаретом. Таласи су прилично високи за пливање, а ми се не секирамо. Чека нас вечерњи провод који заиста разгаљује душу. Сус има дугу обалу поред које су многобројни хотели изванредних архитектонских решења. Ничега сувишног, претераног, расвета која појачава утисак. То се посебно лепо види крстарењем гусарским бродом дуж обале, којим кормиларе “прави гусари”. Продавнице нуде робу и од природних материјала. Свиђају ми се предмети од коже, ташне, јакне, рукавице, ципеле, папуче, специфичне теракот боје. Цене су сасвим примерене, као и у центру града, Медини, где човек не може да не купи и оно што му не треба. У ресторанима је у понуди разноврсна и врло укусна храна, врло лепо сервирана. Тунижани су врло љубазни, непосредни. Поздрављају на улици туристе, рукују се. Једна завидна култура.

Заволела сам ову земљу потомака гаравих Бербера (и не само њих), пустињских каравана и оаза, невероватних села изграђених у стенама, у којима куће пећине имају и подземне просторије у којима се људи склањају од велике врућине. Све то верујући да су данашњи Тунижани потомци древних и мени драгих Картагињана и чувеног војсковође Ханибала који се пркосно намерио на Рим, и Римљана који су имали снаге да широм шареног света проносе своје законе и своју културу.

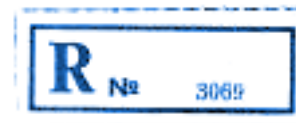
На повратку, док надлећемо италијански ваздушни простор, разговор се води око тога ко је био већи војсковођа: Ханибал или Александар Македонски. Мада ценим Аристотеловог ученика,

расадника хеленизма све до Индије, извлачим очито слабе аргументе у корист војсковође из Картагине.

Обожавање је врста илузије, то се већ зна, и не мари за доказе!

Љубица Жикић, 75 година
Професорка у пензији, Крагујевац

БРАЗИЛ - АРГЕНТИНА - ЧИЛЕ - ЈЕДАН ПОГЛЕД

Има један континент, зову га и “Зелени”, по имену Јужна Америка, који просто мами да буде посећен. На другим континентима сам већ био, осим Аустралије, неке сам прокрстарио више, неке мање, али овај још нисам посетио.

Напокон сам се одлучио да посетим и овај континент и с тим у вези сазнао да једна туристичка агенција има у свом програму аранжман који обухвата добар део Јужне Америке и то не само веће градове, него и обилазак националних паркова, резервата, као и боравак у природи са спавањем у шаторима, дакле нешто прилично неконвенционално, што се не среће често и за шта не постоји велико интересовање код “обичних” туриста навикнутих на комфор.

Крајем фебруара 2023. године кренули смо на пут дуг 32 дана и путовали преко Франкфурта до Сао Паола у Бразилу, одмах продуживши до нашег првог одредишта - Рио де Жанеира. Након смештаја у хотелу, кренули смо у обилазак овог лепог града.

Ко би рекао да у Рију постоји аквадукт, сличан онима који су сачувани још из римског доба. Овај је ипак саграђен много после Римљана и то у 18. веку, на месту претходног који није дуго трајао. Служио је за снабдевање града водом из реке Кариока. Дуг је 270 м, висок 64 м, са 42 лука на два спрата и повезивао је четврти Санта Тереза и Санто Антонио. Временом је у граду била повећана потреба за водом, па је снабдевање водом решено другим путевима, што је довело до престанка рада овог аквадукта крајем 19. века. Тада му је промењена функција и од тада служи као вијадукт на једној трамвајској линији чија возила представљају туристичку атракцију.

У Риму постоје Шпанске степенице које су незаобилазне приликом боравка у вечном граду, а у Рио де Жанеиру се не

заобилазе степенице Селарон. Име су добиле по свом „творцу“, Чилеанцу Хорхеу Селарону, светском путнику, сликару и уметничком керамичару. Пропутовао је 50 земаља, али кад је стигао у Рио де Жанеиро одлучио је да ту и остане. Настанио се на врху степеница које су повезивале две боемске четврти Рија, Лапу и Санта Терезу, а издржавао се од продаје својих слика.

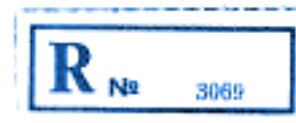
Степенице су биле у лошем стању и он се 1990. године прихватио да их поправи, најпре оне које су биле поред његове куће, при чему је уграђивао и керамичке плочице у разним бојама, осликане разним мотивима. Реновирање свих степеница било је завршено 2000. године, а за то време је Селаронов рад са уметничким керамичким плочицама постао познат широм света, због чега су многи посетиоци Рија почели да му доносе на поклон плочице из својих земаља, које су потом биле уграђиване. То је Селарону омогућило да настави свој пројекат са степеницама, па је тако уграђено око 2000 плочица из 60 земаља.

Селаронове степенице су светски позната туристичка атракција, а он је доживео да за свој рад буде награђен тиме што му је додељена титула почасног грађанина Рио де Жанеира.

Статуа Исуса Спаситеља са раширеним рукама које чине облик крста, откривена је 1931. године, после пет година градње на врху брда Корковадо. Овај споменик је временом постао симбол Рио де Жанеира и целог Бразила. Проглашен је за једно од нових седам светских чуда. Висок је 38 м, од чега је постоље високо 8 м.

Имали смо довољно времена да се дивимо споменику и уживамо у погледу на Рио, као и да гледамо све позе за међусобно сликање на овом интересантном месту препуном домаћих и страних туриста.

Следећа дестинација била је исто тако чувена као и претходна. Била је то Глава шећера, брдо необичног облика, чије странице се издижу скоро вертикално, да би при врху правиле

карактеристично заобљење. Да би се стигло до врха Главе шећера, који је на висини од 396 м, треба најпре стићи жичаром на врх оближњег брда Моро да Урка, са кога се већ пружа леп поглед на Рио, а затим се другом жичаром стиже до Главе шећера.

Видик са врха је, како се може и очекивати, исти као из авиона, с тим што се може гледати колико се хоће а да не промакне. Кажу да је најпогодније време за посету Главе шећера касно послеподне, када је сунце у смирају, а ми смо тамо били баш у то време. И заиста, цео Рио био је као на длану, обасјан сунцем, а у даљини се међу осталим брдима, којих има прилично, истицала силуета Корковада са статуом Исуса на врху, која је просто мамила да се сними тако у контра-светлу.

Преостало је још да се ближе упознамо са ноћним проводом локалног становништва, за шта смо имали прилике у једној улици у којој је владала атмосфера управо онаква каква се може замислити у Бразилу.

Последњих дан-два провели смо по сопственом нахођењу, у обиласку града и купању на плажама Кобакабана и Ипанема, које спадају међу најпознатије плаже у свету.

Наше следеће одредиште био је град Фоз до Игвасу, који се налази у близини водопада истоимене реке. На том месту средином реке пролази граница између Бразила и Аргентине, а није далеко ни држава Парагвај. Водопада има много и они припадају или Бразилу или Аргентини, у зависности од путање границе. Састоје се из 275 слапова, високи су од 60 до 82 метра, а дугачки 2,7 километара. Отприлике половина тока реке пада у дугачку и уску провалију звану Ђавоље грло. Кањон Ђавољег грла је широк 80-90 м и дубок 70-80 м. Осим овог кањона, остали део реке формира појединачне водопаде, који се спајају у један фронт током фазе поплава. Највећи водопади зову се Сан Мартин, Адам и Ева, Пенони и Бергано.

Водопаде смо гледали и снимали крећући се изграђеном стазом која нас је водила путањом реке Игвасу, са погледом на водопаде поред којих смо пролазили, све један лепши од другог.

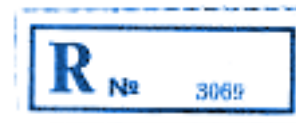

Након завршетка разгледања водопада следио нам је краћи излет у суседну државу - Парагвај, у град Сијудад дел Есте. Било је довољно да пређемо преко моста на реци Парани који повезује овај град са градом Фоз до Игуасу у Бразилу и ево нас у Парагвају. Град Сијудад дел Есте је релативно млад и, као и у свим пограничним градовима, у њему цвета трговина. Он је за Бразилце оно што је некад за нас био Трст. Нисмо се дуго задржавали у њему, па смо се убрзо вратили у Бразил, пошто нас је тог дана очекивала селидба из Бразила у Аргентину, у град Пуерто Игвазу.

Следећег дана имали смо други сусрет са водопадима Игвасу, овога пута гледаних из Аргентине. Поново смо се дивили величанственим слаповима које смо овековечили како је ко већ знао. Кулминација је била посета помињаном Ђавољем грлу, до којег се стиже стазом која је изграђена изнад површине реке Игвасу, а која води од обале реке и прелази преко неколико острва, завршавајући се код чувеног водопада који се налази близу друге обале. Назив Ђавоље грло прилично је адекватан, пошто се са литице у облику потковице вода обрушава уз страховиту буку и скоро непрозирну водену завесу.

Крајем тог истог дана авионом смо стигли до следећег града на нашем путу, престонице Аргентине Буенос Ајреса. После ноћења у хотелу кренули смо у обилазак овог лепог града.

Најпре смо обишли чувени обелиск који се сматра симболом овог града. Изграђен је 1936. године као обележје 400-годишњице првог оснивања града и налази се на једном проширењу широке Авеније 9. јула. Са својом висином од 67,5 метара обелиск је видљив издалека. Наставили смо наш обилазак града и убрзо се нашли пред зградом позоришта - Театро Колон. Ова зграда сматра

се једном од десет најбољих зграда опере на свету. Сматра се да има најбољу акустику за оперу и другу по реду акустику за концерте.

Следећа “знаменитост” била је улица по имену Флорида. Ужа је од других улица, али то не смета много јер је затворена за саобраћај, па се пешаци могу кретати целом њеном ширином. То је улица трговине - дућани и бутици су једни до других са обе стране улице.

Мало-помало и стигли смо до Метрополитан катедрале у Буенос Ајресу. Првобитна катедрала саграђена је у 16. веку, али је више пута обнављана док није добила садашњи изглед, у старогрчком стилу, са коринтским стубовима.

Ускоро смо се нашли на тргу по имену Плаза де Мајо, на коме се налази зграда препознатљиве роза боје, по којој је и добила име Каса Росада. У овој згради налази се канцеларија председника Аргентине.

Обилазак Буенос Ајреса заокружили смо посетом четврти по имену Ла Бока. Ово је био и још увек је сиромашан раднички крај у коме је поникао чувени аргентински танго. Међу љубитељима спорта, Бока је најпознатија по томе што је дом светски познатог фудбалског клуба Бока Јуниорс. Ово је популарна дестинација за туристе који посећују Аргентину, са својим живописним кућама и пешачким улицама где наступају плесачи танга и где се продају сувенири везани за танго.

Један дан одвојили смо за излет у суседну државу, тачније за њен главни град - Монтевидео у Уругвају. Најједноставнији начин да тамо стигнемо био је вожња фериботом по реци Ла Плати која раздваја ове две државе.

Монтевидео не изгледа онако како је приказан у серији “Монтевидео, Бог те видео”. То је модеран град са лепим зградама, парковима, споменицима, као и неизбежним сувенирницама.

Стигао сам до трга који се налази у интересантном окружењу, како нових зграда, тако и оних у класичном стилу, од којих се по лепоти издваја зграда са кулом на једном крају. Зграда се зове Паласијо Салво чији је део са кулом висок 95 метара, што је чинило највишом зградом у Латинској Америци у време кад је саграђена 1928. године.

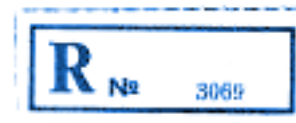

Трг је формиран у 19. веку на месту тадашње цитаделе Монтевидеа. У његовом средишту је споменик генералу Хосеу Хервасију Артигасу, а испод њега маузолеј са његовим посмртним остацима. Био је национални херој и сматра се оцем уругвајске нације.

Следећег дана кренули смо на југ, ка Патагонији и стигли у град Пуерто Мадрин. Дан смо провели у једном резервату природе који се налази на оближњем полуострву по имену Валдес, по коме је добио име и сам резерват. На обалама овог полуострва бораве неке животињске врсте као што су морски лавови, морски слоновии, Магеланови пингвини или орка китови, који на обалу долазе из Атланског океана.

Кренули смо на крајњи север полуострва, све у нади да ћемо тамо затећи морске слонове. Успут смо видели неколико ему-нојева који су нас мирно испратили. И на крају - бинго! Обала је врвела од морских слоних који су се извалили поред саме воде и уживали. Били су подељени у две групе, међусобно удаљене неких стотињак метара. Ми смо могли да обиђемо обе групе пошто је ограђена стаза којом смо се кретали била довољно дугачка. На крају смо се обрели у месту Пуерто Пирамидес, једином градићу који се налази на овом полуострву. Ово месташце живи од туризма који се базира на посматрању орка китова, нарочито у сезони када их је свакодневно могуће видети, али у време нашег боравка нисмо видели ни једног.

Следећег дана започели смо аутобусом једну дугачку даноноћну туру ка граду Ел Калафате.

Разлог нашег доласка у овај градић био је посета националном парку Лос Гласијарес, у коме се налази, између осталог, и глечер Перито Морено.

Након смештаја и ноћења у Ел Калафатеу стигли смо и до самог глечера. Кретали смо се стазама поред обале језера Архентино а затим према глечеру. Како смо му се приближавали, тако се и он повећавао у очима посматрача. Из воде језера глечер се издизао као потпуно вертикалан зид поред кога је пливало мноштво одломљених комада леда који се тамо топе. Наша стаза се на једном месту проширила чинећи видиковац са кога се глечер најбоље видео, па је ту и начињено највише ефектних фотографија и видео-клипова.

После још једног ноћења у Ел Калафатеу поново смо имали једну даноноћну аутобуску туру, све до Пуерто Наталеса у Чилеу, у који смо ушли из Аргентине. У Пуерто Наталесу смо обавили припреме за четвородневни боравак у националном парку Торес дел Паине, где ћемо бити смештени у шаторе, одсечени од света и без интернета.

У хотелу смо оставили већину свог пртљага, а понели само оно што је најнеопходније за боравак у кампу. Устали смо прилично рано како бисмо стигли на аутобус за национални парк. Аутобус нас је довезао до улаза у национални парк, после чега смо купили улазнице и мини-бусом се одвезли до мале луке на језеру Пеое. Ту смо се укрцали у катамаран који је нас и друге заљубљенике у природу довезао до кампа Паине Гранде где смо се распоредили по двоје у шаторима које смо резервисали приликом уплате аранжмана у агенцији.

Убрзо смо кренули на свој први "tracking", односно пешачење. Стаза којом смо се кретали била је пуна камења свих величина, што је захтевало опрезно кретање како би се избегле могуће повреде. Терен којим смо се кретали био је углавном травнат, без дрвећа, окружен са свих страна планинама чији су врхови прошарани

снегом. После неколико пређених километара стигли смо до циља - видиковца са којег је пуцао поглед на језеро Греј и истоимени глечер који се спуштао са планина и завршавао се у језеру.

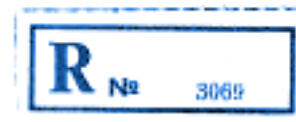
Следио је повратак у камп, после чега смо се окрепили у трпезарији и после размене утисака увукли се у своје шаторе, опремљене врећама за спавање и подлогама. Мени је ово било “ватрено крштење”, јер досад нисам имао прилике да боравим у шатору. Било је мало хладно због јаког ветра који је дувао целог тог дана и ноћи и стао тек пред зору следећег дана, али не жалим се.

Следећег дана био је још један tracking и ноћење у шатору, овога пута без ветра и са мирнијим сном.

Трећег дана смо променили камп и нашли се у другом, имена Лас Торес, како бисмо били ближе трећој стази која је била у плану да се пређе. Назив Торес, по коме и цео национални парк носи име, значи “куле”, а односи се на три планине са оштрим врховима који подсећају на куле. До њих се стиже овом трећом стазом, али пошто је она физички најзахтевнија, било је само неколико претендената да је пређу, међу којима ја нисам био.

Добровољци су успели у свом походу, после чега је уследила трећа ноћ у шаторима и повратак у цивилизацију, у хотел у Пуерто Наталесу, у коме смо напослетку могли поново да осетимо благодети спавања у топлотном кревету.

Наставили смо са путовањем на југ и стигли до краја света. Тако се каже за град Пунта Аренас, да је то најјужнији град на земљиној кугли. Истина, постоји један град, Ушуаја, који се налази још јужније, у аргентинском делу Огњене земље, али то је на острву, а рачуна се оно што је на континенту. Дакле, нема у свету града који се налази јужније од Пунта Аренаса, ако не рачунамо научне насеобине на Антарктику. Кад смо већ код Антарктика, од

Пунта Аренаса до његове најближе тачке дели нас само неких 1.300 километара, а до Јужног пола има око 3.500 километара.

Били су већ послеподневни сати кад смо стигли у Пунта Аренас, које смо искористили за шетњу по граду и његово упознавање. Једна од првих зграда на коју су нам водичи обратили пажњу налазила се на раскрсници две улице и имала је два спрата. На средини се налазио грб са шаховницом. То је зграда Удружења Хрвата. Интересантан је податак да је добар део становништва Пунта Аренаса хрватског порекла. Први Хрвати су овде дошли између два светска рата и ту остали. Како то већ бива, овим првим су се придружили други и тако је хрватска заједница постајала све бројнија, па није чудо да су основали и своје удружење. Ушли смо у зграду удружења и били лепо примљени и угошћени. Растали смо се као прави пријатељи.

Наставили смо даље и стигли до трга са парком, у чијем се центру налази споменик Магелану који је овуда пловио, пошто се Пунта Аренас налази на обали Магелановог пролаза. Недалеко од споменика налази се и Магеланов музеј.

За следећи дан смо планирали излет у Огњену земљу преко агенције која организује такве туре.

Ујутру је нас и једну групу из Немачке повезао мини-бус са водичем и упутио се ка обали Магелановог пролаза који Огњену земљу раздваја од јужноамеричког континента. Ферибот нас је превезао преко овог пролаза, а на другој обали нас је дочекала табла са натписом “Bienvenido a Tierra del Fuego”, или у преводу “Добродошли у Огњену Земљу” и сви смо искористили прилику да се поред ње сликамо као доказ да смо боравили на крајњем југу земљине кугле. Дувао је прилично јак ветар који нас је пратио током целог пута. А Огњена Земља? Није се нимало разликовала од равне Патагоније. Ово острво иначе деле на равне части Чиле

и Аргентина и то са границом у правцу север - југ која је једном вероватно исцртана помоћу лењира, као потпуно права линија. Ми ћемо боравити само на чилеанском делу.

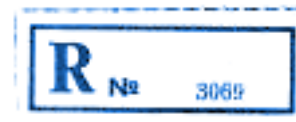
Возећи се Огњеном Земљом могло се видети да то није пусто подручје. С времена на време пролазили смо поред насеља, па чак и поред неких индустријских објеката.

Ускоро смо стигли до нашег првог одредишта - резервата краљевских пингвина. Основала га је и још увек га води једна жена која се са свим могућим ентузијазмом посветила стварању и одржавању станишта за ову врсту пингвина. Видели смо их само издалека, да их не бисмо уплашили, а онда наставили пут. Напокон, стигли смо у Порвенир, главни град провинције Огњена Земља. У њему живи око пет хиљада становника, потомака Хрвата који су га основали 1883. године кад су дошли овде да копају злато. Овде смо се задржали нешто дуже како бисмо све обишли, после чега је уследила вожња до ферибота који нас је вратио на континент, а мини-бус нас је довезао до хотела.

До следеће дестинације из Пунта Аренаса стигли смо авионом, летећи на север и стигли у град Пуерто Монт. Ту смо организовали излет на оближње острво Чилое, где се још може видети особеност људи и грађевина, који још одолевају страним утицајима.

Из Пуерто Монта наставили смо путовање до градића Пукон, смештеног подно активног вулкана Виљарица. У овом граду је развијен туризам и на сваком кораку се налазе што сувенирнице, што агенције које организују рафтинг, брчкање у термалним водама или пењање на вулкан. Овде се свако пријавио за понешто од наведеног и на то је утрошен следећи дан.

Следила нам је последња дуга аутобуска етапа - од Пукона до Сантјаго де Чилеа, где смо стигли следећег дана ујутро и сместили се у апартмане. Убрзо затим кренули смо у обилазак града.

Најпре смо стигли до катедрале града Сантијаго. Осмотрели смо је и снимили само споља, па смо наставили даље. Прошли смо поред импозантне зграде врховног суда, после чега нас је чекао сусрет са Ла Монедом, председничком палатом. А у Парку Устава, на месту најближем председничкој палати, налази се споменик Салвадору Аљендеу, убијеном 1973. у пучу који је организовао Аугусто Пиноче. Није никакво чудо да је Аљендеов споменик највише фотографисан од стране туриста, па ни ми нисмо били изузетак.

Оно што не треба пропустити у Сантијагу је видиковац на врху брда Сан Кристобал. Стигли смо до подножја овог брда, а домаћини су се побринули да се до врха стигне без много напора, уз помоћ успињаче. Нашли смо се на платоу на коме су се налазиле многе продавнице сувенира. Сви смо се сјатили на ограду платоа, са кога је пуцао поглед на Сантијаго и шкљоцали фотоапаратима и мобилним телефонима.

Плато ипак није био на највишој тачки овог брда. Ту су биле степенице на чијем се врху налазило постоље, а на њему велики споменик Богородици са раширеним рукама. Слично као у Рију, али ипак мањих димензија. Било је довољно времена за разгледање и сликање, а и за куповину сувенира, па смо кренули према успињачи ради силаска.

Остатак дана, као и цео следећи дан, провели смо слободни, према свом нахођену, припремајући се за завршетак овог путовања и повратак кући.

Вратили смо се скоро истим путем као у доласку, авионом од Сантијага преко Сао Паола и Франкфурта, све до куће.

Никола Пушић, 72 године
дипл. инж. машинства у пензији, Нови Сад

ПУТОВАЊА ЗА НЕЗАБОРАВ

Пролог Припадам оним бројним генерацијама које су имале привилегију да уживају у благодетима мноштва техничко-технолошких револуција и проналазака које је човек осмишљавао да би себи омогућио и олакшао у датим тренуцима - живот.

Не бих да набрајам све људске замисли које су они сами претворили у проналаске, јер би због приче коју желим да испричам, као основу, узео проналазак, конструкцију парне машине и њену примену у обликовању - у почетку - парне локомотиве, јер највеће технолошко постигнуће у Србији од 19. века па до половине 20. века је железница.

Да би се дошло до тога, било је потребно изградити нацрте, припремити, изравњати земљиште, положити шине, направити колосеке, скретнице, ископати тунеле, изградити мостове... прилагодити природу у своју корист.

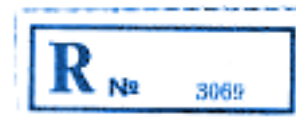
За учвршћивање пруге, било је потребно 2000 тона ломљеног камена - туцаника и 1900 дрвених прагова - по километру пруге!!!

И да не заборавим, некада се искључиво путовало возом. Макар у добу када сам рођен и непосредно после тога - средином и у другој половини прошлог века.

Живели смо по целој, ондашњој земљи - Словенија, Хрватска, Војводина и на крају, таман се уклапа у причу - Косово, конкретно Приштина, без обзира што сам рођен у Топлици, у најлешем селу на свету. И у том периоду, најмање два пута годишње, ишли бисмо да посетимо прадедовско огњиште.

Железницом, нормално!

Припреме за путовање По завршетку полугодишта или школске године, ишло се са једне стране у завичај, а за почетак

полугођа или школске године, полазило се у супротном смеру - за Приштину где смо живели у периоду 1958 - 1969. године.

Не знам који ми је пут теже падао: одлазак или повратак ни када сам био тужнији.

Припреме за одлазак из села, због обиља гардеробе, летњих или зимских потрепштина за кућу које је требало понети и све то запаковати, обично би почињале дан раније. Пут од 13 километара се преваљивао, као у 17. веку - воловским колима, јер другог превозног средства није било, као ни путева. Као магистрала се користио траг који су остављала кола која су претходно прошла туда. Траг је био тешко видљив, осим за оне који су туда стално пролазили, јер су били принуђени на то: требало је отићи до млина, самлети жито, дотерати брашно, трице, јарму, набавити ђубриво... И зими и лети. Терен је био брдовит, нераван, тешко проходан, са пуно рупа, излокан и пун барица за време киша.

До Житорађе, где је била железничка станица, стизали смо за отприлике два и по часа, уз обавезно одмарање због волова. Увек кад бих могао, ја бих се пењао на кола - обично низбрдо и возио се. То нисам радио због умора - једноставно, волео сам да се возим. Обавезно смо планирали да стигнемо макар сат времена раније да нам воз не би "побегао". Сам прилаз станици је био лепо уређен, као и простор око станице.

По пристизању на станицу увек бих осећао узбуђење, било када одлазим или када долазим. Док би чекали да воз пристигне, стриц - обично би нас он довозио, налазио је хлад у близини станице, испрезао би волове - ослобађао их јарма и давао им да једу сено које би се користило за чување ствари од труцкања - оштећења за време путовања. За то време, ми бисмо истовалари пртљаг и ређали га чекајући долазак воза. Стриц је чекао да се попнемо и сместимо у неки од вагона и тек би онда пошао натраг за Злаговац, наше родно место.

Станица у Житорађи је била не само повећа, већ и лепа зграда која је изледала монументално и моћно, била је окречена зеленом бојом, као и све изграђене станице на прузи, са станом на горњем спрату за шефа станице. Станица је имала огромну чекаоницу где су људи могли да се склоне у случају кише, ветра, мраза или од сунца, са поређаним клупама за седење док се чека да пристигне воз и шалтером за куповину карата са рукохватима у случају гужви. На зиду станице био је окачен ред вожње.

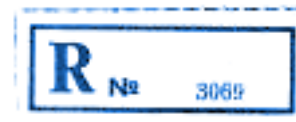

Станица у Житорађи је имала, осим путничког, и пет-шест индустријска колосека који су служили за утовар жита, грађевинског материјала, пристиглог воћа и поврћа и остале робе која се превозила железницом.

Почиње путовање Од Јасенице до Житарађе пруга је била права. Када би се воз појавио, прво што бисмо видели је дим из локомотиве. Воз - вагоне, нисмо видели, а када бисмо га угледали, био је мален као дечја играчка и како би се приближавао, стално брекћући, био је све већи и већи. Повремено би нестајао у облику дима и паре које би испуштао. Ми бисмо ослушкивали правилан ритам тешких точкова који је био све јаснији и уједначенији. Док се приближавао, наш немир би бивао све већи: да ли ћемо имати времена да се са стварима укрцамо, хоће ли нас воз чекати да се сместимо и средимо ствари које смо понели...

И коначно, уз шкрипу точкова, писак локомотиве и испуштање паре, воз се зауставио и ми почесмо да се полако пењемо, успут гледајући да ли у саставу композиције, осим вагона са дрвеним клупама-седиштима које су поређане у два реда дуж читавог вагона, има и вагон прве класе, за чије коришћење је требало извршити доплату. Прва класа је подразумевала постојање купеа - и осам тапацираних седишта, што се у оно време сматрало луксузом.

Шеф станице би након укрцавања свих путника, пиштаљком и оном таблицом, пошто би проверио да је сигнал отворен, дао знак за полазак воза.

И тако на свакој станици: некада сам их знао све: Подина, Пасјача, Речица, Прокупље где би се воз мало дуже задржавао. Прокупље је, осим три-четири колосека за путнички саобраћај, имало и пет-шест индустријских колосека за превоз робе: колосек до силоса за жито, колосек за утовар руде и индустријски колосек до Фабрике обојених метала - са бројним магацинима.

Вредно је напоменути трасу пруге кроз само Прокупље. Пруга је пролазила кроз Хисарски теснац преко четири моста преко реке Топлице. Иначе, Топлица је једна од две реке у целом свету која се окреће за 180 степени и тече уназад да би обишла брдо са три стране а затим тече ка Јужној Морави. Кроз брдо је израђен и тунел који се налази испод саме цркве Св. Прокопија, по којем је варош и добила име. Осим поменуте цркве, у Прокупљу постоји и Латинска црква, римске терме, тврђава на Хисару.

Пруга пролази у непосредној близини Топлице - равничарски крај пун зеленила са врбацама и тополама, повремено се удаљавајући од ње, па се опет приближавала, што је био посебан доживљај. У зависности од годишњег доба, боје су повремено биле час жућкасте, па су прелазиле у златне и тамноцрвене нијансе.

Не зна се који је од њих био лепши, тако да сам пределе - пејзаже посматрао, час са једне стране, па би онда, када би ми се учинио да је онај други крајолик лепши, прелазио на другу страну. А најсрећнији сам био када би ми дозволили да отворим прозор и призоре и околину, без обзира на повремено упадање честица од ћумура у око (док су парњаче вукле воз), гледам "уживо". Уживао сам!

А онда су се низала остала места у којима је било врло лепих железничких станица. Једна од њих је била Плочник који је познат по неолитском насељу, и најзад, Куршумлија.

У Куршумлији постоје две цркве - Св. Николе и Св. Богородице, подигнуте за време владавине Немањића. У близини Куршумлије се налази Ђавоља варош која је предлагана за једно од светских

чуда и три бање познате по својим лековитим водама - Пролом, Куршумлијска и Луковска бања. Крај изузетно занимљив за туристичке туре.

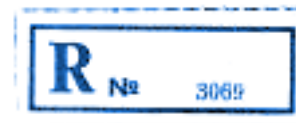
Пруга се протезала од Прокупља до Куршумлије. Била је израђена 1930. године и мислио сам да је ту био њен крај, нисам видео да се пруга наставља.

Окретање воза - триангл Дуго ми је требало да разјасним себи шта се у ствари дешавало. По доласку воза у Куршумлију, локомотиву су одвајали од воза и онда су локомотиву “појили”. Поред колосека, налазила се велика пумпа која је покривала два колосека, зависи на ком су колосеку паркирали воз, да би локомотиву - напојили. И то би трајало.

Наставак путовања Потом би композицију прикачили за локомотиву и воз би кренуо, али овог пута - уназад, све до следеће станице - Кастрат, у којој би се цела композиција окретала, триангл, и где ју је чекала нова локомотива и воз је заузимао правац којим је дотле ишао и ми смо настављали пут, по успутним станицама на којима се не бисмо много задржавали: поново Кастрат, Рударе, Косаничка Рача, Косанчић Иван, Мердаре и онда бисмо прешли на територију Косова: Ливадица, Подујево, Доње Љупче, Југ Богдан, Девет Југовића и најзад Приштина (пруга је израђена 1948. године) свуда се дивећи лепо израђеним објектима железничких станица.

Увођењем шинобуса, промена смера саобраћаја возова обављала се у станици Куршумлија - једноставним преласком машинивође из почетне у крајњу управљачницу и тако је шинобус настављао даљу вожњу, али сада у правилном положају.

Све до станице Рударе, предели су били као у топличком крају - равничарски и питоми. Од Рудара, пруга до Приштине је пролазила кроз планинске пределе, налик путовању у земљи раја, земљи бајки и снова. Пруга се пружала поред саме реке Косанице, која је ту правила теснац - природно направљену

клинсуру чије су се литице приближавале једна другој, остављајући места, тек за пролаз за брзак реке! Литице су биле врло високе.

Усеци и засеци су се наизменично смењивали, а пруга је пресекала Косаницу, са четири већа моста, три металне конструкције и један прелепи зидани камени мост, четири огромна лука - вијадукт - после Рудара и станице Косанчић Иван. На овој релацији било је израђено шест тунела. Следеће место, станица, била је Мердаре.

Најнеобичнији је био, у овом низу од шест тунела, “Кружни тунел” који је заокретао пругу за 180 степени. Тунел је био дугачак око 700 м и улазио је у планински масив. Пруга је на том потезу имала знатни успон који је савладаван чешћим и дужим серпентинама и кривинама у облику броја осам. У тунел се улазило са платоа поред Косанице, а излазило се на висини од стотинак метара и ми бисмо угледали пругу коју смо прошли тамо негде доле. Личила нам је на пругу којом пролази “Ћира”.

Негде сам прочитао, много касније, да су ту деоницу са бројним тунелима, радили затвореници доведени са издржавања казне, копајући и обрађујући камен за различите намене - од блокова за израду железничких станица, до туцаника за насипање и полагање железничких шина.

На том делу пруге је био још један тунел, са селом и станицом Косанчић Иван. На изласку из тунела, више се не сећам колико их је било, отварала се прелепа слика коју само природа и човек могу заједно створити. Испод пруге, протицао је поток. До села Мердаре, при изласку из једног од тунела, пружала се мердарска долина. На благој мердарској коси, налазила се железничка станица Мердаре.

А онда, још један тунел, најдужи - око километар и по. Улаз у тунел је био на нашој страни границе а када изађете из тунела, стигли сте на Косово, станица Ливадица.

Пруга је била дугачка око 250 км и воз ју је прелазео за око четири сата. Воз је из Ниша до Приштине саобраћао три пута дневно. И обрнуто!

Сумрак железничког саобраћаја

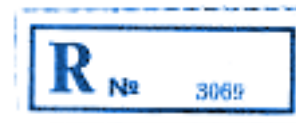
Моја пруга, због аутомобила, аутобуса, све брже и брже, почела је полако да нестаје, ишчежава, не само из мог живота...

На прослави неке годишњице матуре, година је била 1994, у Приштини сам пристигао аутобусом, али због носталгије, пожелео сам да се вратим возом, без обзира на наваљивање мојих колега који су још живели у Приштини - ја сам у међувремену прешао да живим у Ниш. Испратили су ме до железничке станице, сместили у воз, који је тада већ вукла “дизелка”. Отворио сам прозор без бојазни да ће неки комад угља да ми упадне у око и дуго им махао.

Сетио сам се свих својих одлазака и долазака и не знам колико пута сам прошао ту релацију, али се сећам тих змијоликих гвоздених чудовишта, која су терана ватром, обавијена димом, само грабила напред. А њима је управљао један човек. Знао како сам га замишљао и увек сам осећао страхопоштовање према машиновођама. Сећам се писака локомотива, тешког и ритмичког трескања точкова, јеке металних мостова преко река и потока, шкрипања скретница, звоњаве сигналних уређаја, затварања прозора када би воз ушао у тунел, гутања дима када локомотива није набила потребан притисак да би савлада успон, униформи које су носили железничари...

Сад свега тога нема. Нема чак ни возова који би клопарали “мојом” пругом.

После ратних дешавања, укинут је полазак за Приштину и возови су у почетку саобраћали до Мердара, а онда је тунел Мердаре затрапан земљом. После извесног времена, релација је скраћена до Куршумлије, па до Прокупља, све док једног дана возови нису престали да саобраћају и саобраћај није укинут.

Пруга је сад зарасла у траву, коров и шибље, на појединим местима однете су шине, нестали прагови са почетка приче.

Радоје Миленковић, 75 година
Професор у пензији, Ниш

РЕСАВОМ ОД УШЋА ДО ИЗВОРА Возом, бициклом, кораком

“Деда! Када крећемо у планинарску авантуру? Обећао си када завршим четврти разред а ево распуст пролази.”

Било је ово питање мог средњег унука Милана тог лета 2016.

“Имаш ли идеју где бих желео”, упиташ.

“Имам”, одговори радосно и на поду собе жмурећи разви географску мапу Србије, оловком на невиђено означи место говорећи: “Овде идемо”.

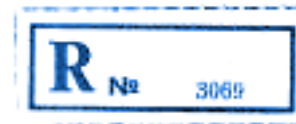
Тачка оловке била је недалеко од граница суседне нам Албаније и Македоније. Занимљиво, помислих како би било лепо отиснути се са крајњег севера Србије до крајњег југа. Убрзо му саопштих ову помисао, додајући да је то за наш почетак велики изазов у овом времену и нашим годинама.

“Ти млад, а ја деда времешан.”

“Дедааа! Како си Андреја водио после другог разреда на камповање на Власину, и стално прича о логорској ватри, планини где сте залутали, о спасавању у шатору, па како је планирао да побегне.”

Појасним му да је то било колективно камповање са водичима, а ми се морамо сами организовати, те, уз мали увод, предложих тродневни боравак у Фрушкој Гори где можемо логоровати, возити бицикле, пешачити.

Тако смо тог летњег распуста провели три дана у: Стражилову, Сремским Карловцима, Чортановцима. То је Милану развило жељу да следећег распуста идемо на другу планину. Идеја се по плану остварила на Космају и околини, под слоганом “Возом, бициклом, кораком”. Оваква пракса трајала је до гимназијске матуре, што је, поред упознавања занимљивих предела Србије, донело корисна

животна искуства и незаборавне доживљаје.

У овој причи покушаћу приказати нашу трећу пустиловину године 2018.

“Коцка је бачена”

Пред планирани полазак одређени разлози условљавали су да одложимо или временски скратимо нашу авантуру. Ипак смо кренули. Железничка пруга Суботица-Нови Сад односно Београд, преживљавала је у агонији последње дане пред обнову у “брзу пругу”. Попут герилске формације и тактике са бициклима, препуним бисагама, ранцима на леђима, укрцавамо се, преседамо, одседамо у Земуну, пошто не саобраћа даље, па се прилагођавамо затеченом стању. Ту почиње наше педалање до Гардош-куле и дивног земунског видиковца, одатле земунским кејом, надаље до дунавске чарде “Стара Колиба” на ушћу. Бајковит амбијент, очаравајући поглед на Калемегдан, а неодољива гастро понуда продужава наше уживање и допушта одлуку да преспавамо па сутра са “Прокопа” наставимо “Јужном пругом”.

Другог дана искрцали смо се у Марковцу, поморавској вароши око 100 километара јужно од Београда. Са надвожњака у Марковцу, усмерени ка Свилајнцу, пружа нам се узбудљив поглед и призор “Јужног коридора” допуњен просторним амбијентом мотела “Стари Храст”, али овог пута без вишевековног симбола по коме носи више од пола века име, који је изгубио битку са зубом времена, а мени вратио сећања на ове просторе још од 70-их година прошлог века. Овај сада бивши споменик и феномен природе својеврсни сведок и оријентир у времену и простору, живеће у легендама и предањима о стварним догађајима.

Једна од бројних легенди каже да је незнани косовски јунак, полазећи у бој, на стаблу свог вршњака храста, урезао тролисни крст (Крст Кнеза Лазара) знајући да се неће вратити из боја, али неми сведок косовске Голготе народа Лазаревог, трајаће и делити

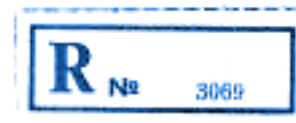
судбину са онима који ће се под њим окупљати, одајући славу страдалницима, молећи се за слободу и опстанак. После четири века, Карађоре ће под њим окупљати устанике за бој против истог освајача, а међу њима, како предање говори, биће и потоњи целат који ће кобне ноћи 13. јула 1817. године одсећи главу своме Вожду у Радовањском лугу.

Настављамо возњу за Свилајнац где посећујемо “Природњачки центар” у коме остајемо до затварања. Шта рећи о овом јединственом комплексу који нас је дочекао са слоганом “Прошлост има светлу будућност”, осим дивљења свему што се овде налази. Најпре нам је пажњу изазвао “Дино парк” на отвореном простору чији су примерци изражени у живом облику и природној величини, међу којима је диплодокус, дужине 20 и висине 11 метара. Милан се посебно одушевио визуелним изгледом вулкана у чијој је унутрашњости изложена поставка коју смо посетили. Вулкан је копија вулкана на острву Света Јелена, па смо се шаљиво питали како се тек одушевљавао Наполеон Бонапарта док је био на свом шестогодишњем боравку.

После играонице и освежења у ресторану, поново смо у свету диносауруса, односно изложби скелета у централном простору зграде. Скелети су такође рађени по узору откривених фосила. Мало бржим темпом разгледали смо и остале поставке, како би у филмској сали одгледали у три-де формату приказ садржаја тематских изложби. Природњачки центар, како се у његовим брошурама и каталозима наводи, у потпуности представља спој науке, образовања, туризма, забаве и заиста га чини јединственим у овом делу Европе, на понос Србији. Овде се уверљиво потврдила порука “Боље је једном уживо видети, него слику сто пута гледати”.

По изласку из чудесног света природњачког центра радозналост нас води у центар “Свиленог града”. на десној страни Ресаве. Пажњу нам окупљују локалне занимљивости а посебно

споменик Стевану Синђелићу стаслом у овом крају “Ресаве равне” који ће свој млади живот и животе својих јунака у спартанском маниру окончати у боју на Чегру 1809. године. Овакви примери храбрих Ресавца поновиће се у ратовима од 1912. до 1918. Они ће бити оличени спомеником Мари Ресавкињи на истоименом тргу. Свилајнац одликују многе знамените личности рођене у њему и околини из историје, науке, културе и других видова стваралаштва из прошлости и данашњице.

У овој причи узео бих простора за Јулија Драшкоција који је из родне Словачке дошао у Свилајнац 1875. године где је отворио прву апотеку у ресавском крају, а током живота и рада дао захвалан допринос развоју планинарског покрета тада у Србији и других облика друштвених активности, нарочито омладине. Одрастајући на падинама Карпата, лако га је привукла Бељаница и околне планине, а својом активношћу следио је претходнике Јосифа Панчића, Љубу Ненадовића и друге, а са својим савременицима Јованом Жујовићем, Јованом Цвијићем и осталима, дочекао да се оснује “Прво српско планинарско друштво” у Београду 1901. године.

Пријатан амбијент у језгру ове вароши задржао нас је до касно, па смо одустали због ризика дивљине да кампујемо на ушћу Ресаве у Велику Мораву, а обилазак остављамо за јутарње сате пешачењем.

Како из искуства знам да у касним сатима није лако наћи безбедно и несметано место за шатор, отишли смо у полицију за информацију и обезбеђење. Када су сазнали у каквом смо својству и план пута, рекоше нам да најближа улучна зелена површина, недалеко од њихове зграде, слободна је за нас. Заиста изненађење и велика захвалност за памћење.

Док смо постављали шатор, пролазницима је изазвало чуђење због толико ствари по травњаку и бицикли уз дрво, а повећи број клинаца однекуд је долетео и постројио се по тротоару мислећи да смо странци. Када су закључили да нисмо, почела су питања одакле смо, где путујемо, како ту смемо камповати итд.

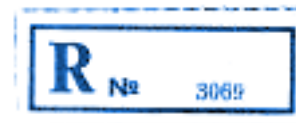
До жеље да вирну у унутрашњост шатора, те да се опруже у њему. Наше познанство и забава трајала је до потраге бака и дека за њима.

Наредног дана нашег педалања ка Деспотовцу посетили смо кућу Стевана Синђелића у селу Грабовац која се налази у порти месне цркве. Пошто је било све затворено, наставили смо пут са лепим утисцима о овом месту, где је Стеван, касније Војвода, ту стасавао. И ту понео ново презиме Синђелић по мајци Синђелији, преудатој у Грабовац после смрти супруга.

У преподневним сатима дочекује нас шаренило Деспотовца, где на тргу Стефана Лазаревића, којим доминира величанствени споменик његовом имену Деспоту српском витешком ратнику, државнику, књижевнику, правимо паузу, обилазимо околину и план за даље. Споменик у част Св. Деспоту подигнут је 2007. године поводом 600 година почетка градње манастира Манасија, његове задужбине тадашњег имена Ресава (1407).

Деспотовац је привредни, културни, историјски, туристички и духовни центар ресавског краја, а мање је познато да је ово насеље на иницијативу краља Милана Обреновића 1882. године добило данашњи назив. У граду се одвијају опсежне припреме за велики јубилеј обележавања 600 година постојања манастира Манасија сутра, 5. августа 2018. године. Жеља да присуствујемо овом догађају који ће уприличити представници државе, Патријарх српски Иринеј са свештенством уз културно-забавни програм, неће се испунити због поменутог разлога, тј. расположивог времена.

На путу ка Манасији, удаљеној око два километра, затичемо путаре који ужурбано раде на санацији пута до манастирског паркинга. Унутрашњост овог величанственог утврђења, такође је била радна атмосфера и будно око обезбеђења. Средишњи простор испуњава манастирска црква “Свете Тројице”, бочно су остаци старе тапетарије као и конач нове градње манастирског сестринства. Црква намењена за вечно почивалиште деспота

Стефана, поред великих разарања кроз сурову историју, сачувала је део изворног средњовековног наслеђа што је чини ретким примером у односу на друге из тог периода. Грандиозни зидови са одбрамбеним кулама, посебно донжон кула, пленили су нашу знатижељу о њиховој градњи у том времену и количини материјала, а ово је само један од примера у градитељству за време његовог недугог живота (1378-1427).

У повратку смо се као пустолови окупали у приступачном брзаку Ресаве која ће изласком из своје последње клисуре, лењо вијугати до ушћа у Велику Мораву. Овом посетом и доживљајем, ублажили смо донекле немогућност присуства великом догађају и идеји да у окружењу преноћимо. Усмеравамо се ка недалеком “Парку Минијатура” (макета) средњовековних манастира и цркава, који је на нашем путу за Лисине, односно планинарску кућу “Суваја”, смештену недалеко од извора Ресаве и Ресавске пећине. Домаћин парка посветио нам је велику пажњу кроз причу о нашем путу и одважност Миланову да ће савладати све изазове ове авантуре, а пријатно се изненадио да сам недавно у српском манастиру Грабовац, у Мађарској, видео примере његових макета: Грачанице, Манасије, Дечана... Испратио нас је са срдчним благословом.

У рано предвечерје стигли смо на одредиште мени познато од ранијих боравака где смо хтели развити шатор, али нам је домар понудио собу у павиљону као награду. Ослобођени бицикла и опреме, враћамо се кораком низводно левом страном Ресаве и преко моста улазимо у комплекс Лисине, оријентисани ка чувеном водопаду Велики бук, овде на најзанимљивијој атракцији природе употпуњене угоститељско-туристичким садржајима. Ово је други по величини водопад у Србији са висином од око 20 метара.

Нисмо одолели изазову “Етно-крчме”, лисинског раја, делом смештеном у пећини. Ту смо направили малу гозбу, па са кашњењем се вратили у смештај. О Лисинама као изузетном хидрографском рају природе подразумева опсежнију причу, али овога пута

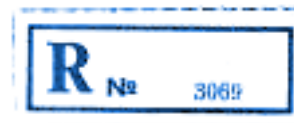
задовољимо се њиховом поруком “Посетите Лисине јер вода је извор живота”.

Ресавска пећина следећег дана дочекала нас је са сличном добродошлицом: “Посетите простор који вас враћа милионима година у прошлост”. Наука каже да природа гради овај подземни свет 80 милиона година а откривена је тек 60-их година прошлог века. Ова туристичка занимљивост као споменик природе, под заштитом је прве категорије. Из подземне авантуре настављамо надземном, опредељујући се непредвидним правцем који нас је исцрпео до неслућених граница замора на подневној врелини пошто смо често морали бицикле носити рукама, успоном прекривеним веома крупним камењем све до савременог пута који нас је водио до рударског места Ресавицу. Успоном од Ресавице до превоја према Сењском руднику Пасуљанским ливандама савладали смо већим делом гурајући бицикле. Сењски рудник најстарији је угљенокоп у Србији (1853) којег налазимо у предпразничном расположењу што се види по присутним фолклорним групама, спортистима и заставама.

Сутра је 6. август, славиће се Дан рудара широм земље, а овде је све почело 1903. године штрајком, претходним страдањем рудара и другим догађајима па се овим даном исказује поштовање и солидарност културно-забавним, спортским и другим садржајима. Овде се налази јединствени “Музеј рударства”, и други објекти и опрема, сведоци прошлости и садашњости, а ту је и кућа филмске Петрије (Петријин венац).

Одморени, задовољни виђеним и доживљеним, пут нас наводи у манастир Раваницу, задужбину Кнеза Лазара. Ово утврђено здање поред истоимене реке подиже деценију пре косовског боја када поста центар “Моравске школе” и узор “Ресавској школи” коју ће основати син му Деспот Стефан почетком 15. века у манастиру Манасија. Манастирска црква посвећена Св. Вазнесењу после вишевековног одсуства Св. мошти свога задужбинара, поново их је примила у своје крило поменом 600. године Косовског боја (1989).

Окружени амбијентом ове светиње и остацима зидина што сведоче о страдалној историји српској и несаломивом духу рода Лазаревог, осећамо се озарени и испуњени оствареном жељом да смо скромним ходочашћем повезали ктиторска дела оца и сина и сва друга што ствараше за живота у слави Духа Светога, на ползу свога рода.

Путем за Ђуприју, понети обновљеном енергијом, одустајемо од преноћишта у рибарском кампу на обали Велике Мораве настављајући за Јагодину у сумрак стигавши у камп “Ђурђево брдо” где смо добили место за шатор. На вечери у оближњем ресторану “Поток”, уз хук вештачког водопада што подсећа на Лисине и Велики бук, сумирали смо утиске пошто је Јагодина за нас крајња тачка наше бициклистичко-пешачке туре.

Освануо је 6. август, дан који човечанство памти по печурки над Хирошимом, а Милан и ја памтићемо га по нашој успелој пустиловини, присећајући се доживљаја чувеног Јагодинца Нушићевог Јованче Мицића и његовог “пута око света”. Затим уживати у чарима “Аква парка” до поласка ка северу опет возом.

Милана је сутрадан чекао далеки пут на годишњи одмор са родитељима и браћом.

Ову причу посвећујем њеном јунаку, унуку Милану, сада студенту Електронског факултета у Нишу.

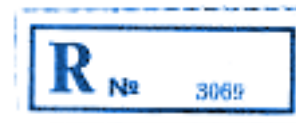
Средоје Топаловић, 75 година
Предузетник, Суботица

НЕКА БУДЕ БАЛ

Као војник своје војске и народа доживео сам и преОгромна, двокрилна врата се отварају. Дворана бљешти испред нас. Низ девет степеника силазимо до мермерног подијума. У беспрекорно правим редовима од по четири пара. Ветерански фолклорни ансамбл ЦЗНТК “Абрашевић” из Ваљева, КУД “Станко Пауновић” из Панчева и КУД “Стеван Синђелић” из Свилајнца. У првом сам реду, први са леве стране. Испред мене, на око педесетак метара, на сцени оркестар Српског народног позоришта. Први тактови “Официрског кола”. Десна, лева, десна, привуци леву. Лева, десна, лева, привуци десну... Поглед право ка оркестру. Десна рука напред, у њој Мирин лева. Лева рука иза леђа, спојени прсти, длан окренут напоље. Осмех на лицу све време. На пар метара од оркестра раздвајање лево и десно, у паровима. Поглед у девојку, уз благи наклон. У ритму музике, повратак до улаза у дворану. Постављање у шпалир, од улаза у дворану до сцене. Напред девојке. Иза њих, у прореду, мушкарци.

Најава и улазак званица. Из сфере културе, образовања, науке, свештенства, политике, али и пословни људи, студенти и обичан народ Србије, Аустрије и окружења. Док децентним аплаузом поздрављамо госте, очима “шарам” по дворани. Свечана дворана, како је зову, површине је 900 квадратних метара, са 22 горње и 26 доњих лежа, са столовима за седење, уз подужне зидове. Плафон сале је осликао познати сликар Алојз Ханс Шрам у славу владавине Хабзбурга, под изборним слоганом цара Франца Јозефа “Viribus unitis” (Уједињеним снагама). Са плафона, високог око двадесет метара, виси шест огромних лустера од чешког кристала. Светла разних боја шарају по целој дворани, дајући јој неописив сјај и раскош, истовремено откривајући најситније балустраде на зидовима и плафонима, изведене вештим рукама тадашњих мајстора.

Свечана дворана у којој се налазимо представља једну од 14 дворана комплекса Хофбург, у којима се одржава 26. “Светосавски бал”, 2025. године. Први “Светосавски бал”, под називом “Славенски бал” у Бечу одржан је 1846. године у овој истој дворани, под покровитељством Милоша Обреновића, који је желео да окупи угледне Србе који су живели и радили у аустријској престоници у то време. Међу њима били су великани попут Вука Стефановића Караџића и Бранка Радичевића. Својим присуством балу на значају су давали стране дипломате, српски званичници, високи официри са својим породицама, као и многи угледни грађани Аустрије. Након паузе од једног века, у јануару 1998. године је одржан Српски бал у Бечу, под називом “Светосавски бал”, име које носи и данас, а добио га је по првом српском архиепископу и просветитељу Светом Сави.

Ове године, Светосавски бал има и хуманитарни карактер. У сарадњи са хуманитарном организацијом “Срби за Србе” прикупљена је донација за породицу Дукић из Обреновца, самохраној мајци Љиљани и њеним ћеркама Катарини, Иви и Славици, које су биле почасни гости “Светосавског бала”.

Након отпеване “Светосавске химне”, Михаел Лудвиг, градоначелник Беча, завршавајући свој поздравни говор, на српском језику је изговорио: “Нека буде бал”, чиме је овогодишњи бал отворен. Програм у Свечаној дворани су водили Јулија Фурдеа, аустријска водитељка и Славен Дошло, глумац Позоришта на Теразијама.

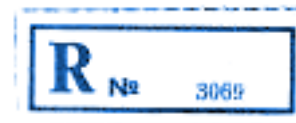
Први су на подијум изашли чланови Бечког државног балета, изводећи “Валцер цвећа” Лео Делибеса, у аранжману чувене кореографкиње Весне Орлић. Рођена Београђанка, завршила је балетску школу “Лујо Давичо”, каријеру започела као члан балетског ансамбла Народног позоришта у Сарајеву, а наставила је у Народној и Бечкој државној опери где је остварила главне улоге у бројним балетима, што је довело до положаја балет-мајстора и

заменеце уметничког директора у Бечкој државној и Народној опери. Наступ три балетска пара био је величанствен. Дао сам себи задатак да у најскоријој будућности одгледам једну целовечерњу балетску представу, заваљен у удобно седиште, а не овако из стојећег става у коме се налазим већ сат времена.

На високој галерији изнад симфонијског оркестра, Лана Зорјан је на виолини извела “Шпански плес” Мануела де Фаље, а за њом Стефан Миленковић “Словенску игру” Антоњина Дворжака. Потом су заједно, на подијуму Свечане дворане, извели “Навара” Пабла де Сарасате. Лана, са својих 17 година, освојила је највише награде и титуле лауерата на престижним такмичењима широм света, доказујући да се ради о изузетном таленту. О Стефану Миленковићу не треба трошити речи. Свирао је као десетогодишњи дечак за Роналда Регана у Вашингтону, и годину дана касније за Михаила Горбачова у Београду. Након дипломирања на Универзитету уметности у Београду, уписује студије, а затим и предаје на Школи Џулијард у Њујорку. Данас је директор нове концертне дворане у Новом Саду, као и професор виолине на Новосадском Универзитету. Без обзира на бројне српске уметнике и еминентне српске и стране госте присутне на овом Балету, Стефан је прва звезда вечери. О његовој тежњи за перфекцијом говори и генерална проба, на којој је седам пута враћао оркестар Српског народног позоришта под диригентском палицом Ивана Илића, све док у потпуности није био задовољан њиховом пратњом.

Уз звуке “Старих градских и балетских игара” почиње наступ фолклорног дела који чине три ансамбла из Свилајнца, Панчева и Ваљева, у кореографији Милорада Самарџије, рођеног у Новом Саду, солисте државног ансамбла “Коло” из Београда, који последњих 30 година живи и ради у Бечу као идејни творац, продуцент и режисер бројних сценских нумера, а од 2023. године је на месту уметничког директора “Светосавског бала”.

Након изведених тачака фолклорних друштава из Панчева и Свилајнца, рефлектори са плафона и зидова су уперени према нама. “Краљево коло”, елегантно и достојанствено, како га вероватно само ветерани фолклора могу одиграти. Док уз звуке музике, кретањем лаганим кораком, рукама подигнутим у висини рамена, са девојачким шакама у својим и лагано пребаченог палца преко истих, са осмехом посматрам госте у Сали. Видим озарена лица, знаке одобравања, чујем аплаузе, и мисли ми одлутају пар деценија уназад.

Године 1975. први пут сам крочио у просторије КУД “Абрашевића” из Ваљева, друштва које ове године слави 120 година постојања. Већ следеће године ушао сам у први фолклорни ансамбл. Било је ту много наступа, турнеја по тадашњој Југославији и свету. Сваке године одржавали су се “Сусрети Абрашевића” у градовима чији ансамбли носе име прерано преминулог песника Косте Абрашевића. Они су трајали по неколико дана. Стварана су, у оквиру друштва а и између њих, бројна другарства и пријатељства. Па и бројне љубави. Немали број њих је окончан браком. А 2000. године је основана секција ветерана, у оквиру које и дан-данас наступам. Две пробе недељно, што му дође као добра рекреација и одржавање кондиције, сваког месеца бар један наступ на сцени, на сусретима ветерана широм бивше Југославије. Бити на сцени представља осећај који је тешко описати неком ко га није доживео. Ту се доказујеш и показујеш. Од главе до пете. Од корака до ношње. Од сценског израза до давања целог себе посматрачима. И живиш за њихов аплауз на крају.

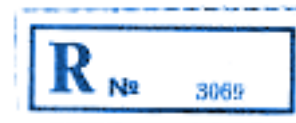
Следи “Докторско коло” и “Српкиња” које изводе сва три ансамбла заједно. Поглед ка девојци, дубоки наклон, осмех све време на уснама. Два мимоилажења са девојкама, састављен круг. Раздвајање у отворен полукруг, поново спајање у мали круг из кога се, уз окрет парова и музички крешендо, завршава наступ са високо подигнутом левом руком и девојчином у десној. Привлачење ноге и поклон два пута уз бучан аплауз присутних.

Остајемо на подијуму. Следи валцер “На лепом плавом Дунаву” Јохана Штрауса Млађег. Плешем са Миром, па са Мицом, са којима сам нераздвојан на разним наступима, гостовањима и обавезним пробама од првих корака направљених у овом фолклорном ансамблу. Гости полако долазе на подијум, у пару или појединачно. Један од задатака који су нам постављени је и да у току наступа дискретно посматрамо госте, не би ли већ уочене и одабране позвали на плес одмах након обавезног дела, тако да се сви заједно осећамо као део ове чаробне ноћи. Избор је пао на плавокосу девојку у смарагдно зеленој хаљини. На високим штиклама, скоро до мојих 188 центиметара висине, зелених, бистрих очију, помало уплашених, али пре свега знатижељних. Уз мало потешкоћа око хватања првих корака, све изгледа јако лепо. Размишљај како да јој упутим похвалу за већ прилично синхронизован корак којим ме прати, плашећи се да ли ће ме разумети, јер мој немачки је раван нули. Она ме предухитри, и на чистом српском језику рече да је пореклом из Лешнице, из околине Лознице, а да живи и ради у Бечу последњих десетак година. Атмосфера је сада кроз опуштена. Уз необавезан разговор плешемо у такту бечког валцера. Подијум је препун. Уз наклон и осмех захваљујем се на плесу и напуштам дворану. Имамо слободно до 24 сата, а већ је 22:30.

Гужва је и по ходницима и у свим салама палате Хофбург. Присутно је преко 3000 гостију, око 500 извођача и 200 волонтера. Лево од мене је огромно огледало у Холу палате. Црни фрак, панталоне и ципеле, бела кошуља, црвена лептир-машна и црвени сатенски појас који ми прикрива стомак са чијим волуменом се борим последњих двадесетак година. Насмешим се задовољно у пролазу.

У Сали Агапе наступају најбољи тамбурашки ансамбли са међународног тамбурашког фестивала “Тамбурица фест” одржаног на Петроварадинској тврђави 2024. године. Церемонијална сала, у којој је 1810. године Наполеон запресио

војвоткињу Мари Луиз, ћерку цара Франца И, једна је од најраскошнијих у комплексу Хофбург.

У њој наступа Марко Стојановић Луис, кантаутор и перкусиониста који је у својој музици спојио звуке рокенрола, соула и попа, уз елементе балканске и регионалне културе. Поред њега, ту је Игор Симић, талентовани музичар чија музика повезује културу и традицију са савременим утицајима.

У Витешкој Сали у којој је 1717. године крштена Марија Терезија, наступа етно-група “Траг” коју чине четири женска вокала и шест инструменталиста. На репертоару су песме из Србије, Босне и Херцеговине, Републике Српске, Црне Горе, Северне Македоније и Бугарске као и ромска музика, у пратњи традиционалних инструмената - фруле, гајде, кавала, табаруке, тапана; класичних - виолине и гитаре; као и модерних - електронског клавира и бас-гитаре. Након њих на позорницу ступа београдски квартет “The Beatles Tribute” који својим сценским наступом, костимима, фризурама и извођењем верно дочарава дух феномена групе “The Beatles” из Ливерпула шездесетих година прошлог века.

Дворана Форум личи на београдски Битеф Арт кафе. Гужва је толика да се морате јуначки пробијати између људи не бисте ли дошли у позицију да боље видите сцену. Овде нема места за седење, на једном крају дворане је сцена а на другом бар. Звонимир Ђукић Ђуле са својим другарима из Ван Гога “разваљује” на одушевљење свих присутних. Поред њих, овде наступа “Клубославија”, пројекат Марка Милошевића, са различитим музичким жанровима и временом ревитализованих песама са екс-ју простора. И најизбирљивији посетиоци, уверен сам, више су него задовољни.

Све наведене сале, као и остале које нисам успео да обиђем (Зимска башта, Хофбург галерија, Сала краљевске свите, Мермерна сала, Хофбург салон, Бочна галерија, ОЕБС сала), повезује Хофбург Хол, огроман, импресиван простор са свечаним степеништем.

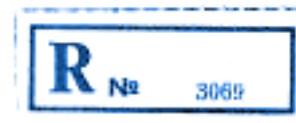
Ту су, на различитим крајевима Ђане Мел Мерио, уметничка директорка Диверситу Бала, певачица и ди-џеј бечке и међународне сцене, и “Cross Atlantic Trio”, тројица младих, перспективних гитариста европског и америчког порекла, који доносе нов, свеж приступ класичне музике широм, модерној публици.

За то време, у Свечаној дворани је Новосадски биг бенд оркестар, основан 2023. године од стране реномираних џез и поп музичара, са тежњом да наставе традицију оркестарског музицирања на пољу забавне, филмске, сценске и џез музике, уз кога наступају: Марта Хаџиманов, која је са своје 24 године већ наступала у Берлинској филхармонији као солисткиња са немачким камерним оркестром; Александра Бијелић, позната џез певачица присутна скоро две деценије на домаћој музичкој и поп сцени; Анастасија Миљевић, сопран, дипломирани музичар соло певања, учесник Барокне академије у Београду; Бисера Велетанлић, српска џез певачица и интерпретаторка забавне музике, коју не треба посебно представљати. У својој богатој музичкој каријери снимила је велики број популарних песама које су обележиле читав један период у југословенској музици. Враћам се у Свечану салу у 23:50 часова. Бисера је својим препознатљивим гласом и интерпретацијом Арсенових, Јосипиних, Габиних и својих песама напунила подијум гостима и званицама, који разгаљено плешу и величанствено се проводе.

Тачно у 24 часова, као да је реч о Швајцарцима, а не Аустријанцима, почињу први тактови “Српског кадрила”. Кнез Милош Обреновић, који је од 1842. године живео у Бечу и посећивао бечке балове, дао је налог Јохану Штраусу Млађем да напише композицију прикладну за “Славенски бал”. Тако је настао “Српски кадрил” који је први пут изведен на Славенском балу у Бечу 1846. године у Свечаној Сали палате Хофбург.

Почетак “Српског кадрила” је кореографски постављен у круговима од по четири пара, али веома брзо почињу да се прикључују гости из дворане. То и јесте основна замисао, анимација

гостију и позив да нам се придруже у плесу. Али, мало ко је очекивао овакав одзив. У току игре им показујемо кораке кореографије коју није много тешко савладати, мада морам признати да су сви они сигурно имали неко предзнање. Да ли са претходних балова, или са снимака са интернета, лако су се укапали у игру. Кад би круг постао превелик, брзо смо, пратећи такт музике, правили више мањих. У једном тренутку скоро сви присутни су били на подијуму, плесали, причали са особом до себе, насмејани и срећни што су део овог неописиво дивног тренутка. Кадрил је трајао петнаестак минута, након чега смо сви били у загрљају, честитајући једни другима, поздрављајући се, са жељом да се поново видимо.

Роберт Пешут Мањифико, словеначки музичар и аутор бројних композиција на словеначком и српском језику, наставио је да са својим ансамблом, комбинацијом диско и фанк музике и балканских тонова, забавља присутне у дворани. Аутор музике за филм “Монтевидео, Бог те видео” и серије “Сенке над Балканом”, на почетку наступа пружио је подршку студентским захтевима и окупљањима широм Србије, као и онима одржаним дан раније у центру Беча.

До завршетка Бала, у три сата, поново обилазим дворане и ходнике палате Хофбург, снимајући и фотографишући мени занимљиве сцене. Мушкарци у црним фраковима и смокинзима, официрским униформама. Жене у прекрасним хаљинама најразличитијих боја и кројева. Од балских, попут оних ношених у овој дворани пре скоро два века, до модерних, створених рукама најпознатијих савремених дизајнерки. У тренутку вам се учини да се налазите у огромном цвету који сваким тренутком мења свој облик и боју. И да сте део тог цвета. Једна једина латица, али без које тај цвет не би био потпун. Не би изгледао тако савршено као што изгледа.

Пребрзо је прошло време предвиђено за одржавање овогодишњег Бала. Лагано се упутих ка излазу, бацајући поглед иза леђа, покушавајући да још мало ове прекрасне вечери заувек

забележим у својој меморији. Комплекс Хофбург, чија је градња започела 1279. године, од тада дограђиван и рестауриран током бројних векова, резиденција аустроугарских царева до 1918. године, бљешти свом својом раскошћу и сјајем. А у парку испред, монументални споменик Марији Терезији, откривен крајем XIX века, око сто година после њене смрти.

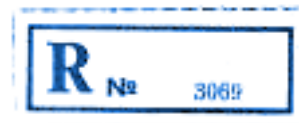

Испред палате стотину такси возила, резервисаних за повратак гостију Бала до њихових домова или преноћишта. Ноћ је била прохладна, али ипак реших да до смештаја, који је удаљен неколико километара, уз улицу Марије Хифер, прошетам, прмотавајући бескрајну филмску траку ове незаборавне ноћи.

Сутрадан после доручка, пре уласка у аутобус и повратка назад, одлазим на кафу у СФРЈ кафић који је удаљен стотинак метара од хостела у коме смо били смештени. На улазу госте дочекује шанкерица у белој блузи, са црвеном пионирском марамом око врата и плавом капом са црвеном звездом. На зидовима кафића урамљене слике бројних музичара, спортиста, глумаца и значајних личности из вољене ми и никад прежаљене Југославије. Бојан Крижај, Милена Дравић, Арсен Дедић, Рибља Чорба, Дражен Петровић, фића са Драганом Николићем из “Националне класе”, друг Тито са Кастром и Че Геваром, Димњачар и Лугар из “Капелских кресова”, Тома Здравковић, Раде Шербеџија, Моника Селеш, Рани мраз са поруком “Рачунајте на нас”... Све у овом кафићу дели више од једног века од првог “Славенског бала”. А пола века, у супротном правцу, од ове јутарње кафе.

Време. Мерљива физичка величина. Секундама, данима, годинама, вековима... Свака од наведених мерних јединица истовремено је прекратка и предуга. Зависи ко и одакле мери. А можда и не треба мерити. Треба живети и радовати се новом дану. Сваки може бити незабораван. Као овај у Хофбургу.

Зоран Петронијевић, 66 година
дипл. грађевински инжењер, Ваљево

МОЈ ПУТ СУЗА: ПЛАНИНАРЕЊЕ ОД МАСЛИНСКЕ ГОРЕ ДО ГОЛГОТЕ

На православни Божић, док се радост коју буди најрадоснији празник ширила нашим срцима, започео сам незаборавно ходочашће кроз Свету земљу пратећи стазе којима је Исус ходао. Први дан био је посвећен местима Његовог рођења и детињства – Витлејему и Назарету – где сам осетио дух Благовести и спокој тишине. Ходочашће сам наставио ка речи Јордан, у којој сам се симболично погружио у хладној води, на месту Исусовог крштења. Док су таласи мутне, али свете воде, прелазили преко моје главе, осетио сам снагу вере, освежење и духовну обнову.

Посета Светој земљи није потпуна без успона на Маслинску гору, која није само планински гребен већ симбол вере и место на којем су се одиграли неки од најважнијих догађаја описаних у Новом завету. Сви моји досадашњи успони на планине започињали су на уобичајен начин – од подножја, јер другачије не може. Испети се на врх захтева напор, често борбу са ветром, каменим и стрмим стазама. Међутим, сада је преда мном био један другачији врх – овде није реч о физичком, већ о духовном успону и смирењу. Сваки ходочасник сања о томе да хода путем којим је Исус прошао, да осети свето тло под ногама.

Иако није највиша у околини Јерусалима, Маслинска гора једина је висораван коју ходочасници називају “планином”, што говори о њеном дубоком историјском и духовном значају. Са њеног врха пружа се величанствен поглед на Свети град. Златне куполе и древни бели зидови блистају на хоризонту позивајући на улазак у Јерусалим. Пут од Јерихона до Јерусалима пролази преко Маслинске горе – то је стаза којом је Исус ушао у град. Врх ове планине природно позива на предах, молитву и припрему за свечани улазак у храмске дворове преко долине Кедрон. За уморне ходочаснике који су долазили са севера и истока, то је било место са којег су могли први пут да виде Свети град.

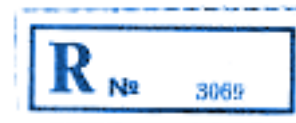

На Маслинској гори, висоравни изнад Јерусалима, издвајају се три врха: Скопус (826 м), Маслинска гора (816 м) и врх Миропомазања (743 м). Са ње се пружа прекрасан поглед на Јерусалим, Јудеју на западу и Мртво море на истоку. Овога пута мој успон није почео из подножја, већ са самог врха – врха Маслинске горе – код манастира Вазнесења Господњег, где је, према предању, Исус последњи пут стао својим ногом на земљу пре него што се вазнео на небо.

Манастир Вазнесења делује скромно и тихо у поређењу са многим грандиозним богомољама у Јерусалиму. Личи на торањ чији врх додирује небо носећи у себи тежину векова, вере и ходочашћа. У храму се налази свети камен у облику отиска десне ноге, за који се верује да представља Исусов последњи траг, последњи корак на земљи. Тај симбол има готово магнетску привлачност – место где земаљско додирује небеско.

Поветарац носи мирис маслина и цвећа, а тишина храма позива на молитву и захвалност. Као планинар и верник, схватам да су неки врхови виши од оних мерљивих у метрима – то су врхови вере, наде и духовног узвисивања. Спуштам се низ Маслинску гору, а пут ме води у Гетсиманију, дубоко у њену утробу где се налази породична гробница Јоакима и Ане, родитеља Свете Богомати. На дну излизаних камених степеница стоји слабо осветљена крипта крсташке цркве у којој је гроб Свете Девике Марије, мајке Исуса Христа. Кандила расипају шкрту светлост на иконе са златним листићима док сјај свећа окружује побожне ходочаснике занете у молитви. Овде је гроб у коме нема тела, јер се верује да се Света Марија вазнела на небо.

Идем стрмим степеницама на које се наставља уска стрма улица што се завршава видиковцем. Прекрасан поглед одузима дах – божанствени Јерусалим са својим златним куполама, каменим зидинама и лавирином уских улица простире се преда мношвом као

на длану. Свети град који повезује три монотеистичке религије – хришћанство, ислам и јудаизам. Купола на Стени са златним сјајем, Црква Светог гроба, џамија Ал Акса и Зид плача. Све овде говори језиком вечности, сведочи о добу и догађајима који не губе на значају ни после више хиљада година. На крају улице налази се најстарије јеврејско гробље, старо преко 3000 година, са преко 150.000 гробова, на ком ће, по веровању Јевреја, Судњег дана почети васкрсење мртвих.

Моје ходочашће наставља се најтужнијим путем, оним којим је Исус ходао, од Гетсиманског врта, где је ухапшен, преко Кедронског потока, до губилишта на Голготи где је разапет на крст. Дуж пута који повезује ова два кључна места, подигнуте су бројне цркве – сведочанство хришћанске преданости кроз векове. Цркве су градиле православна, католичка и друге хришћанске заједнице из целог света.

У подножју се налази Гетсимански врт у коме релаксирајући мирис поморанџе и цвркулт птица смирују мисли ходочасника. Место где је Исус провео своју последњу ноћ са ученицима после Тајне вечери, где се молио Оцу да га, ако може, мимоиђе та чаша, судбина, али ипак “нека буде воља Твоја”. Ту је добио издајнички пољубац од Јуде. Ту су га ухапсили римски војници. У врту се налази осам стабала маслине која спадају у најстарије маслине на свету и потомци су стабла испод којег се Исус молио. Није потребно бити верник да бисте у овом врту осетили нешто узвишено – довољно је доћи отвореног срца и ума, јер се сећања са Маслинске горе уклешу у душу постајући део онога што заувек носимо са собом.

Нисам имао времена за дуже задржавање, па сам пожurio преко Кедронске долине која раздваја Маслинску гору од Јерусалима. Стари град Јерусалим подсећа на средњовековну тврђаву са високим зидинама и стражарским кулама. Испред нас

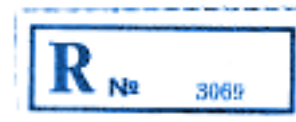

се јасно издваја Златна капија, некада позната и као Источна, једна од осам капија старог Јерусалима. Ова капија има кључну симболику: на Цвети је управо кроз Златну капију Исус скромно ујахао у Јерусалим на магарцу. Према јеврејској традицији, верује се да ће се следећи Месија вратити кроз ову капију. У покушају да спрече његов долазак, муслиманске власти су у 12. веку зазидале капију, али њена јака симболика и даље живи у срцима верника.

Пре него што је “Via Dolorosa”, Пут суза, постао пут патње, туге и бола, Јерусалим је био место радости. Исус се спустио са Маслинске горе и ујахао у град прошавши кроз Златну капију, кроз коју су пролазили израелски краљеви. Народ је био усхићен. Полагали су палмине гране и простирали своје огртаче пред његове ноге. Орило се Јерусалимом: “Хосана Сину Давидовом! Благословен који долази у име Господње!”

Остварила ми се жеља и сада се налазим на том месту покушавајући да замислим тај тренутак. Поглед на Златну капију изазива чудан осећај: затворена је вековима, али њена симболика је вечна. То је капија тријумфа и наде, место где се Бог сусрео с народом у љубави и нади. Народ је био одушевљен доласком Исуса, али њихов ентузијазам није дуго потрајао. Улице које су славиле постале су улице које ће убрзо осудити. Златна капија стоји као симбол тог преокрета – од тријумфалног уласка до тренутка када ће се Исус суочити са осудом.

Покушавам да пронађем одговор на једно од најпотреснијих питања везаних за Исусов живот. Шта се догодило у тих неколико дана, па су исти ти људи који су га дочекали као Месију помахнитало узвикивали: “Разапни га!” Народ је у Исусу видео политичког ослободиоца који ће свргнути римски јарам и обновити славу Израела. Носили су палмине гране, што је био симбол националног поноса и победе. Међутим, Исус није дошао као политички вођа, већ као духовни учитељ који доноси поруку љубави, праштања и

Божјег царства. Његов мирни и скромни долазак на магарцу већ тада је био супротстављен очекивањима масе. У данима који су уследили Исус је изазвао верске и политичке вође Јерусалима. Ушао је у Храм и истерао трговце рекавши да су Храм претворили у пећину разбојника. Његове проповеди постајале су све директније, осуђивао је лицемерје фарисеја и садукееја, чиме је изазвао њихов бес. Верске вође су га сматрале претњом свом ауторитету и јавном поретку.

Централна фигура овог догађаја био је Јосиф Кајафа, високи јеврејски свештеник познат по томе што је, према Јеванђељу, платио Јуди 30 сребрњака да изда Исуса, организовао његово хапшење у Гетсиманији, суђење пред Синедрионом (Јеврејским саветом) за богохуљење, на којем је Исус проглашен кривим и одведен пред римског гувернера који је на челу провинције.

Морао сам да се пробијем кроз мноштво паркираних возила како бих стигао до Лавље капије, кроз коју сам закорачио у Јерусалим, град који истовремено припада и небу и земљи. Јерусалим је место где се прошлост и садашњост непрестано преплићу сударајући се на сваком кораку. Дочекале су ме уске улице препуне мириса зачина, свежег пецива и тамјана. Иако су испуњене трговцима и ходочасницима, влада необична тишина, проткана шапатам молитви.

Одавде почиње једно од најсветијих ходочашћа за хришћане широм света – “Via Dolorosa”, пут којим је Исус Христос ходао до места разапињања на Голготи. Via Dolorosa, Пут страдања, Пут патње, Пут суза, најпотреснија је прича о човеку икада забележена у светим књигама. Стрм и кривудава пут којим је Исус носио свој крст до губилишта дугачак је око 600 метара, а на њему се налази четрнаест станица, обележја кључног тренутка његовог последњег хода.

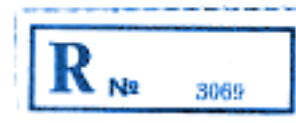
Прва станица симболизује тренутак неправде и људске издаје, али и почетак пута скупљења и наде. Овећи плато школе за

дечаке Ел-Омарија у римско доба био је двориште Преторијума, званична резиденција гувернера Понтија Пилата, место где је Исусу суђено и где је осуђен на најболнију и најстрашнију смрт.

Друга станица је испред масивног каменог лука, “Ессе Ното”, остатак Капије победе која је изграђена у доба Римског царства. Овде се налазе Црква осуде и Црква бичевања. Црква осуде, подигнута као вечни подсетник на месту где је Исус осуђен на смрт разапињањем, стоји тихо, али моћно, као сведочанство вечне патње. Поред ње је Црква бичевања, изграђена на месту где су, по предању, римски војници Исуса мучили, бичевали, ставили му на главу трнов венац у облику круне ругајући му се као краљу Јевреја. На плафону централне куполе златни мозаик приказује трнов венац – са цветом и осмоугаоном звездом у средишту – симбол који подсећа на тренутак када су римски војници крунисали Исуса забадајући трње у Његове слепоочнице. Фреске на којима је приказан Исус с круном од трња на глави како преузима крст, иконе и тиха атмосфера ових светих простора позивају ходочаснике да застану, смире се у молитви и осете тежину сваког трена Исусовог пута, док се истовремено рађа нада у вечно спасење.

Трећа станица “Via Dolorose” је место на којем је Исус први пут пао под тежином крста на путу ка Голготи. На том месту подигнута је Јерменска капела која има рељеф изнад улаза на којем је приказано како се Исус који носи свој крст, спотиче. Његово изнемогло и израђавано тело, последица мучног бичевања кожним бичевима на чијим су крајевима биле оштре металне куке, сведочи о патњи којој је био изложен. Хођајући уском улицом, покушавао сам да створим слику измученог Исуса са крстом, схватајући да и најјачи понекад поклекну, а да истинска снага лежи у способности да се човек подигне и настави свој пут с вером и надом у срцу.

Црква Госпе од грча обележава четврту станицу, где је, према предању, Исус срео своју мајку. Био је то тужан сусрет о ком нам сведочи централна икона на којој Мајка пружа утеху, а њен поглед носи тугу и љубав које не могу стати у речи. За ходочасника

овде време стаје, док осећате тежину патње и неизмерну љубав која се протеже кроз векове.

Место одакле почиње завршни успон ка Голготи је пета станица, где су римски војници, у журби да пре празника Пасхе изврше разапињање, метнули на Симона Кирењанина крст да га носи са Исусом који је био исцрпљен од бичевања толико да више није могао сам да носи тежак терет. Застајем испред улаза у цркву и полажем дланове на удубљење у зиду за које се тврди да је настало када је Исус стао да се одмори, ставио руку на стену и његова рука је оставила отисак, удубљење у стени.

Лагано се пењем према шестој станици. Покушавам да замислим Исуса лица обливеденог крвљу од трнове круне и затворених очију од зноја, под теретом масивног крста, када му прилази млада девојка по имену Вероника, коју је Исус излечио у прошлости, скида вео са свог лица и брише његове лице прекривено знојем, плувачком и блатом. Данас се тканина позната као Вероникин вео или Сударијум сматра једном од најважнијих реликвија у хришћанству, јер се верује да још увек носи отисак Христовог лица. Она је симбол вечне љубави, саосећања и снаге вере.

Настављам тежак успон до седме станице, где се, према Јеванђељу, налазила градска Капија суда, позната и као Судња врата, кроз коју је Исус прошао ка брду Голготи – на ком су извршавана погубљења разбојника и убица тако што су разапињани на крсту. На изласку из града, под тежином крста, Исус се саплео о праг и по други пут пао. Тај пад симболизује дубоку људску слабост и патњу, али ми истовремено говори да, упркос падовима, човек мора да пронађе снагу, устане и настави свој пут.

У време када је Исус, са крстом на леђима, ходао овим путем, осма станица се налазила на заравни између градских зидина и Голготе. Поред пута стајале су жене Јерусалима и плачући посматрале страдање Исусово. Према предању, ова станица обележава место где се Исус пророчки обратио женама

Јерусалима – кћерима јерусалимским – говорећи им да не плачу за Њим, већ за собом и својом децом, јер ће сигурно доћи дан када ће људи рећи: “Срећни су неплодни, материце које никада нису родиле!”

Исус је овим речима предвиђено окружну судбину Јерусалима и јеврејског народа.

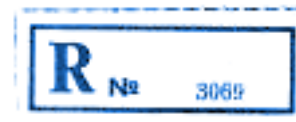
На деветој станици пута патње, бола и смрти зауставио сам се на делу где је, под тежином крста, Исус пао по трећи пут, на самом успону ка Голготи.

Голгота, позната и као Лобања, некадашњи каменолом, место је на коме је Христос разапет, сахрањен и васкрсао. На месту где је сахрањен налази се капела Распећа Господњег и то је једна од многих капела унутар Храма Христовог Васкрсења. Овај храм чува два света места: место на којем је Исус разапет и гроб у који је положен. Последњих пет станица Исусовог страдања и најужбудљивији део Виа Долоросе налазе се унутар исте цркве.

На улазу у Храм Христовог Васкрсења, са десне стране, налазе се степенице које воде до десете станице, места где су римски војници скинули са Исуса Христа одећу пре разапињања. То је место понижења, губитка достојанства и патње.

Једнаеста станица налази се унутар Храма Христовог Васкрсења, на другом спрату, сасвим близу Голготе. На овом месту је Исус прикован на крст. У то доба овде је била зараван изнад које се уздизала стена висока око пет метара – Голгота. У капели се налази мозаик који приказује Исусово разапињање, са Маријом, његовом мајком, која стамено посматра сцену. Овај догађај је забележен у јеванђељима, када Исус, прикован на крст, изговара речи: “Оче, опрости им, јер не знају шта чине”.

Дванаеста станица се налази одмах поред једанаесте и обележава тренутак када је Исус умро на крсту. Олтар је постављен тачно изнад локације где је крст са Исусом био усправљен. Ходочасници клече и пружају руку кроз отвор испод олтара како

би додирнули рупу у стени где је крст био постављен. Иза олтара се налазе иконе које приказују Исуса на крсту, окруженог Богородицом и апостолом Јованом, сви у природној величини.

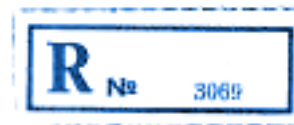
Тринаеста станица налази се на месту где је тело Исуса Христа скинуто с крста и предато његовој мајци Марији. Обележена је олтаром и статуом Марије која држи свог сина након распећа. Поглед милу ка каменој плочи на улазу у цркву – Камен помазања, место где је Исусово тело било припремљено за сахрану. На зиду се налази величанствени мозаик који приказује распеће, припрему за сахрану и саму сахрану. Верници се окупљају око њега, полажу свеће, иконе и марамице верујући да ће тај свети додир донети благослов њиховим домовима. Око мене људи се моле, додирују древни камен, неки тихо плачу. Пријатан мирис уља и воска шири се посвуда.

Према јеванђељима, након што је Исус преминуо на крсту, Јосиф из Ариматеје, угледни члан Синедриона, замолио је Пилата за дозволу да преузме Исусово тело. Након добијања дозволе, скинуо је тело с крста, намазао га мирисним уљем од смирне, умотао у плаштеницу и положио у породичну гробницу исклесану у стени.

Последња, четворна станица је Едикула, гробница у којој је Исус био положен. Храм Христовог гроба налази се у средини огромне округле дворане, познате као Ротонда, у централном делу Храма Васкрсења. Изнад ње је висок плафон са отвором у центру кроз који природно светло обасјава дворану симболизујући директну везу са Богом.

У гробницу се улази кроз уска врата која воде у Анђеоску капелу у којој се налази камен којим је био затворен гроб након што је у њему положено Исусово тело. Из ове мале просторије улази се у гроб Исуса Христа. На десној страни налази се равна камена плоча на којој је три дана лежало тело Исусово. Ово место је најдубље

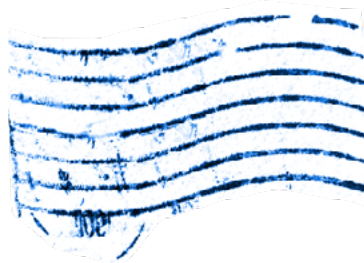
поштовано, јер симболизује не само Исусову смрт и сахрану већ и његово васкрсење, кључни догађај за хришћане.

Моје планинарење се завршило на брду Голгота (760 м), месту где је љубав победила смрт. Нема планинског врха на ком бих се радије нашао. Док се у мислима враћам на Златну капију и славље које је претходило, иронија контраста подсећа ме да вера није само у тренуцима радости већ и у суочавању са изазовима и патњама.

Седим испред Храма Христовог гроба осећајући да је овај пут, иако испуњен патњом, заправо пут наде – стаза бола која је била пут кроз животне борбе, падове, уздизања и победе. Излазећи из цркве, испуњен захвалношћу, схватањима да је “Via Dolorosa” оставила неизбрисив траг у мојој души, пут од Маслинске горе до Голготе постао је пут на којем сам преиспитовао свој живот и поступке – путовање које ћу заувек чувати у срцу као драгоцену успомену на дане проведене у Светој земљи.

Живорад Бранковић, 72 године
дипл. специјални педагог, правник, Зајечар

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-992(082.2)

ПУТОВАЊЕ – потрага, обнављање, откривање :
“Драганова награда 2025” за најбоље путописе
старијих особа / [уредник Надежда Сатарић]. -
Београд : Удружење грађана

“Снага пријатељства” - Amity, 2025 (Земун : Biro-
graf). - 197 стр. ; 24 cm Тираж 300. - Стр. 8-9: Увод /
Надежда Сатарић. - Стр. 10-13: Нису сви који лутају
изгубљени / Мира Сатарић.

ISBN 978-86-89147-21-6

COBISS.SR-ID 170214921

**„НИСУ БИТНЕ ГОДИНЕ ВАШЕГ ЖИВОТА.
БИТНО ЈЕ КАКАВ ЖИВОТ ЖИВИТЕ
У ГОДИНАМА КОЈЕ ИМАТЕ.“**

ISBN 978-86-89147-21-6

9 788689 147216

 AmitY
snaga prijateljstva

Београд, јун 2025.

